

РУСИ У ЦРНОЈ ГОРИ

РУССКИЕ В ЧЕРНОГОРИИ

РУСИ У ЦРНОЈ ГОРИ
РУССКИЕ В ЧЕРНОГОРИИ

Издавач

НВО "Цар Николај"
"ПЕГАЗ"
Брцело Полџе

ПриреГувач

Зоран Локтионов

Одговорни уредник

Аљона Кудр]авцева

Уредник

Радомир ПеришиЃ

Преводилац

Анастаси]а Врбица

Графички диза]н

Марко ТврдишиЃ

Штампа

ИГП "ПЕГАЗ"

Би]ело Поле

e-mail: pegaz@t-com.me

Тираж

1000

Издатель

НПО "ЦАРЬ НИКОЛАЙ"
"ПЕГАЗ"
Биело Поле

Организатор

Зоран Локтионов

Ответственный редактор

Кудрявцева Алёна Юрьевна

Редактор

Радон ир Перишич

Переводчик

Анастасия Врбица

Графический дизайн

Марко Тврдишич

Печать

ИГП "ПЕГАЗ"

Биело Поле

e-mail: pegaz@t-com.me

Тираж

1000

РУСИ У ЦРНОЈ ГОРИ РУССКИЕ В ЧЕРНОГОРИИ

*Руска емиграција у Црној Гори након
Октобарске револуције и грађанског рата*

*Русская эмиграция в Черногории после
Октябрьской революции и Гражданской войны*

РУСКА ФЕДЕРАЦИЈА
МИНИСТАР
ИНОСТРАНИХ ПОСЛОВА

Обрабане читаоцима
Председника Владине комисије за
сународнике у иностранству

Вашој пажити се представља књига о руској дијаспори. Интересантно је да је она припремљена од стране самих сународника и прича о томе, како се развила њихова судбина, формирала диаспора. Ненаглашени мотив је, да без обзира на разлике, све нас уједињује љубав према Отаџбини, осјећај припадности великој руској култури, поноса за нашу земљу.

Развој односа партнерства са страним сународницима увијек ће бити међу приоритета спољне политике Русије. То се такође тиче заштите њихових законских права и интереса, јачања позиција руског језика и културе у иностранству.

Убиједиен, да ће књига наћи свог заинтересованог читаоца, биће тражена као убудуће потврда традиционално чврстих веза сународника са историјском Отаџбином, са приврженошћу реализације колосалног стваралачког потенцијала „русског свијета“, Која нас уједињује.

С. ЛАВРОВ

РОССИЙСКАЯ ФЕДЕРАЦИЯ
МИНИСТР
ИНОСТРАННЫХ ДЕЛ

Обращение к читателям
Председателя Правительственной
комиссии по делам соотечественников
за рубежом

Вашему вниманию предлагается книга о российской диаспоре. Примечательно, что она подготовлена самими соотечественниками и рассказывает о том, как складывались их судьбы, формировалась диаспора. Ее лейтмотив в том, что, несмотря на различия, всех нас объединяет любовь к Отечеству, чувства сопричастности великой русской культуре, гордости за нашу страну.

Развитие отношений партнерства с зарубежными соотечественниками всегда будет среди приоритетов внешней политики России. Это также касается защиты их законных прав и интересов, укрепления позиций русского языка и культуры за рубежом.

Убежден, книга найдет своего заинтересованного читателя, будет востребована как убедительное подтверждение традиционно тесных связей соотечественников с исторической Родиной, объединяющей нас приверженности раскрытию колоссального созидательного потенциала «русского мира».

С. ЛАВРОВ

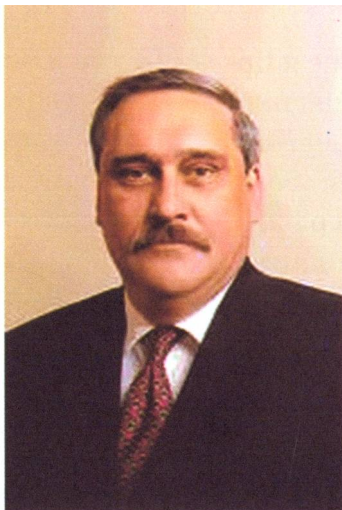
Поштовани читаоци,
Драги пријатељи,

Пред вама се отворила, по мом мишљењу, изузетна књига, Која прича о Русима чија се судбина волном олујних промена почетка XX столећа повезала са Црном Гором. Очевидно смо нук као једну карику измену свих нас, као један знак сјеча на све Коју су овде пронашли уточиште.

Ова збирка докумената и материјала говори о традицијама пријатељства и узајамне помоћи, Које су особина руско-црногорских односа током њихове укупне историје. Близокост језика, културе, заједничка Вјера, словенски корени - то је оно, на чему се рађа и јана узајамна симпатија, Која је и изазвала код Црногораца, Који су и сами често били у беди, братску жељу да помогну, прихвате, дају и последње, лудима, одбаченим олујом Октобарске револуције ван Отаџбине.

У овом, надам се, само првом издању, Које барем делимично обухвата све ове теме, ви ћете пронаћи пуно интересантних чињеница, Које сведоче о животу руских избеглица у Црној Гори, о њиховом доприносу нашем развоју пределе, живописне балканске земље, Која је Нема пружила уточиште и Коју су они искрено завољели.

Нје случајно да се књига „Руси у Црној Гори“ објављује баш 2011. године, кад ми славио 300-годишницу успостављања политичких контаката измену наших земаља. Њен садржај још једном потврђује - ово Нје само бројка, Која импресионира својим значајем, ово је у суштини дуга заједничка историја узајамне подршке и међусобног разумевања, поветра и

Уважаемие читатели,
Дорогие друзья,

Пред вама раскрылась, как я считаю, удивительная книга, рассказывающая о русских людях, чья судьба по воле бурных событий начала XX века, оказалась переплетена с Черногорией. Мы ее ждали как связующее звено между всеми нами, как проявление памяти о всех тех, кто нашел здесь приют.

Настоящий сборник документов и материалов повествует о традициях дружбы и взаимопомощи, являющихся отличительными особенностями русско-черногорских отношений на протяжении всей их яркой истории. Близость языка, культуры, единая религия, славянские корни - вот то, на чем рождается и крепнет взаимная симпатия, вызвавшая у черногорцев, часто самих находившихся в бедственном положении, братское желание помочь, приютить, отдать последнее людям, отброшенным бурей Октябрьской революции за пределы Родины.

В этом первом, как хочется надеяться, издании, нацеленном хотя бы в сжатом виде на все эти темы, вы найдете много интересных фактов, повествующих о жизни русских беженцев в Черногории, об их вкладе в дальнейшее развитие приютившей их прекрасной, живописной балканской страны, которую они искренне полюбили.

Не случайно, что книга «Русские в Черногории» выходит именно в 2011 году, когда мы отмечаем 300-летний юбилей установления политических контактов между нашими странами. Ее содержание еще раз подтверждает - это не просто цифра, впечатляющая своим значением, это, по сути, долгая совместная история взаимной поддержки и взаимопонимания, доверия и близости взглядов. В то же

блискости приступа. Истовремено то је и
ледан темел>, КојН нам омогућава, да данас,
градимо успјениНу сарадњу измену наших
земал>, обогаћујемо н>егов политички,
економски и културни сасројак.

Перспективе за сарадњу РусНје и Цр-
не Горе су доста велике, и наш је заједнич-
ки задатак да у потпуности искористимо
посТојећм потенциал, сТВарајунН бол>у
будућност за наше следеће генерације,
користећи богато искуство претходних.

*Изванредни и Опуномоћени Амбасадор
Руске Федерацијеу Црној Гори
А. Нестеренко*

время, это - база, позволяющая сегодня вы-
страивать успешное сотрудничество между на-
шими странами, обогащать его политическую,
экономическую и культурную составляющие.

Перспективы для взаимодействия Рос-
сии и Черногория достаточно широки, и наша
общая задача - в полной мере использовать
имеющийся потенциал, создавать лучшее бу-
дущее для следующих наших поколений, ис-
пользуя богатый опыт предыдущих.

*Чрезвычайный и Полномочный Посол
А. А. Нестеренко
Российской Федерации в Черногории*

ОД ПАТНѐ ДО НЕЗАБОРАВА ОТ СТРАДАНИЙ К ВЕЧНОЙ ПАМЯТИ

Прошао је скоро читав Један ВНјеК. Прохуіале су буре и олује двадестог вијека. Распламсане револуционарне страсти и никад до Краја предвидлве политичке вратоломије упловиле су у мирнее воде. Створен је простор да у /буди-ма проговори човјек, да се страдан>а и патн>е оних што су умирали са именом матушке Русце на уснама, претворе у кристал сјећаН>а, изн>едрен из душе Потомака, оних, КојН су пред пламеном и мачем црвене револуци)е, спас потражили у емиграци)и и избјеглиштву.

Покренула нас је патн>а, туга и бол обездомл>ених, обесправл>ених, прогнаних, понижених и раселених предака - луди без домовине којима је народ Црне Горе отворио Своја срца и врата, често убоГИХ ДОМОВА, у КОЈНМА ННје биЛО ДОВОЛ>но хлеба ни за домаће становништво. О том времену почетком тридестих година двадестог ВнјеКа, о бродовима Којн су на обале Боке донијели војнике, грофове, племиће, интелектуалце високих рефернци, жене, діецу, болеснике, о Н>пхоВој снази, упорности и жилавости, о пуштању првих КорНјеНа на новом тлу, о Неугасној нади да ће очи напојити и душу нахранити непрегледним руским пространством, објавл>ено је више радова.

Цил. ове публикаци)е је да, у Мјерн могућег, покаже гл)је су данас у УрНој Гори потомци руске емиграци)е и избјеглица Које је талас револуције избацио на црногорске обале. Овд)е су сабрана и сјебан>а сачувана у усменом предан>у и по-

Минул уже почти целый век. Пронеслись шторма и бури двадцатого столетия. Польшающие револуционне страсти и опасные политические повороты, которые невозможно было предугадать, вошли в тихие воды. Созданы условия для того, чтобы в людях заговорил человек, для того, чтобы страдания и муки умиравших с именем матушки-России на устах, превратились в хрусталь воспоминаний, поднятый из недр души потомков тех, кто перед огнём и мечом красной революции искал спасение в эмиграции и переселении.

Нас побудили страдания, печаль и боль оставшихся без своих домов, бесправных, изгнанных, униженных, оторванных от земли предков - людей без отчизны, которым народ Черногории открыл сердца и двери своих, пусть часто и убогих домов, где порой не было достаточно хлеба даже для своих.

О том времени начала тридцатых годов двадцатого века, о кораблях, привёзших на берега Боки военных, аристократов, высокообразованную интеллигенцию, женщин, детей, больных стариков, об их силе, упорстве и выносливости, о первых корнях, которые они пустили на новой земле, о негасимой надежде опять, своими глазами, увидеть и напоить свою душу бескрайними российскими просторами, было опубликовано множество работ.

Цель этой публикации - по мере возможности показать, где сейчас в Черногории находятся потомки русских эмигрантов и беженцев, которых волна революции выбросила на черногорские берега. Здесь собраны воспоминания, сохранившиеся в устных преданиях и в некоторых докумен-

неком документу, најнеинше фотографии. Примат је дат, уз одређене изузетке, стилу који је комбината репортерског и истраживачког.

До сада је највнише радова на ову тему обављено на подручју Боке Которске ртје се слио највећи број избјеглих. Ова књига је покумај да се, поред тога подручја, сагледа судбина оних рукаваца који су се одвојили од великог таласа и расули се широм Црне Горе. Велики број тих рукаваца се угасио. О Лиховом постојању свједочиће ова књига и хумке, понекад и безимене.

У овом послу водила нас је мудрост руске пословице: *"Боује и касно, него никад, а никада Није касно."*

тах, чаше всего на фотографијах. Преимущество одано, с некоторыми исключениями, стилю, представляющему собой сочетание репортёрского и исследовательского.

До сих пор больше всего работ, посвящённых этой теме, было опубликовано в районе Боко-Которского залива, куда и прибыло большинство беженцев. В этой книге мы попытаемся наряду с судьбами эмигрантов, оставшихся в этих местах, показать и судьбы тех, кто, как ручейки, отделились от огромной волны и рассеялись по всей Черногории. Множество этих ручейков высохло. Но об их существовании свидетельствует эта книга и могилы, иногда безымянные.

В нашей работе нам помогала мудрость русской пословицы: *«Лучше поздно, чем никогда, а никогда не поздно».*

РУСКИ ЕМИГРАНТИ У БОКИ КОТОРСКОЈ РУССКИЕ ЭМИГРАНТЫ В БОКЕ КОТОРСКОЙ

После революции и гражданской войны в России большое число её граждан оставило страну. В Королевство сербов, хорватов и словенцев (КСХС) добирались они в основном по морскому пути - с юга России до Константинополя или до острова Лимнос, где останавливались на короткий или длинный срок, а уже оттуда отправлялись по морю до Солоников, а затем поездом до Девджелии или кораблями до адриатических портов Зеленика, Мельина, Дубровник и Бакра. Количество российских беженцев, прибывших в Королевство сербов, хорватов и словенцев точно не установлено. По некоторым оценкам, в середине 1923 г. их было около 40000. Затем, из-за переселения в другие страны, это число уменьшается и в начале тридцатых годов их стало на 10000 меньше. Вследствии дальнейшего переселения и смертности, считается, что в начале сороковых годов осталось 20000 эмигрантов, проживающих в государстве. Упомянутые адриатические порты были предназначены для высадки эмигрантов, так как железнодорожными путями они были связаны с внутренней частью страны, куда те и направлялись. Большую проблему представляло собой огромное число женщин и детей, а также измождённых и больных. В дополнение к этому пошли разные болезни.

Первая миграционная волна пришла в Югославию уже весной 1919 г., а вторая - в ноябре 1920 г. Третья группа прибыла в конце октября и начале ноября 1920 г. В конце ноября и начале декабря 1920 г. в Боку прибыло семь кораблей с 17543 русскими беженцами, из которых 2563 на следующий день отплыли дальше в Груж (Дубровник),

После революции и гражданской войны в России большое число её граждан оставило страну. В Королевство сербов, хорватов и словенцев (КСХС) добирались они в основном по морскому пути - с юга России до Константинополя или до острова Лимнос, где останавливались на короткий или длинный срок, а уже оттуда отправлялись по морю до Солоников, а затем поездом до Девджелии или кораблями до адриатических портов Зеленика, Мельина, Дубровник и Бакра. Количество российских беженцев, прибывших в Королевство сербов, хорватов и словенцев точно не установлено. По некоторым оценкам, в середине 1923 г. их было около 40000. Затем, из-за переселения в другие страны, это число уменьшается и в начале тридцатых годов их стало на 10000 меньше. Вследствии дальнейшего переселения и смертности, считается, что в начале сороковых годов осталось 20000 эмигрантов, проживающих в государстве. Упомянутые адриатические порты были предназначены для высадки эмигрантов, так как железнодорожными путями они были связаны с внутренней частью страны, куда те и направлялись. Большую проблему представляло собой огромное число женщин и детей, а также измождённых и больных. В дополнение к этому пошли разные болезни.

Первая миграционная волна пришла в Югославию уже весной 1919 г., а вторая - в ноябре 1920 г. Третья группа прибыла в конце октября и начале ноября 1920 г. В конце ноября и начале декабря 1920 г. в Боку прибыло семь кораблей с 17543 русскими беженцами, из которых 2563 на следующий день отплыли дальше в Груж (Дубровник),

и 2.507 пристиглих 23. децембра, а остали су искрцани у Мелџинама, односно у Зеленици. Фебруара 1923. године у Мелџинама је искрцан 761 инвалид, а из Шангаја је пристигло 367 руских кадета који су продужили у Билеју гд'е су наставили школовање у Донском кадетском корпусу. Велики број избјеглица пристиглих у Кралевину Срба, Хрвата и Словенаца, посебно у Србију која је највише страдала како у људству тако и у материјалним добрима представљало је велике потешкоће. Договори са савезницима око збрињавања и помоћи, место где испуњавати, па је долазило и до забрана усељенја и до слободног кретања унутар земље, јер су притисци за насељаванје у богатим крајевима и великим градовима, због лакшег долазња до посла и школовања, стварали властима огромне проблеме.

До пометка децембра 1920. године Државна комисија задужена за бригу о избјеглим Русима оспособила је у Боки Которској три прихватна логора: у Мелџинама, Ђеновичима и на рту Оштра. То је било мало, а понестало је и хране, дрва за огрев, сламарица... Тифус се ширио, није било организовано ни пребацивање у друге крајеве, а пристизале су нове избјеглице. У сарадњи са Сверуским земским савезом отворена је залагаоница у Мелџинама, да би им се олакшао тежак положај, јер су многи помели да прођу своје ствари у Београд како би дошли до новца, за храну и лекове. Предузимане су и мере на сузбијању заразе. Поред болнице у Мелџинама у којој су се лечиле избјеглице од 29. новембра 1920. године, током децембра отворене су две у Мелџинама и једна у Ђеновичима, као и 9 амбуланти и карантин за заражене, 5 кухиња и 2 купатила. Радили су и дезинфекциони и санитарни одред и екипа за сахрањивање. У овим медицинским установама радили су руски лекари и помоћно санитарско особље. Због недостатка простора и појаве заразе пристигли Руси задржавани су у карантин и на бродовима. Велики број из-

как и 2507 човек, прибјивших 23 децембра, а остальне высадили у Мелџинама, тачне у Зеленике. У фебруале 1923 г. у Мелџине прибји 761 инвалид, а из Шангаја приплыли 367 руских кадета, које зате изехали у Билечу, где продолжили обување у Донском кадетском корпусу. Тако велико число беженца, прибјивших у КСХС, а посебно у Србију, које налазила у најтеже положају, представља са собом велике трудности. Договоренности са савезницима о размешени и помоћи беженцама чае всего не выполнялись, поэтому доходило и до запрешения их свободного перемешения внутри страны, так как стремление эмигрантов переселиться у богатые края и большие города для поиска работы и обуваения создавали властям огромные проблемы.

До начала декабря 1920 г. Государственная комиссия, ответственная за заботу о русских беженцах, обустроила в Боке Которской три лагеря для их проживания: в Мелџинама, Дженевичама и на мысе Оштра. Но этого было мало, не хватало еды, дров, соломенных тюфяков... Начался тиф, не удалось организовать перемешение людей в другие области, а в это время прибывали новые беженцы. При содействии Всероссийского земского союза в Мелџинама был открыт ломбард, для того чтобы облегчить беженцама их тяжелое положение: многие начали продавать свои вещи за бесценок ради обеспечения еды и крова над головой. Были приняты меры для борьбы с инфекционными болезнями. Помимо больницы в Мелџинама, в которой лечились беженцы с 29 ноября 1920 г., в декабре были открыты ещё две в Мелџинама и одна в Дженевичама, а также 9 амбулаторий и карантинных пунктов для заражённых, 5 кухонь и 2 бани. Работали дезинфекционный и санитарный отряд и похоронная команда. В этих медицинских учреждениях трудились русские врачи и санитары. Из-за нехватки места и появления инфекции прибывшие русские задерживались в карантине и на кораблях. Такое большое число беженца на такой маленькой территории с относительно небольшим числом населения (герцеговская община насчитывала менее 10000 жи-

беглица на малом простору са релативно малим бројем становништва (херцеговска општина је имала мање од 10.000 становника), а читава Бока са Будвом нешто више од 30.000, највећим делом земљорадника и сточара уз ситне трговце, рибаре, ослабљену поморску трговину и тек завршени рат, учинили су да буде тешко, не само пристиглим избјеглицама, већ и домаћем становништву. Услед бројних потешкоћа долазило је до незадовољства, како код домаћег становништва тако и код избјеглица, али није било неких већих експлоатација. Потешкоће око смјешања и издржавања толиког броја избјеглица биле су присутне у Београду или мањим мјери у свим крајевима Краљевине зависно од њиховог броја, економских услова, али и политичког расположења становништва и локалних власти.

У Херцег Новом је већ крајем новембра 1919. године организовано прикупљање доброволних прилога за избјеглице уз помоћ црквених власти.

Немогуће је прецизно утврдити социјалну и старосну структуру избјеглица пристиглих у Краљевину СХС. На основу више извора произилази да их је од око 30.000, без Војног састава, било око 60 % са средним образовањем, око 13% са високим, нешто више од 25% са нижим или домаћим и око 3% без образовања. Од овог броја издржаваних (неактивних) је било око 54%, односно 30% јер су трупе генерала Врангела биле ангажоване на изградњи путева и у пограничној стражи, док су остали показивали веома велику заинтересованост за запослене и спремност за промишљиву струку. Крајем 19. вијека у Русији је живјело 49% посто мушке популације, као и у Краљевини СХС, док је код руских избјеглица зависно од извора било од 60 до 68% мушкараца. Продек старости руских избјеглица износио је око 39 година, док је те 1921. године просјек старости становништва Краљевине износио око 27 година. Међу избјеглицама је било око 19 % младих до 18 година,

телеф, а цјела Бока заједно са Будвом - чак више од 30000 тис., у основном земљоратницима и сточарима, малим трговцима и рибарима, на фонду ослабљеног морског трговина и само то што завршеног рата, створили су најтеже услове не само за пристиглих, већ и за локалних житеља. Зbog великог броја тешкоћа дошло је до незадовољства, како међу локалним становништвом, тако и међу бегунцима, али никаких значајних експлоатација не било. Тешкоће при смештању и држању таквог броја бегунца долазило је из већег или мањег степена војних дејстава у свим областима Краљевине, зависно од броја пристиглих, економских услова, а такође политичких ставова становништва и локалних власти.

У Херцег Новом је већ крајем новембра 1919. године организовано прикупљање доброволних прилога за избјеглице уз помоћ црквених власти.

Немогуће је прецизно утврдити социјалну и старосну структуру бегунца, пристиглих у СХС. При изучавању великог броја извора може се доћи до закључка, да од око 30000 пристиглих, не рачунајући војну дејелу, око 60 % људи било са средним образовањем, око 13 % - са високим, чак више од 25% - са основним или кућним и око 3% без образовања. Из њих број неактивних (држаних у држању) чинио је 54%, затим 30%, јер војска генерала Врангела била привучена за градњу путева и држању на граници, у то време као остали показивали велики интерес за тражење грађанске држање и готовност за передржање. У крају 19. вијека у Русији држање 49% мушког становништва, као и у Краљевини СХС, тога као међу руским бегунцима (зависно од држања различитих извора) било од 60 до 68 % мушкараца. Средњи држање руских бегунца чинио је око 39 држања, у то време као у 1921 г. средњи држање житеља Краљевине чинио је око 27 држања. Међу бегунцима било око 19% људи млађе од 18 држања, из њих држање било више, примерно од 57 до 60%. Држање више од половине (или 61%)

од тога више дјечака и то од 57 до 60%, зависно од извора података. Више од половине или 61% избјеглица биле су у старосној доби између 21 и 45 година. Процент руских избјеглица од укупног броја становника Краљевине износио је 0,35%, од којих су 5 % били просвјетни радници, а 0,8% до 1% умјетници.

Од првих дана руске избјеглице су се организовале и по доласку већих група у Мјесту где су боравили формирали би колонке руских избјеглица. Колонке су водиле бригу о материјалној помоћи, било о узамном помагању унутар колонке или одржавањем везе са Државном комисијом која је водила шелокупну бригу око избјеглица и одржавале везу са нижим и вишим властима. Важну улогу одиграо је и Руски црвени крст који је у Краљевини званично отпочео са радом 22. Маја 1920. године, пружајући прво свега санитарско-медицинску помоћ и организујући медицинске установе међу којима и руску болницу у Мелинама која је касније пребачена код Дубровника, односно код Загреба. Од три санаторијума један је био СМјестител у хотелу Бока у Херцег Новом, док су од 13 амбуланти вјешће биле у Босни (Нови и Мелвине). Поред тога отварају се зубно-лекарски кабинети и лекарске канцеларије или кабинети, у мјестима где је био мањински број избјеглица. Активне су биле још вјешће хуманитарне организације, *Сверуски земски савез* и *Сверуски савез градова*, које су отпочеле са радом Маја 1920. године, а 1924. године се ујединиле у организацију под скраћеним називом ЗЕМГОР. Ове организације су се бринуле о обезбјеђивању финансијског руским школама, на проналажењу посла за избјеглице, давање позамјица, за започинање посла, организованог курсева књиговодства, српског језика и сличних, све у сврху обезбјеђења зараде. Многе од ових послова касније је преузела Државна комисија. Двије јаке руске организације које нису биле везане само за Краљевину Југославију биле су Руска црква и Армија која је

беженцев был между 21 и 45 годами. 5% из них были работниками просвещения, а 0,8% - 1% - деятелями искусств. Процент российских беженцев от целого числа жителей Королевства составлял 0,35%.

С првих дана русијске беженци били добро организовани и по прибытию больших групп формировали в местах компактного проживания колонии российских беженцев. Они заботились о материальной помощи, о взаимопомощи внутри самой колонии или поддержке отношений с Государственной комиссией, которая занималась основной заботой о беженцах и поддерживала отношения с низшими и высшей властями. Важную роль сыграл и Российский Красный крест, который официально начал свою работу в Королевстве 22 мая 1920 года, прежде всего заботясь о санитарно-медицинской помощи и основывая медицинские учреждения, включая и русскую больницу в Мельинах, которая позже была перемещена в Дубровник, а потом - в район Загреба. Один из трёх санаториев был размещён в отеле Бока в Герцег Нови, из 13 амбулаторий две находились в Герцег Нови и Мельинах. Наряду с этим открывались зубо-врачебные кабинеты, приёмные и кабинеты докторов в местах, где проживало небольшое число беженцев. Были активны ещё две гуманитарные организации - *Всероссийский земский союз* и *Всероссийский союз городов*, которые начали свою работу в мае 1920 г., а в 1924 г. объединились в организацию под сокращённым названием ЗЕМГОР. Эти организации заботились об обеспечении финансирования для русских школ, о поиске работы для беженцев, о возможности займов, о том, чтобы беженцы могли открыть своё дело, об организации бухгалтерских курсов, сербского языка и других, способствующих обеспечению заработка. Многие из этих начинаний позже взяла на себя Государственная комиссия. Двумя сильнейшими русскими организациями, которые были связаны не только с Королевством Югославии, являлись Русская церковь и Армия, штаб которой находился в Сремских Карловцах.¹

*М. Йованович, Доселение русских беженцев в Королевство СХС 1919-1924, Белград, 1996, 141, 190-

Сједиште било у Сремским Карловцима.¹

Руске избјеглице дуго времена се нијесу интегрисале са домаћим становништвом, прије свега, јер су веровали и надали се да је њихово избјеглиштво привременог карактера.

Вриједно је дати податке и запажања о руским избјеглицама Које је у годинама шиховог доласка забележио Тома К. Поповић (1853-1931), просвјетни радник, историчар, књижевник и преводилац, који се родио, живио и умро у Херцег Новом. **Објављено је велики број радова, међу којима најзначајније *Херцег Нови - историјске билешке, књига прва - 1382-1797*. Из мале вароши Херцег Новог сарађивао је са бројним часописима и листовима и кореспондирао са преко 80 знаменитих људи свога времена. У Архиву Српске академије наука и умјетности коме је оставио Своју писану оставштину, налазе се и двије свеске рукописа у којима је од 1. новембра 1918. до 1. децембра 1923. године билежећи значајнија збивања у херцеговском Крају. Томо К. Поповић је био патриота, Србин, православац, али непристрасан, реалан у Својим запажањима и променама. Многе билешке у вези руских избјеглица слажу се са документованим чињеницама. Први запис је од 3. јула 1920. године: *Непрестано стижу руске избјеглице међу којима има и генерала и других високостављених лица*. Други запис о доласку избјеглица је од 28. септембра исте године где се наводи да тога дана на Зеленику са Крима *стиже лајама разбиена војска генерала Врангела и да међу њима има жена и дјеце и да их је до сада искрцано преко 4.000. Међу њима има: 30 генерала, доктора свијех струка, научњака, професора, виших чиновника, књижевника, свеника... Све чл. ад угла^ена и образовани - и мушко и женско. Далје наводи: *потију се тамо амо и продају ствари Које су****

*М. Јовановић, Доселаване руских избјеглица у Кралевицу СХС 1919-1924, Београд, 1996, 141, 190-218, 230-234, 237, 263, 265-66, 273-274, 276-278, 280, 282-285, 293, 302, 305-306.

Российские беженцы долгое время не могли интегрироваться в местное сообщество, прежде всего, потому что они верили и надеялись, что их эмиграция носит временный характер.

Большое значение представляют собой факты и наблюдения, касающиеся русских беженцев, которые в годы их прибытия записал Тома К. Попович (1853-1931), работник просвещения, историк и переводчик из г. Герцег Нови. Он опубликовал большое количество работ, среди которых самой значительной стала *Герцег Нови - исторические записки, книга первая - 1382-1797*. Из небольшого городка Герцег Нови он сотрудничал с многочисленными журналами и газетами, переписывался с более чем 80 знаменитыми людьми своего времени. В Архиве Сербской академии наук и художеств, которой он оставил все свое письменное наследие, находятся и две тетради, в которых с 1 ноября 1918 г. по 1 декабря 1923 г. он записывал все значительные события в герцеговском крае. Томо К. Попович был патриотом, сербом, православным, но в то же время и беспристрастным писателем, правдиво отражающим реальность в своих наблюдениях и оценках. Многие заметки, касающиеся русских беженцев, совпадают с документированными фактами. В первой записи от 3 июля 1920 г. мы читаем: *«Постоянно прибывают русские беженцы, среди которых есть генералы и другие высокопоставленные лица»*. Вторая запись о прибытии беженцев датируется 28 сентября того же года, в ней отмечается, что в тот день в Зеленику из Крыма *«прибывает на кораблях разбитая армия генерала Врангеля»*, и среди них есть женщины и дети, а до этого высадилось более 4000 человек. Среди них: *«30 генералов, докторов всех специальностей, учёных, преподавателей, высших чиновников, литераторов, священников... Все люди знатные и образованные - и мужчины и женщины»*. А дальше он записывает: *«помыкаются немного и продают вещи, которые удалось привезти с собой. Каждый из них готов работать на любой работе. И это те, кто до войны жили,*

218, 230-234, 237, 263, 265-66, 273-274, 276-278, 280, 282-285, 293, 302, 305-306.

могли **поНијети**. Без разлике, сваки од њих се нуди да се прихвати ма каквог посла. Они који су **прије** рата живјели у сваком изобилљу, обасути високијем настима, који су чак приступна имали у царски двори живили у правом смислу господски... Коло **срѣће** наоколо, **пјееа** Гундулић. Руски народ сувише је побожан, да не речем биготан. Нама Србима који смо налибералнији у том смислу измену **сеијех** Словена, нешто чудно изгледа, када видимо у цркви, како руски генерал, или адмирал, или научек>ак клечи и туче челом о патос. Свакако ова наша **браћа** мила су нам, те се у свему **настоју**, да им се колико је више могу **he dotje** на сусрет у свему, не би ли им ако имало олакшали тешке **jade**.

Гимназија за руску дјецу у **Којој** су предавали само Руси и Рускиње, отворена је 10. септембра, забележио је Т. К. Поповић уз напомену да је већ у **Мају** нека врста школе биле отворена за руску дјецу. Гимназија је радила у локалу **овдашњег** кина (да ли је то било у просторијама официрског дома где **сјјелНО ВрНјеМе** одржаване биоскопске представе или неком другом локалу тешко је утврдити **јер** намјенски гранена биоскопска сала отворена је тек 1924. године у новосаграђеном Народном дому). Маја 1922. године Руска нижа гимназија одржала је у својим просторијама малу изложбу. Отварању изложбе присуствовао је и одржао благослов полтавски архиепископ Теофан, **Који** је тада живио у Херцег Новом, са руским свештеницима, а присуствовали су и представници **Мјесних** власти и школа. Ђаци су декломовали и Девали руске **нјесМе**.

Највише података у вези живота руских избјеглица у Херцег Новоме у овим билешкама односи се на дјелатност цркве односно руских црквених лица. Половином **Јула** 1920. године руски епископ одржао је парастос код цркве св. Ане свим Русима који су као избјеглице умрли у Херцег Новом. Мало је било домаћих људи, вероватно, **јер** **ННјесу** били **обаВНјештени**, мишљенје је записивача. Епископ

наслађујући изобиљем, били обласкани високим почестима, даже били вхожи к царском двору, то је било у потпуном смислу овог слова - по-господски... Колеса фортуна, как поет Гундулић. Руски народ сликом набожен, не казивају суверен. Нам, Србима, самим либералним у овом смислу из свих славјана, как-то странно видети у цркви, как руски генерал или адмирал, или ученик пада на колени и бјет се лбом об пол. Конечно же, ови наши браћја нам миле, поэтому во свем необходимо как можно больше помогати им, чтобы хоть немного облегчити тяжелейшие муки».

Гимназија за руских дјетј, в којој преподале только русские мужчины и женщины, била отворена 10 септембра, записал Т.К. Поповић, добављају, что уже в мае какое-то заведение типа школы было открыто для русских дјетј. Гимназија находилась в помещении кинотеатра (были ли это помещения офицерского дома, где какое-то время показывались фильмы, или какое-то другое место, сейчас установить сложно, потому что специально для этих целей построенный кинозал был открыт лишь в 1924 г. в только что отстроенном Народном доме). В мае 1922 года Русская гимназија устроила в своих классах небольшую выставку. На открытии выставки присутствовал и благословил её полтавский архиепископ Теофан, которые в то время жил в Герцег Нови, вместе с русскими священниками присутствовали и представители местных властей и школ. Ученики декламировали стихи и пели русские песни.

Большая часть фактов, касающихся жизни русских беженцев в Герцег Нови, в этих заметках относится к деятельности церкви, точнее, русских священнослужителей. В середине июля 1920 года русский епископ отслужил панихиду в церкви Св. Анны по всем русским беженцам, умершим в Герцег Нови. На службе присутствовало мало местных жителей, по всей вероятности, они не были проинформированы, считает автор заметок. Епископ произнес речь о ситуации в России, сравнил её с *катастрофой на Косово*. И как жилистый сербский народ совсем не подчинился и не сдался, моложе и сильнее, чем раньше, поднялся

је одржао говор о стању у РуснјН упоредивши је са катастрофам на Косову. Пошто жилави српски народ Није сасвим подлегао, него свеж, подмла1)ен и снажан, опет се подигао, тако **не** и народ руски-нас неНе бити, али Руса неће нестати они **не** опет бити страх врагом нашим. Истог Мјесеца у помету Манастиру Савина, а затим Котору био је епископ новгородски преосвебени Сергее, а затим је отпутовао у Дубровник **р1**је је био на лиечењу. У недељу 5. децембра 1920. године у Манастиру Савина одржана је литургија на **Којој** је служило шест руских свештеника **Мешу КојНМа** је био један архимандрит *под митром, дакле митрофор*. Снажан утисак је оставио руски 1)акон стар око 60 година, басиста, *изванредно јак глас, па када чита читава црква одјекује*. По завршетку литургије одржали су молестије краљу Петру, регенту Александру и осталим члановима краљевске породице, а затим парастос руском цару Николају. На руском јеЗНКу одржане су двије **проповиједи**. За све време службе одговарали су *нотално чисти Руси*. После десет дана у великој сали хотела **Бока** три руска свештеника служила су литургију **Којој** су присуствовали и православни и католици да би чули горе поменутог руског Закона **јер је то глас - чудо једНО** неискано. На Андријин дан у цркви на **Топлој** служили су руски свештеници уз три домаћа. У хору су певали Руси. Тог дана **Најлепшу здравицу** на приему код команданта **Киклића**, по оцени Т.К.Поповића, одржао је један руски генерал **Којн је** и у цркви био у свечаној униформи са свим орденима. На Господин дан 1921. године на Савини је служио **архиепископ** службу епископ киевски **Сергаје, Којн је** и **ранње** долазио у **Овај** манастир. Одговарао је руски хор. Епископ је носио одежду, **јер ННје** имао **Своју**, владике Саватија /Љубибратића **КојН је Крајем** 17. вијека **НЗбјерао** из манастира Тврдоша у херцеговински **Крај**. **НајВНине** помена има о полтавском архиепископу Теофану. Почетком новембра

он, так и с народом руским будет - нас не будет, но русские не исчезнут, они опять будут наводить страх на врагов наших. В том же месеце манастир Савина, а затим Котор, посетио епископ Новгородский Сергей, затим он отплатился в Дубровник, где находился некоторое время на лечении. 5 декабря 1920 г. в монастыре Савина прошла литургия, которую служили шесть русских священников, среди них был один архимандрит *под митрой, то есть митрофорный архимандрит*. Сильное впечатление оставил русский дьякон примерно 60-ти лет, с прекрасным басом: *когда он читал, по целой церкви разносился его невероятно сильный голос*. По окончании литургии состоялся молебен о здравии короля Петра, регента Александра и остальных членов королевской семьи, а затем панихида по русскому царю Николаю. На русском языке были прочитаны две проповеди. За все время службы подпевали голоса *русских, чисто поющих по нотам*. Через девять дней в большом зале отеля **Бока** три русских священника служили литургию, на которой присутствовали и православные и католики, пришедшие для того, чтобы услышать вышеупомянутого русского дьякона, потому что *голос его был - чудо непередаваемое*. На Андреев день в церкви на **Топлой** служили русские священники и три местных. В хоре пели русские. В тот день самый лучший тост на приеме у коменданта Киклича, по мнению Поповича, произнес один русский генерал, который и в церкви был в парадной форме при всех орденах. В день рождения Богородицы в 1921 г. в Савине архирейскую службу служил епископ Киевский Сергей. Пел русский хор. Так как епископ не имел своих одежаний, он носил рясу владыки Саватия Любибратича, который в конце 17 века бежал из монастыря Тврдош в герцеговинский край. Чаще всего упоминается полтавский архиепископ Теофан. В начале ноября 1921 г. по просьбе проживающей в этих местах русской колонии сербский патриарх Димитрий позволил архиепископу Теофану жить среди русских в Герцег Нови. На пристани его встречали многочисленные соотечественники. Он помолился в церкви Святого Архангела Михаила и бла-

1921. године на молбу овдашње руске колонке, српски патриарх Димитр^е, дозволио је архиепископу Теофану да живи ме¹у Русима у Херцег Новом. Приликом доласка на пристаништу су га дочекали број^{ни} Руси. У цркви св. Архангела Михаила помолио се и благословио присутне, а затим отишао у манастир Савину где је живио до одласка септембра 1922. године за Сремске Карловце, где се настанио. На Архангелов дан служио је у граду са руским и српским свештенством, тако¹е у оде^{жа} Ни^{је} Владике У^{бу}братича. Одржао је и пропови^ед на руском јези^{ку}. У Н^{сто}ј цркви архиепископ Теофан је са руским протом и Законом служио литурги^{ју} на Ваведени^{је} одржавши и про^{но}в^{је}фл. Црква је била пуна Руса. Исти је служио, у Н^{сто}ј цркви на ро¹ендан кра^{ла} Александра. Црква је била пуна представника власти, Па^{ка}, наставника и доста народа. На Нико^лдан поново у Топ^ас^{ко}ј цркви служи архиепископ Теофан, а посл^е литурги^{је} одржао је парастос цару руском и царско^ј породици. На Бад^не вече 1922. године црква на Том^иј била је пуна, нарочито Руса и Вој^{ни}Ка, служио је као што је било уобичајено у то Вр^нје^{ме} архиепископ Теофан. Ри^{ја}А^и су као и обично Руси. Три дана Ускрса исте године у Н^{сто}ј цркви служио је архиепископ Теофан. Тре^{ћи} дан је за¹аконио јел^{но}г руског пуковника. Забил^ежено је да су први дан Ускрса посл^е је литурги^{је} на честитан^а код познаника ишли Руси мушкарци, а дутрадан жене, јер је тако био об^нај у ?у^ск. По одласку архиепископа Теофана за^менио га је архимандрит руски Теодос^е, Кој^н је 24. октобра 1922. године служио у цркви на Топ^{ло} пригодом обил^ежаван^а десетогодишњице од поб^еде српске Вој^{ске} код Куманова. Када је те године на Господин дан владика Кирил, ку^ганског пароха Саву Накиченови^{ћа}, произвео у протопрезвитера служила су два руска Закона и н^{је}Вао м^јешовити руски хор.

гословил присутствующих, а затем пошёл в монастырь Савина, где и остался жить вплоть до отъезда в Сремские Карловцы в 1922 г.. В Архангелов день вместе с русскими и сербскими священниками он служил службу также в рясе Владыки Любibrатича и произнёс проповедь на русском языке. В той же церкви архиепископ Теофан с русским протоиреем и дьяконом служил литургию на Введение, также произнес проповедь. Церковь была заполнена русскими. Служил он в той же самой церкви в день рождения короля Александра. Церковь была полна представителей власти, учеников, преподавателей и простых людей. В день Святого Николая архиепископ Теофан снова служил в топальской церкви, а после литургии прошла панихида по русскому царю и царской семье. В сочельник 1922 г. в церкви на Топлой было много людей, особенно русских и военных, и служил, что уже стало привычным в то время, архиепископ Теофан. Как обычно, подпевали русские. Служил он в тот же год и в той же церкви и три пасхальных дня. На третий день он рукоположил в дьяконы одного русского полковника. Отмечено, что в первый день Пасхи после литургии поздравлять с праздником знакомых шли русские мужчины, а на следующий день женщины, потому что такой обычай существовал в России. После отъезда архиепископа Теофана его заменил русский архимандрит Теодосий, который 24 октября 1922 г. служил в церкви на Топлой службу в честь десятилетия победы сербской армии под Кумановом. Когда в том же году на день Пресвятой Богородицы владыка Кирил возвёл в сан протопресвитера приходского священника Саву Накиченовича, служили два русских дьякона, и пел смешанный русский хор.

3 октября 1922 г. отмечен приезд на автомобиле из Дубровника главнокомандующего - генерала Врангеля, который приехал, чтобы осмотреть пограничные русские роты. Соотечественники встретили его восторженно и несли на руках от автомобиля до отеля Бока, «кричали ура и славься», забрасывали цветами. Встречал гостя военный комендант полковник Киклич. Во второй половине дня, после обе-

Трехер октобра 1922. године забили је долазак, аутом из Дубровника, потогг главнокомандујућег против Болшевика, генерала Врангела, КојН је дошао да прегледа пограничне руске чете. Руси су га одушевлено дочекали носећи га на рукама од аута до хотела Боке, књицили му ура и живио, поспнајућН га цвијеБем. По дужности дочекао га је во(ни командант пуковник КиклиБ. Поподне послите прире(енoг ручка у хотелу испраћен је на воз КојНМ је отпутовао за Београд. Томо К. ПоповиБ жали што општинска власт Ннје истакла том пригодом заставе и обав(естила гра!)анство и преко свог представника поздравила генерала Врангела, па наставл.а: *Али такоуеијеК бива када се нема убуди.*

Априла 1923. године када се Т. ПоповиБ враћао из школе око 11 часова, срео је уз локмегдан (пут из града поред Канли куле) спровод (едног Руса Којп се кретао према гробљу код св. Ане (односно на дио данашњег Градског гробља Које је у близини гробља св. Ане а Које је названо Руско гробље). Сазнао је да је умрли био контраадмирал Балтичке флоте у Првом СВјетском рату, Алексе Глигор(евиБ ТрНгорјеВ ро!)ен 1861. године. По доласку у Овај Крај као изб(еглица живио је на Подима, а затим на Игалу. *Од дешпераице одао се нишу, те НајносАије одузео себи, како се говорило, отровом живот.* Сазнавши о Н.ерoВој смрти народ га је жалио. Да су Руси јавили о сахрани тако уважене личности Т. К. ПоповиГ сматра да би грабани и ВојННц,Н флоСтојНо га испратили, а говорило се да би се такво] личности нашло гробно МјесТО код манастира Савине.²

Веома мало је сачуване архивске гра!)е о руским изб(еглицама, сем појединих аката разасутих кроз документацију у општинским администрацијма Боке Которске.

У Архивском од(ел)ену Херцег Нови, сачуван је ов(ерени препис Уредбе о колоницама руских изб(еглица у Кралевини Ју-

да в отеле, его проводили на поезд, који отв(ез главнокомандујућег в Белград. Томо К. Попович сожалее о том, что по этому поводу местное самоуправление не вывесило флаги, не объявило гражданам об этом событии и через своего представителя не приветствовало генерала Врангеля, в связи с чем замечает: *«Но так бывает всегда, когда нет людей».*

В апреле 1923 г., когда Т. К. Попович возвращался из школы около 11 часов, вдоль дороги Йокмегдан (дорога из города рядом с Башней Канли) он увидел похоронную процессию, несшую гроб одного русского, которая направлялась к кладбищу возле церкви Святой Анны (точнее, к той части современного Городского кладбища, которое находилось рядом с кладбищем Святой Анны и было названо Русским кладбищем). Он узнал, что умерший был контр-адмиралом Балтийского флота, участником Первой мировой войны - Алексей Григорьевич Григорьев, родившийся в 1861 г. После приезда в эти края он, как беженец, жил на Подимах, а затем в Игалу. *«От отчаяния он начал пить, а потом и лишил себя жизни, как говорили, при помощи яда».* Узнав о его смерти, народ оплакивал умершего. Если бы русские сообщили о похоронах такой уважаемой особы, то граждане и военные достойно бы его проводили, считает Попович, говоря и о том, что для могилы такой личности нашлось бы место и рядом с монастырём Савина.²

Сохранилось очень мало архивных материалов о русских беженцах, лишь отдельные документы, разбросанные по муниципалитетам Боки Которской.

В Архивном отделении Герцег Нови сохранилась заверенная копия Предписания о колониях русских беженцев в Королевстве Югославия от 1930 г., заведённая под номером 1347 от 9 сентября 1936 г. и акт Правления герцегновской русской колонии, как написано на штампе и печати. Предписание состоит из 7 статей. Членом этой колонии мог быть русский беженец обоих полов, даже тот, кто получил граждан-

²Државни архив Црне Горе Цетиње, Архивско од(ел)ење Херцег Нови, (у даљем тексту АХ), лични фонд Томо К. ПоповиБ

²Государственный архив Черногории, Цетине, Архивное отделение Герцег Нови (в дальнейшем тексте АГ), личный фонд Томо К. Поповича

гославији из 1930. године **Која** је заведена под бр.1347 од 9. септембра 1936. године у акта Управе херцеговске руске колонке како пише на штампилу и печату. Уредба се **сacToјH** од 7 чланова. Члан ове колонке могао је бити руска избјеглица оба пола, па и **oHaј KoјH** је добио држављанство **Jy-rooiaBHje**. Велику улогу у **pjeinaBafby** многих питања из делокруга ове **acou,Hjan,Hje** имао је Делегат за заштиту интереса руске емиграције у Краљевини Југославији. Наводим у Целости члан 4. **KoјH Kaзyје** о задацима и делокругу рада ове организације. У дужности управе **снадају** све функције по представништву интереса колонке у целини и њених чланова пред локалним властима, државном комисијом за руске избјеглице и делегатом за заштиту интереса руске емиграције у Краљевини Југославији, а такође **стараше**, уколико то је могуће, о осигурању материјалног станка **HaјcupoMautHuјux** чланова колонке, због чега управе **ИМају** право да организују корисне установе и набављају новчаних средстава помоћу прикупљаних добровољних прилога, приредивши концерата, забава... Уз Уредбу под истим бројем и истог датума заведена су Правила за вршење избора у колонијама и за извођење од стране изборних органа **HaјnpeиHuјux** задатака колонке. У 18 чланова детаљно су разрађена права и дужности чланова Колонке као и органа управљања и њеног избора.

У истом архивском одјелу сачувана су и Правила херцеговске подружнице Удружена руских интелектуалних и мањинских радника у Краљевини Југославији. Подружница је деловала на територији Среза бокоторског, односно територије данашњих општина Будва, Тиват, Котор и Херцег Нови. Основни задатак подружнице је био да се брине да путем **заједнице сарадње** потпоможе своје чланове, тражи за њих упослење и пружа својим члановима материјалну помоћ. Својим члановима подружница је пружала и бесплатну правну помоћ. Ко је желео постати члан морао је имати 18 година старо-

ство Југославији. Большују роль в решении многих вопросов в делах этой ассоциации играл Делегат по защите интересов русской эмиграции в Королевстве Югославия. Приведём целиком статью 4, в которой говорится о задачах и круге деятельности этой организации: «В обязанности правления входят все функции, представляющие собой представление интересов колонии в целом и её членов перед местными властями, государственной комиссией по русским беженцам и делегатом по защите интересов русской эмиграции в Королевстве Югославии, а также забота, насколько это возможно, об обеспечении материальной помощи самым бедным членам колонии, из-за чего правления имеют право организовывать полезные для этих дел учреждения и собирать денежные средства при помощи сбора добровольных пожертвований, организовывая концерты и развлекательные мероприятия»... Вместе с Предписанием под тем же номером и в тот же день были заведены и Правила проведения выборов в колониях и выполнение со стороны выборных органов первостепенных задач колонии. В 18 статьях детально разработаны права и обязанности членов Колонии, как и органов управления и их выборов.

В том же архивном отделении сохранились и Правила герцеговского филиала Союза русских интелектуальных и ремесленных работников в Королевстве Югославии. Филиал работал на территории Бокототорской области, то есть на территории сегодняшних общин Будва, Тиват, Котор и Герцег Нови. Основной задачей филиала было позаботиться о том, чтобы помогать своим членам, искать для них работу и предоставлять материальную помощь. Своим членам филиал предоставлял и бесплатную юридическую помощь. Желающие вступить в Союз должны были иметь не менее 18 лет и подать письменное прошение совету правления филиала. В случае, если его прошение не было принято, он мог в течение 15 дней подать жалобу в Главный совет филиала. Выйти из членов этой организации можно было по письменному заявлению, после урегулирования всех обязательств. Сумму взноса при всту-

сти и поднијети писмену молбу управном одбору Подружнице. Уколико би његова молба била одбијена могао се у року 15 дана жалити Главној скупштини Подружнице. Писменим путем се и иступало из чланства након регулисања свих обавеза. Висину уписнине и месечне чланарине одређивала је Главна скупштина. Право на новчану помоћ могло се остварити након шест месеци чланства, уз редовно плаћање месечне чланарине, која се **није** плаћала док се примала новчана помоћ.

Органи удружења су били: главна скупштина (која је могла бити редовна и ванредна), управни и надзорни одбор. Формирање и рад ових органа одвијао се по тада важећим законима слично као у Руској колонији. У случају престанка рада Подружнице активна имовина прелазила је у **Својни** Друштва Руског Црвеног крста у Краљевини Југославији. Правила су **Својни** потписали Мих. Гортина, Ник. М. Попов, Вав. Г. Сурин, Ев. Р. Тарасов. Правила је одобрила Краљевска банска управа Зетске бановине на Цетинју 30. Маја 1933. године под бројем 8572.

У Књижици потврда Правила друштва и организација са територије херцеговске општине (која се налази у истом Архиву) заведена су *Правила Руске колоније* где се наводи да је дјелокруг рада *витештво*. Правила су одобрена од Великог жупана Зетске области са Цетинја 14. јуна 1930. године, а на основу одобрења Министарства унутрашњих послова Краљевине Југославије Београд од 11. априла исте године. Поред Колонке уписан је и *Одбор руског клуба-читалница* чија су Правила одобрена 27. септембра 1929. године. Поред ових организација уписано је и друштво *Росика - руско филателистичко друштво филателиста* чија су правила одобрена 6. септембра 1929. године. Уз ове материјале налазе се и пописи друштва из 1941. године у којима је забележена *Руска колонка, емигранти* која је тада имала 100 чланова.³

плении и месечних членских взносов определял Главный совет. Права на денежную помощь можно было получить после шести месяцев членства при регулярной оплате месячных членских взносов, которые оплачивались, когда удавалось получить денежную помощь.

Органами союза были: главный совет (который мог собираться планово и вне очереди), совет правления и надзора. Формирование и работа этих органов проводилась по законам тех времён, так же как и в русской колонии. В случае прекращения работы филиала активное имущество переходило в собственность Общества Русского Красного креста в Королевстве Югославии. Правила собственноручно подписали Мих. Гортина, Ник. М. Попов, Вав. Г. Сурин, Ев. Р. Тарасов. Правила одобрило Королевское Банковское правление Зетской общины на Цетинье 30 мая 1933 года под номером 8572.

В Книгу подтверждений Правил обществ и организаций на территории герцеговского муниципалитета (которая находится в том же архиве) внесены «*Правила Русской колонии*», в которых упоминается, что поле деятельности её работы - *рыцарство*. Правила одобрены Великим приходским советом Зетской области в Цетинье 14 июля 1930 года, после одобрения министерства внутренних дел Королевства Югославии в Белграде от 14 апреля того же года. Наряду с Колонией был зарегистрирован и *Комитет русского клуба-читальни*, чьи Правила одобрены 27 сентября 1927 года. Зарегистрировано и *Общество Росика, русское общество филателистов*, чьи правила были одобрены 6 сентября 1929 года. Вместе с этими материалами здесь находятся и списки переписи обществ 1941 года, где отмечены и *эмигранты, Русская колония*, в которой в то время было 100 человек.³

Русский клуб в Герцег Нови упоминается под названием *Русский клуб-читальня*. По рассказам Наташи Тарасовой-Йовичевич, он располагался на первом этаже здания, принадлежащего Владимиру Попову, его жене Ольге и сыну, студенту Глебу (в

Руски клуб у Херцег Новом поминке се под називом *Руски клуб-читаоница*. По казивању Наташе Тарасове Ђовичевић, *Клуб се налазио* у приземљу зграде власништва Владимира Попова, жене му Олге и сина, студента Глеба (данашња зграда Радио Херцег Новог). Имао је салу са маном позорницом, читаоницу, кухињу, гардеробу и предсобле. У НСТОј кући поред породице власника, једно вријеме живјела је породица Тарасов и породица Донцов. Клуб је подедовао и *клавир* - пијанино, на којем је вјежбала и Наташа Ђовичевић.

На страницама часописа *Алманах*, којег је издавао Клуб, у рубрици *Клубске еџесте* може се сазнати и неки реални проблеми и односи у Клубу, као и понашање појединих чланова, али сви натписи су углавном написани у шаловитом тону. Једно од питања Које је требало да реши Управа било је куповина радио апарата, за Које пише да је животно питање клуба и да га желе сви љубитељи музике осим г. Игњатјева, Кудрџевића и Поморског који музику мрзе свом душом (ово је једна од шала редакције), јер Кудрџевић је био добар пјевач и члан многих хорова. Игњатјев је може се рећи био умјетничка душа не само да је био уредник часописа него је објавио велики број стихова, прозних текстова, урадио знатан број илустрација. Истиче се да је различите мишљење чланова Клуба по овом питању. Неки су предлагали да се прода клубска печ да би се од тог новца купио радио, а неки су били против куповине.

Часопис је излазио на руском језику, а текстови су писани на писаћој машини.

Прилози у *Алманаху* су разноврсни, њесме, прозни састави, клубске вести, техничка достигнућа, спорт, праћење појединих свјетских фолклора, криминални роман, анекдоте и хумор, идечци из новина са простора Југославије, уз много илустрованих цртежа и слика.

О члановима Клуба и Клубу објављена је *њесма Клубада* Коју је написао 1932.

настојаше време это здание Радио Герцег Нови). В клубе был зал с небольшой сценой, читальный зал, кухня, гардеробная и холл. В этом же доме, вместе с семьёй хозяина, некоторое время проживали семьи Тарасовых и Донцовых. Клубу принадлежало и пианино, на котором занималась Наташа Ђовичевич.

На страницах журнала *Алманах*, который издавал Клуб, в рубрике *Новости Клуба* можно было прочитать о реальных проблемах и отношениях в клубе, а также о поведении некоторых членов, но все заметки написаны были в основном в шутиливой манере. Одним из вопросов, который должно было решить правление, была покупка радиоприёмника, о котором писалось, что это жизненно необходимый вопрос Клуба и что о нём мечтают все любители музыки, кроме г-на Игнатјева, Кудриевича и Поморского, *ведь они ненавидят музыку всей душой*. Это была одна из шуток редакции, потому что Кудриевич был прекрасным певцом и членом многочисленных хоров. Игнатјев был, если можно так выразиться, *человеком искусства* - он был не только редактором журналов, но и опубликовал большое количество стихов, прозы, нарисовал значительное количество иллюстраций. Подчеркиваются и разные точки зрения членов Клуба по этому вопросу. Некоторые предлагали продать клубную печь, а на вырученные деньги купить радиоприёмник, другие были вообще против этой покупки.

Журнал выходил на русском языке, а тексты печатались на печатной машинке.

Темы в *Алманахе* были разнообразны: стихи, проза, новости Клуба, технические достижения, спорт, обзор событий, происходящих в мире, криминальные романы, анекдоты и юмор, вырезки из югославских газет, а также большое количество иллюстраций и рисунков.

О членах клубов и о самом клубе было опубликовано стихотворение *Клубада*, которое написал Борис Игнатов в 1932 году. Оно состоит из 86 строф по 5 строк в каждой. Через главного героя, эмигранта Ивана Ивановича, автор представляет свои размышления о Клубе и характерных осо-

године Борис Игнатјев и Која се састоји од 86 строфа са по 5 стихова. Кроз главни лик емигранта Ивана Ивановича, аутор износи Своја размишљања о Клубу и карактерним особинама појединих чланова.

Пред одлазак из Херцег Новог, Нај-Вјеројатније 1934. године, Б.Игнатјев је написао опроштајну пјесму Која је објављена у петом броју Алманаха под насловом Последњи опроштај једног из редакције Коју налажемо у слободном преводу:

*Ми смо се опростили...
Од мене су остали
Две три гуме,
понека слика,
прашина на машини.
Гомила папира исписаних, дописаних,
недописаних,
Син и дадилга,
Дадиуња ваших Кхери...
У пепењари опуцак,
и не једна, ећ много...
а на железници
кад се будемо опраштали - без
плача
Како би кроз шалу
Дали ми незаборав.
Скупив се народ посматрајући како ће кренути воз.
Понеко ме ујуби, понеко нешто видне и рукама маше,
Нема ни осјећаја ни сапатништва
Воз је кренуо по распореду.
И сада у том граду
Сјећање се прошлих забава ...
На Крају ништа се Није догодило...
Сигурно сам сањао,
Да тамо где су остали
Слике, гумице, опуцак, Мој син и
ваше кхери,
Ненаписана гомила папира,
Прашина на машини
Тихо нешто сјаја -сузе.*

У броју три редакција поздравља све читаоце, пријатеље и непријатеље Алманаха, Вјерујући да има и њих, што рађује

бенностима одвојених његових чланова.

Пред отъездом из Херцег Нови, скорей всего в 1934 году, Б. Игнатјев написал прощальное стихотворение, которое было опубликовано в пятом номере *Алманаха* под названием *Последнее прощание одного из редакции*:

*Мы попрощались...
От меня остались
Немного резинки,
Две-три картинки,
Пыль на машинке,
Куча бумаг исписанных,
Дописанных, недописанных
Сын и няня,
Няня ваших дочурок.
В пепельнице окурочек,
Да не один, а много...
А на станции
Когда стали прощаться - без слез
Как бы в шутку, на память...
Собрался народ поглазеть на паровоз:
Кто целует, кто кричит и руками машет,
Но нет ни чувств, ни сострадания,
А поезд ушел по расписанию.
И теперь в этом городе
Вспоминаю забавы прошлых лет.
Ведь в итоге ничего не случилось,
А мне точно снилось,
Что там, где остались
Картинки, резинки, окурки,
Мой сын и ваши дочурки,
Ненаписанная гора бумаг,
Пыль на машинке
Что-то тихо сверкает - слезы...).*
(перевод с сербского)

В третьем номере редакция приветствует всех читателей, друзей и врагов *Алманаха*, веря, что существуют и те, кто радуют редакцию, потому что они ее вдохновляют и поощряют, хотя и сами этого не знают, не принимают никакого участия в работе, несмотря на то, что есть среди них весьма талантливые. Проблем с выходом журнала в свет, по мнению редакции, вполне достаточно. Например, оплачивать типографию не дешево, а зависит от малочисленных

редакцију јер они потстичу рад, иако то не ЗНају, али не узимају сами учешћа у раду, иако има чланова КојН су веома талентовани. Проблема око издавања је, по мишљењу редакције, доста као на при-Мјер ННје Јефтино плавати типографију, а *Непријатно је зависити од малобројних претплатника. Далје наводе да је нихова лозинка Све сами СМАТрајућн да је Руски клуб широко поле за ОВај часопис у смислу читалаца и да нико болје од чланова клуба не може оценили његову вриједност, он ће од њих бити писан од ниховог живота Мијејети, упоређујућн прилоге у часопису са цвѣћем јер Алманах обожавајућн и, ејеће, китиће их и правити букете и вѣнце и подносити их читаоцима.* Пише и да је у Алманаху свему одређено МјесТО, па ће се романи смјенјивати са нјесмама, иза спортских вести читателје ће наћи одмор у хумору и далје ће се објављивати званична саопштења Клуба али и случајне клубске новости. *Једној политички нећемо дати ни један редак у Алманаху. На самом дјелу смо се показали какви смо политичари. Слава Богу у то смо се уверили.* Редакција је у истом броју извјестила да неће објављивати мемоаре, **Видиће** на страницама Алманаха писати о садашњем и будућем, а прошлост задржати у срцу с дубоким уважавањем Родине и безграничном љубављу за њу, с тим више што свако у себи мемоарима ... намеће сеје мишљење другима. Ми сви волимо Родину и зато смо оценили да нећемо перјечујати старе ране и копати без краја и расправљати ко је крив - Сви.

У једном броју најављено је да ће слиједићи број бити дамски, јер ће га припремити и уредити жене и то: Болотова, Тарасова и Чаплина. У другом броју Редакција се захвалје каси узајамне помоћи и господину Кудријевићу КојН им је дао писаћу машину, као и свим члановима Клуба КојН су материјално и морално или текстовима и цртежима помогли у објављивању часописа: госпо!)ама Тарасовој и Болотовој и господи: Сурину, Бо-

подписчиков - непријатно. Далее приводится их лозунг - *Всѣ сами*, смисл его в том, что Русский клуб представляет собой широкое поле для этого журнала, имея в виду читателей и то, что никто лучше членов клуба не сможет оценить качество альманаха, он будет написан из-за них и от их же жизни жить будет. Затем авторы сравнивают заметки журнала с цветами, так как Альманах, обожая цветы, будет украшать ими всё, делать букеты и венки, которые будет преподносить своим читателям. В Альманахе у всего есть своё определённое место, поэтому романы будут сменяться стихами, после спортивных новостей читатель будет наслаждаться юмором, будут и далее публиковаться официальные сообщения, а также новости Клуба. *Только проклятой политике мы не отдадим ни одной строки нашего Альманаха. На самом деле мы уже показали, какие из нас политики. Слава Богу, в этом мы убедились.* Редакция в этом же номере сообщала, что не будет публиковать мемуары, а будет писать о настоящем и будущем, но прошлое сохранит в сердце вместе с глубоким уважением к Родине и безграничной любовью, тем боле, что каждый в своих мемуарах... навязывает своё мнение другим. *Все мы любим Родину, поэтому мы решили не бередить старые раны и не копаться без конца и спорить, кто виноват - виноваты Все.*

В одном из номеров было объявлено, что следующий выпуск будет дамским, потому что его подготовят и отредактируют женщины, а именно: Болотова, Тарасова и Чаплина. В другом номере редакция благодарит кассу взаимопомощи и г-на Кудриевича, который дал журналу печатную машинку, а также всех членов Клуба, помогающих журналу материально и морально, предоставляя свои тексты и чертежи, и перечисляет госпожу Тарасову и госпожу Болотову, а также господ Сурина, Болотова, Игнатьева, Тарасова, Поморского, Донцова, Хмельова, В. Моравского, Кудриевича, Апостола и Гада (которого благодарит за предоставление стихов своей умершей жены Марии).

Разнообразие статей Альманаха показывает, что редакция не только очень про-

лотову, Игн>ат]еву, Тарасову, Поморском, Донцову, Хмелеву, В.Моравскому, Кудри-Леви]у, Апостову и Гаду (за уступан>е стихова н.егове умрле жене Мари)е).

Разноврсност натписа у Алманаху показу]у да је Редакци]а веома квалифи-кована, стручно бринула о садржају, али пратила и савремена збиван>а у сви]ету у свим областима и колико су дозвол>авале могућности о томе обав]ештавала своје читаоце.

Под насловом *Чудеса технике* обја-вљивани су написи о техничким достигнућима уз адекватне цртеже-фабрички димн>аци, кранови и слично. И у овој ру-брици, поред реалних приказа, присутан је устал>ен начин писан>а са много хумора.

Ни спортска рубрика ННје изоставл>е-на у *Алманаху*, писана као и остале са пуно хумора уз цртеже појединих спортиста

Оригинални идечци из новина са ју-гословенског простора и шире прево!)е-ни су на руски језик обично уз коментар. Вести су биле интересантне и разноли-ке као на пример о познатом енглеском фотографу и профлајн његових радова за 45.000 фунти, или убиство кафеци]е у Ли-ону, о тучи нави]ача на фудбалско] утак-мици у Енглеско]. О кретан>у руских тру-па и в]ежби ви]ест је стигла из Кишинева преко Букуруште, а пренесена је у ОВај ча-сопис идечком из *Вечерње поште*.

Руским анедотама и хумору, али и других народа посвећено је више страни-ца. У броју два под насловом Иностранни хумор Којн заузима пет страница дате су и карикатуре из штампе, затим јеВрејске анедоте, анедоте о великим л>удима, а у идућем броју амерички, енглески, н>емачки и совјеТСКН хумор. Редакци]а напоми-не да је велика разлика ме]у изнесеним грубим и тешким анедотама и блиста-вим хуморескама наше емиграци]е.

Из рубрике хумор под наслов наша fljena наводимо дви]е шале : *Видиш Ваьба, то је Мртво море. -А од нега је умрло? и друга: Када ја будем одрастао много ћу зара]ивати као отац. - А ја ћу трошити*

фесионално заботила се о садржанију, но и следила за современним садржајима у свету, касајућим свих области, и на-скољко позволяли возможности, инфор-мировала об этом читателю.

Под заголовком *Чудеса техники* печатались статьи о технических достижениях, сопровождающиеся соответствующими чертежами и рисунками. И этой рубрике, на фоне серьёзных и жизненных описаний новаторств, присутен уже обычный для жур-нала юмористический стиль.

Спортивная рубрика также не забыта *Альманахом*, она ведётся, как и остальные, с большим чувством юмора и сопровождается рисунками некоторых спортсменов. Очень обширна и полна юмора рубрика о зимних видах спорта.

Вырезки из газет Югославии и других стран были переведены на русский язык и обычно сопровождалась комментариями. Новости были интересными и разнообразными, например, журнал публиковал статьи об известном английском фотографе и продаже его работ за 45 000 фунтов, об убийстве владельца кафе в Лионе, о драке болельщиков на футбольном матче в Англии. Новость о передвижении русских войск и учениях прибыла из Кишинёва через Бухарест, а в журнале была опубликована вырезка из *Вечерней почты*.

Русским анекдотам и юмору, а также юмору других народов, было посвящено много страниц. Во втором номере, под заголовком «Иностранный юмор», на пяти страницах были представлены карикатуры, еврейские анекдоты, анекдоты о великих людях, а следующий номер был посвящён американскому, английскому, немецкому и советскому юмору. Редакция напоминает, что существует огромная разница между представленными грубыми и неуклюжими анекдотами и блестящими юморесками нашей эмиграции.

Из юмористической рубрики под заголовком «Дети» можно привести две шутки: *Посмотри, Ваня, это Мёртвое море. - А от чего оно умерло? И другая: Когда я вырасту, я буду много зарабатывать, как мой отец. - А я буду тратить, как моя мать.* Протици-тируем ещё один анекдот, вышедший под

као **МајКа**. Из поднаслова *Анегдоте о одраслима* цитирам једну Из Музеја: -И тако есподо, ја сам Вам показао све што имау музеју. Има ли јоји ко какво питање? - Молим Вас кажите, пита једна дама, - чиме Ви мажете паркете у музеју?

Желећи да иде у корак са временом Редакција, иако сматра да је веома скромна и да јој је циљ културно просветна сврха, решила је да у Алманаху отпочне са штампањем болеш криминално филмског романа. **СМатрају да ће** роман побудити интересовање код читалаца, **јер у њему нема баналног детектива хероја**. Затим на четрдесет пет страница слиједи криминалног романа *Три задатка*, преведеног са енглеског **језика**.

Да је редакција пратила сва битна збивања доказују и написи о привредној грани-туризму **Који је** тих година у овом **Крају** развоју.

Посебно се треба осврнути на ванредан **број** са називом *Масленички*. **Радије је** наведено да **ће** садржај овога **броја** бити са пуно шаловитих прича, анегдота, **пјесама** и анкета о масленицама (врста паланчинки) **Које** су се посебно припремале у одређеним данима у фебруару Мјесецу у **Врпје** карневала. Текст прати седам цртежа **Који** приказују процес припремања паланчинки, као и сто са гомилом паланчинки и окупљено друштво **Које** их конзумира уз пића-вотку, шљивицу, вино, **која** су конзумирана у знатним количинама што приказује последици цртеж. **Врло је** опширна са пуно хумора и рубрика о зимским спортовима, војскама на клизалжама, скиама. Веома је занимљив текст **Који** говори о паланкама у **бројкама**, као на **примјер** да руски народ у току једне масленичке *недеље поједо не мање од милијарду паланчинки*, па наставља да ако би те паланчинке сложили једну до друге могао би се пет пута обумити екватор, а ако би се сложиле једна на другу као стуб у **Херцег Новом**, па ако би **Тај** стуб пао **пресека**о би Европу и Атлантски океан, а врх би пао на **Берлин**. Брашно **Које** би се употре-

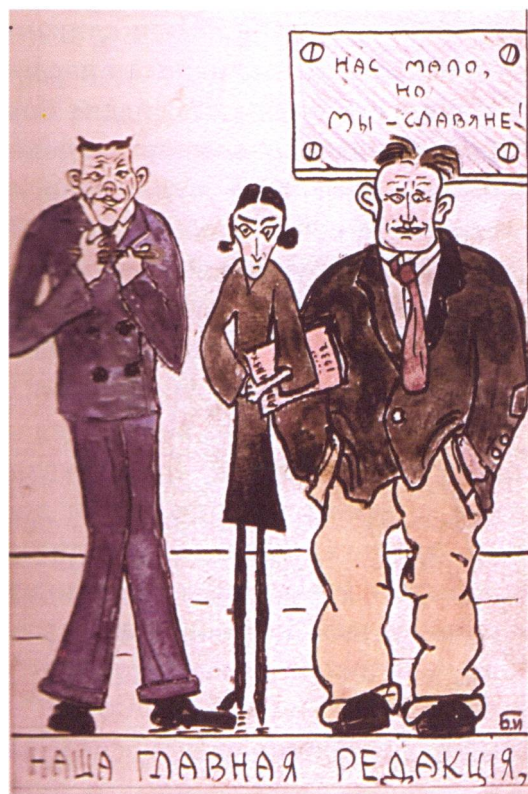
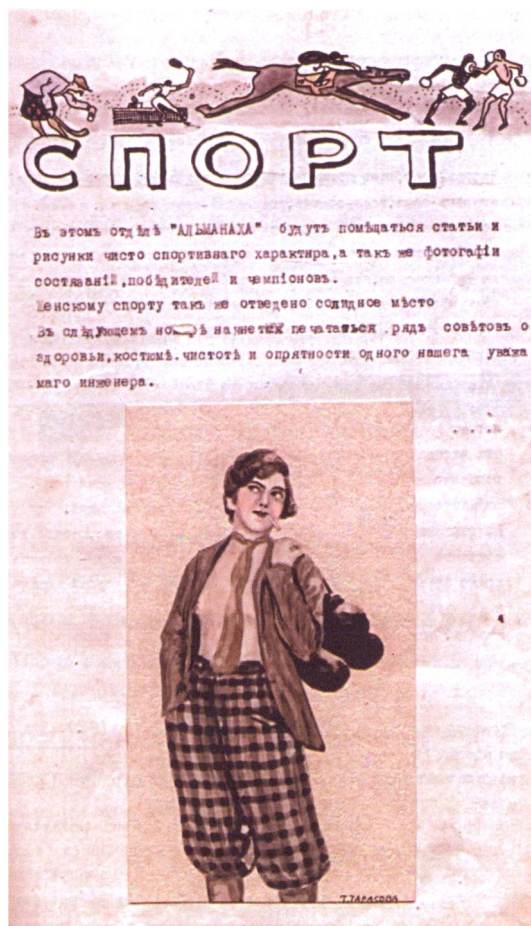
заголовком *«Анекдоты о взрослых»: В музее: - И так, господа, я вам показал всё, что есть в музее. Есть ли у кого-то вопросы? - Скажите, пожалуйста, - спрашивает одна дама, - чем вы натираете паркет в музее?*

И хотя редакция считала, что она довольно ограничена в средствах и скромна, и что её цель - культурно-просветительская деятельность, но, желая идти в ногу со временем, все же приняла решение начать печатать в Альманахе хороший детективный роман. Считалось, что роман возбудит интерес читателей, потому что в нём не будет банального детективного героя. Затем на сорока пяти страницах следует часть детективного романа *«Три задания»*, переведённого с английского языка.

То, что редакция следила за всеми важными событиями, доказывают статьи о такой отрасли экономики, как туризм, который в этих краях в те годы активно развивался.

Особое внимание необходимо обратить на внеочередной номер под названием *Масленичный*. Было объявлено заранее, что содержание этого номера будет состоять из множества шуточных рассказов, анекдотов, стихов и анкет о блинах, которые готовили во время этого праздника по определенным дням. Текст сопровождается семью рисунками, на которых изображён процесс приготовления блинов, затем стол с огромным количеством блинов и собравшаяся вокруг него компания, поедающая блины, запивая их напитками - водкой, сливовой наливкой, вином, все в очень большом количестве, что видно на последнем рисунке. Очень занимателен текст, в котором говорится о блинах в цифрах, как, например, то, что русский народ за одну масленичную *неделю съедает не меньше миллиарда блинов*. Приводится и такой пример: если бы все эти блины сложили друг на друга в виде колонны и поставили в **Герцег Нови**, и если бы эта колонна упала, то она накрыла бы Европу и Атлантический океан, а верхушка ее упала бы на **Нью-Йорк**. А мука, которая была использована для приготовления такого количества блинов, могла бы кормить жителей **Герцег Нови** целый век.

Деталь из часописа «Алманах»

Деталь из журнала «Альманах»

било за наведену количину палачинки могло би хранити становништво Херцег Новог читав један вијек.

Огласи су такође заступљени у *Алманаху*. Написани са пуно хумора као и све остале заступљене рубрике, па тако налазимо обавештење да се за 1. ред огласа плаћа 0 (нула), а за 22. ред 00 (двije нуле) Велики број огласа је о потражњи и станова, као на примјер: *Тражим миран стан. Не мора бити у центру града. По могућности на другом спрату али без донег и по могућност и у скоро.*

Датум издавања није убијежен ни на једном броју, али на основу датума убијеженог код појединих радова може се закључити да је часопис излазио током 1932, 1933. и 1934. године. Код неких радова поред датума настанка убијежено је и Мјесто рђе је прилог настао: *Русија* и Москва 1917. године Палма де Мајорка 1927. година, Београд 1927 - 1930 године и један рад без године, Херцег Нови два прилога 1932. године и Игало 1922. и два прилога 1923. године.

Највећи број прилога у овом часопису илустрован је цртежима или сликама или је украсним словима написан наслов рада. Највише су коришћене водене боје и то највише плава, црвена, жута и зелена. Приказане су фигуре људи, спортисти, море, небо, {едрилице, СНДЈ, ливаде, цвијеће и друге билје, аутомобили, фабрике, грађевински објекти. Аутор највећег броја слика и цртежа је Тарана Тарасова која се потписивала са иницијалама или Т. Тарасова. Објављен је и један њен натпис. У *Алманаху* је веома похвално писано о њеном таленту. Други дио ликовних прилога су радови уредника часописа Бориса Игњатјева Које одликују снажни потези, јаке боје и приказ, углавном, корпулентних особа као што је био и сам аутор.

Алманах је својим разноврсним садржајем, ликовним прилозима, са пуно оптимизма и хумора одсликавао један сегмент живота руских избјеглица оку-

Објављенија, које публиковали су у *Алманаху*, били такође састављени с великим јумором, као и све остале рубрике. Так, на пример, ми налазимо текст, у којем говори се, да 1 ред објављенија стоји 0 (нула), а 22 реда стоје 00 (два нула). Велика количина објављенија касије поиска квартира, на пример

- *Ищем тихују квартиру. Центар града не обавезан. По могућности на трећем етажу, но само не на првом и по могућности како можно брже.*

Дата издавања не означена ни на једном броју, но на основу датума у неким текстовима, може се закључити да је часопис излазио током 1932, 1933 и 1934. године. У неким текстовима заједно с датумом издавања означено и место, где она написана: Москва, 1917 год, Палма де Мајорка 1927 год, Београд 1927 и 1930 год, и један текст без датума, Херцег Нови - 2 текстове 1932 год, Игало - 1922 год и два текстове 1923 год.

Велика количина цртежа и записки у овом часопису прати се иллустрацијама и сликама, фотографијама или витиеватим украсним заглављима. Често се користиле синја, црвена, жута и зелена акварел. На сликама изражавали су људе, бюсте, спортисте, море, небо, парусници, снег, поля, цвијеће и друге биљке, аутомобили, фабрике, грађевински објекти. Аутор највећег броја слика и цртежа је Тарана Тарасова која се потписивала са иницијалама или Т. Тарасова. Објављен је и један њен натпис. У *Алманаху* је веома похвално писано о њеном таленту. Други дио ликовних прилога су радови уредника часописа Бориса Игњатјева Које одликују снажни потези, јаке боје и приказ, углавном, корпулентних особа као што је био и сам аутор.

Благодаря својој разноврсној садржини, уметничком оформљенију, великом оптимизму и јумору, *Алманаху* удало се осликати значајну част живота руских беженца, објединивши се око Руског клуба у Херцег Нови, који организовао мноштво артистичких вечера не само за своје членове, но и за грађане Херцег Нови, при-

шњених око Руског клуба у Херцег Новом, КојН је поред бројних приређених уметничких вечери за Своје чланове али и за грађане Херцег Новог, КојН су узимали и активног учешћа у раду Клуба, Трајно забилежен на културној мапи Боке Которске и шире.⁴

Руско филателистичко друштво у Југославији са дедиштем у Игало 1. априла 1930. године издало је први број истоименог часописа *Россика*, под руководством Е.М.Архангелскога, на Којем је као мјесто изданга отштампано *Ерцегнови - Игало*. У то време Игало је било саставни дио Топле у Којем је живјело око 300 становника и ННје имало ни школу, ни пошту, ни цркву, ни гробле. Лист је штампан у Руској Типографији С.О. Филонова у Новом Саду, Темеринска 25. и Цинкографији Полет Д.Б. Андросова у Београду, Југовићева 12. Наслов и сви текстови су на руском језику, осим мјеста издавања Ерцегнови-Игало, Бока Которска, Југославија. У току 1930. године изашла су четири броја: априла, августа, октобра и децембра Мјесеца, а идуће године три броја и то фебруара, Маја и септембра. Од осмог броја односно фебруара 1932.године овај лист излази у Белој Цркви, где се поред већег броја руских избјеглица из херцеговског Краја преселио и главни и одговорни уредник КојН је и даље уређивао лист до последњег четрдесет првог броја Којн је изашао новембра 1940.године.

Садржај *Россики* био је устален, поред приказа појединих марака и њиховог историјата, објављивани су написи о врстама харџе на Којнма су штампане марке, воденим жиговима, вести о изласку нових марака из скоро свих земаља свијета, библиографија радова из филателистике, вести о раду Друштва. Поред тога

мавших активно учествовао у раду Клуба. Све это помогло Клубу бити забележеним и навјек остати на културној мапи Боко-Которског залива и околности.⁴

Русско общество филателистов в Югославии, работавшее в Игало, 1 апреля 1930 года выпустило первый номер одноимённого журнала *Россика*, под руководством Е.М. Архангельского. На обложке было напечатано, что журнал выходит в *Ерцегнови - Игало*. В то время Игало являлось составной частью Топлы, в которой проживало около 300 жителей, и не располагало ни школой, ни почтой, ни церковью, ни кладбищем. Журнал печатался в русской типографии С.О. Филонова в Новом Саде, Темеринская, 25, и в цинкографии *Полёт* Д.Б.Андросова в Белграде, Юговичева, 12. Название и все тексты были на русском языке, кроме названий мест, где журнал выходил: Ерцегнови - Игало, Бока Которска, Югославия. В течение 1930 года вышло 4 номера: апрельский, августовский, октябрьский и декабрьский, а в следующем году вышло три номера - в феврале, мае и сентябре. С восьмого номера, то есть с февраля 1932 года, этот журнал выходит в Белой Церкви, куда вместе с большим количеством русских беженцев из герцеговского края переселился и главный ответственный редактор издания, который и в дальнейшем занимался его выпуском, вплоть до последнего, сорок первого номера, вышедшего в ноябре 1940 года.

Содержание *Россики* было посвящено определённым и постоянным темам. Наряду с обзором и демонстрацией некоторых марок и их истории, публиковались и статьи о видах бумаги, на которой печатались марки, о водяных знаках, информация о выпуске новых марок почти из всех стран мира, библиография работ в области филателии, новости о работе Общества. Также печатались и объявления о продаже, покупке или обмене марок, приходившие из мно-

⁴Марја Црнић Пејовић, Један заборављени часопис, Зборник Бока 30, Херцег Нови, 2010,65-103; Пет оригиналних бројева Алманаха чува господи Наташа Јовичевић, Којој се и овом приликом захваљујем за преглед и упознавање са овим часописом, као и на датим подацима.

⁴Мария Црнич Пейович, Один забытый журнал, Сборник Бока 30, Герцег Нови, 2010,65-103; Пять подлинных номеров Альманаха хранятся у г-жи Наташи Йовичевич, которой, пользуясь случаем, мы выражаем благодарность за возможность просмотра и ознакомления с журналом, как и за представленные данные.

штампани су и огласи о профлајН, куповини или заміени марака, упуГіени из многих земал>а са свих континената. Неколико радова објавл.ено је и о нашим маркама.

Часопис је излазио првенствено за хвал>уЉуБи раду главног и одговорног уредника и прилозима чланова Друштва 4Нје је орган био часопис, затим новчаним прилозима од приређених лутрца, процента **Кojera** је Друштво добрало посредуЉуБи у купопродаји и разм}ени марака, прихода од објавл>ених огласа, чланарине и других прилога. Многи чланови ННјесу плаћали чланарину па су били и искла>учивани из Друштва, о чему је објавл>ивано у листу, као и сваки допринос Друштву било новчани или на други начин, било да је рнје4 о придоби}ан>у нових претплатника. Руско филателистичко друштво *Россика* у току деценије свога рада у Игалу и Белој Цркви имало је представнике у Београду и Загребу, у ^единњеним Америчким Државама, Бразилу, Аргентини, Персији, Мароку, **Н>еМа4Кој**, Француској, Великој Британији, Румун^и, Пол>ској, Чехословачкој, **Вугарској**, Финској, Литванији, Летонији, Естон^и, Холанди-Грчко], Аустрал^и, Кини и **jom** неким земл>ама гдје је часопис и дистрибуиран.

У раду Друштва учествовали су и Југословени, па је Никола Рукавина српски филателиста превео на наш језик статут Друштва и **објавНО** један рад, а Анте Мариновић бесплатно штампао на српском језику 50 **прНМјераКа** Статута.

У другом броју објавл.ен је **НЗВјемТaj** о формирању библиотеке.⁵

Један број руских избјеглица укла>учио се у рад државних установа посебно у просвјетН.

На основу годишњих Извјештаја Државне ниже реалне гимназије у Херцег

гих стран и со всех континентов. Несколько работ опубликовано и о наших марках.

Журнал выходил в первую очередь благодаря деятельности главного редактора и материалам, написанным членами Общества, частью которого и был журнал, а также денежной помощи, полученной от организации лотерей, процентам, которые Общество получало, занимаясь посредничеством при купле-продаже и обмене марок, прибыли от публикации объявлений, членским взносам и другим доходам. Многие не платили членских взносов и за это исключались из Общества, а их фамилии публиковались на страницах журнала среди новостей о разных событиях, как и информация о содействии Обществу, касающаяся не только финансов, но и любой помощи, например, в привлечении новых подписчиков.

Русское филателистическое общество *Россика* за десятилетие своей работы в Игалу и Белой Церкви имело представителей и корреспондентов в Белграде и Загребе, в Соединённых Штатах Америки, Бразилии, Аргентине, Персии, Марокко, Германии, Франции, Великобритании, Румынии, Польше, Чехословакии, Болгарии, Финляндии, Литве, Латвии, Эстонии, Голландии, Греции, Австралии, Китае и других странах, в которых был представлен журнал.

В работе Общества принимали участие и югославы, например, Никола Рукавина, сербский филателист, перевёл на сербский язык устав Общества и опубликовал статью в журнале, а Анте Маринович бесплатно отпечатал 50 экземпляров устава на сербском языке. Во втором номере было опубликовано сообщение об основании библиотеки общества.⁵

Некоторые русские беженцы включились в работу государственных учреждений, прежде всего, в сфере просвещения.

На основе годовых отчётов Государ-

⁵Марја Црнић Пејовић, 55 година од објавејвеста, а листа *Россика* у Игалу, Библиографски вџесник 2, ЦетињеД 985,281-284; иста, Једаннепознати часопис у Боки, Филателист бр. 225-226, Београд,1996,52-53.;у библиотеци Архива Херцег Новог налазе се фотокопирани првих десет бројеВа, а у Градској библиотеци Херцег Нови, свих 41.број.

⁵Мария Црнић Пејович, 55 лет с момента выхода журнала *Россика* в Игалу, Библиографический вестник 2, Цетине, 1985, 281-284; тот же автор, Один неизвестный журнал в Боке, Филателист номер 225-226, Белград, 1996,52-53.;в библиотеке Архива Херцег Нового находятся фотокопии первых десяти номеров, а в Городской библиотеке находятся все экземпляры журнала, 41 номер.

Новом Која је радила у периоду од 1919. до 1941. године и Државне мешовите Учителске школе Која је радила од оснивања 1925. до 1941. године шест је руских избеглица предавало у тим школама дуже или краће време. Сви су радили у Гимназији, а двоје од њих је предавало и у Учителској школи. Аркадије Северинов предавао је француски језик, физику и хемију и то школске 1922.-23. године, а школске 1924-25 године сликар Алексеј Петровић Сосновски цртање (у школском Извештају наведено је да му је име Павле што је погрешно). Георгије Ајка је четири године од школске 1925-26 године, предавао цртање и писаније. Подаци за Краснов Николу Казију да је био контрапунктни суплент (школовани наставнички приправник) Који је када је почео предавати у Гимназији школске 1927-28. године имао двије године радног стажа. Предавао је зајучно са школском 1931-32. годином и то математику и географију. Био је и разредни старшина и чувар земљишне збирке. Последње године предавао је 12 часова неделно. Чаплин (или Чаплин како се на једном Мјесту наводи) био је бивши чиновник Министарства правде у Петербургу, предавао је цртање и писаније, од школске 1930-31. зајучно са 1933-34. школском годином. За хонорарног наставника, као што су били и сви Негови земљаци Који су предавали у овој школи, постављен је 27. августа 1930. године. Имао је неделно око 15 часова. Школске 1932-33. године држао је 6 часова, а идуће године 4 часа цртања и у Учителској школи у Херцег Новоме. У гимназији је руководио збриком за цртане. Најдуже у просвјетној струци у Херцег Новоме радио је Павле Охимовски од школске 1927-28. године зајучно са школском 1937-38 годином. У извештају Учителске школе за 1937-38. годину наводи се да је на његову молбу премјештен у Реалну гимназију у Старом Већеју. Био је контрапунктни суплент, а предавао је математику, физику и хемију. Школске

ственом низшеј реалној гимназији у Херцег Нови, која је радила од 1919 до 1941 године, и Государственной совместной Педагогической школы, која је основана 1925 године и радила до 1941 године, у овим учебним заведењима у различито време преподевали шест руских беженца. Све шесторо радили су у Гимназији, а двоје од њих и у Педагогической школи. Аркадије Северинов преподевао француски језик, физику и хемију у 1922-23 учебном году; у 1924-25 годинама сликар Алексеј Петровић Сосновски преподевао цртање (у школском извештају се каже да његово име је Павле, али је то погрешно). Георгије Ајка у току четирех година, до 1925-26 учебног года, преподевао цртање и цртање. У овим Николаја Краснова каже се, да је био контрапунктним суплентом /практикант са педагошким образовањем), који је до почетка своје преподевачке активности у гимназији, у 1927-28 учебног года, имао двегодишњи стаж рада. Он преподевао математику и географију до 1931-32 година. Такође је био класним руководиоцем и чуватељем географске колекције. У току последњих година у њему било је 12 часова у недељу. Чаплин (или Чаплин, како се помиње у једном из докумената) бивши чиновник министарства правосудја у Петербургу, преподевао цртање и цртање, почевши од 1930-31 учебног года и завршавајући 1933-34 годинама. Како и сви његови земљаци, преподевајући у овој школи, 27. августа 1930. године је прихваћен у квалитету учитеља на хонорарној основи. У недељу у њему било је око 15 часова. У 1932-33 учебном году он је држао 6 часова, а у следећем году 4 часа цртања и у Педагогической школи Херцег Нови. У гимназији је руководио кружком цртања. Дуже него у сфери просвјете у Херцег Нови проработало Павле Охимовски - од 1927-28 учебног года до 1937-38 год. У извештају Педагогической школы за 1937-38 годинама каже се, да је по његовој молби он је пребачен у Реалну гимназију у Старом Већеју. Охимовски преподевао математику, физику и хемију. У 1929-30 учебном году он имао је 10 година радног стажа.

1929-30. године имао је 10 година радног стажа. Предавао је и до 20 часова неделно. Био је разредни старешина и руководилац збирке за математику, односно за хемџу, математику и геограџу Коју је једне године и предавао.

По завршетку Другог СВјетског рата потреба за наставничким кадром је била велика. У Херцегновској гимназији током школске 1944-45. године Теодосје Краснокуцки поставлен је за хонорарног наставника руског језика, одлуком Председништва Ц.А.С.Н.О-а, поВјереННјуТВа за провјету број 208. од 24. марта 1945. године, како се наводи у НЗвјестима школе. У објављеном НЗвјестима те школе јуна 1946.године налазимо податак да је Т. Краснокуцки завршио правни факултет. Предавао је у пет одјелена, имао је фонд од 18 часова неделно, а био је и разредни старјена.

Поред поменутог Т.Краснокуцкога, као хонорарни наставник, у истој школи предавао је руски језик и био разредни старјена Сергеј Кудријевич који је завршио правни факултет. Т. Краснокуцки и С. Кудријевич у јуну 1946. године имали су двије године наставничке службе. С. Кудријевич је био и члан мјешовитог хора Синдикалног културно умјетничког друштва Орјен Које је основано 1944. односно 1945.године у Херцег Новом. Фебруара 1946. године дао је писмену оставку на чланство у овом Друштву, како је навео због 62 године живота и због рада као наставник у гимназији и Артиљеријској школи морнарице у Мелынама. Навео је и да већ више од 25 година живи у Херцег Новом и да је увијек учествовао у сејм Мјестити зборовима у Мјесту.

Настава у Учителској школи у Херцег Новом отпочела је поново септембра 1945. и трајала до пресељења у Никшић 1948. године. Међу првих 11 наставника био је и Виктор Булгаков, а од другог полугодишта међу пет нових придошлих наставника и Григорје Коновалов. Осипане и промене у наставничком кадру

Несмотря на то, што он радио на правах практиканта, Павел вёл и до 20 часова в неделю. Был классным руководителем и руководителем кружков математики, химии и географии, которую он также и преподавал в один из учебных годов.

После окончания Второй Мировой войны возникла острая необходимость в преподавательских кадрах. В 1944-45 учебном году решением Президиума ЦАСНО, Комитетом просвещения, от 24 марта 1945 года под номером 208, как приводится в отчёте школы, Теодосий Краснокуцкий был принят в качестве гонорарного преподавателя русского языка в Гимназию Герцег Нови. В опубликованном в июне 1946 года отчёте школы упоминается, что Т. Краснокуцкий закончил юридический факультет. Он преподавал в пяти классах, и его норма составляла 18 часов в неделю, также он был и классным руководителем.

Наряду с упомянутым Т. Краснокуцким в той же школе преподавал русский язык и был классным руководителем Сергей Кудриевич, который также закончил юридический факультет. Т. Краснокуцкий и С. Кудриевич были и членами смешанного хора Профсоюзного культурного и художественного общества Ориен, которое было основано в 1945 году в Герцег Нови. В феврале 1946 года он подал письменную просьбу о выходе из членов данного Общества, указав причину - возраст 62 года и преподавательская работа в гимназии и Артиллерийской школе морского флота в Мелынах. Он указал, что уже более 25 лет живёт в Герцег Нови и всегда участвует во всех смешанных объединениях в городе.

Преподавание в Педагогической школе в Герцег Нови возобновилось в сентябре 1945 и длилось вплоть до переезда школы в Никшич в 1948 году. Среди первых 11 преподавателей был и Виктор Булгаков, а со второго полугодия среди пяти новых преподавателей оказался и Григорий Коновалов. Изменения и перемещения преподавательских кадров в этой школе за три года её работы были многочисленны. Всего лишь три преподавателя в течение этого периода работали в школе постоянно, сре-

у стој школи током трогодишњег њеног рада биле су бројне, па су свега три наставника у току овог периода непрекидно радила међу којима је био и Виктор Булгаков.⁶

Занајна допринос у периоду измену два свјетска рата дале су руске избеглице у развоју културе херцеговског Краја, посебно музичкој и сликарској, поред већ наведене и издавачке дјелатности.

Највећи допринос и најдуже присутна у музичкој дјелатности била је, не само као музички педагог Маргарита Лисенко (рођена 1874. године). Часове клавира одржавала је по приватним кућама дјеци чим су родитеље били у могућности да плаћају часове и да им купе клавир, јер она нити је имала клавир па чак ни материјална средства да изнајми простор за становање. Често је *наплаћивала* часове, посебно у току рата, ручком или бијелом кафом, уз комад хлеба. Октобра 1933. године М. Лисенко је одржала концерт са трупом својих ученика. *Глас Боке* пишући о овом концерту наглашава да успјех ученика г. Лисенко и њихови концерти су значајне музичке манифестације у Херцег Новоме. Истиче се *щеванге* Д. Пилића **Којн** је извео **арнију** Гречанинова и **Зајав** *Вир* и **КОНСТАТУ**је да је знатно напредовао - *Можда за успјех понеи́то дугу је и учителици*. У просторијама руског клуба у Херцег Новом одржан је 28. јула 1934. године усцени концерт уз учествовање М. Лисенко, Н.Тарасове, г. Кошара и Пилића уз суселовање Николе Денисова.

Средином **јануара** 1937. године, у сали хотела *Бока* самостални концерт одржала је М. Лисенко и на клавиру извела дјела Бетовена, Грига и **АјКОВСКО**. **Маја** мјесеца исте године поново је одржала концерт у парку истог хотела уз суселовање својих ученика Милоша Ђуровића и Наде **Рајан**. Изводили су дјела Шубер-

ди них била и Виктор Булгаков.⁶

Русские беженцы внесли значительный вклад в развитие культуры герцеговского края в период между двумя мировыми войнами, особенно в сфере музыки, живописи и уже упомянутой издательской деятельности.

Дольше всего работала в музыкальной сфере и внесла самый большой вклад в культурное наследие края, и не только как преподаватель музыки, Маргарита Лисенко (1874 г.р.). Уроки игры на фортепиано она давала в частных домах детям, чьи родители имели возможность оплачивать занятия и купить им фортепиано, так как у самой Маргариты не было ни инструмента, ни материальных средств, чтобы арендовать подходящее помещение для проживания и занятий.

Часто за свои уроки, особенно во время войны, она брала лишь обед или чашку кофе с молоком и куском хлеба. В октябре 1933 года М. Лисенко подготовила концерт вместе с группой своих учеников. Газета *Голос Боки*, описывая этот концерт, подчёркивает, что успех учеников г-жи Лисенко и их концерты представляют собой самые значительные музыкальные мероприятия в Герцег Нови. Особенно выделили пение Д. Пилича, исполнившего арию Гречанинова, констатируя значительное улучшение его вокальных данных *Может быть своим успехом он обязан и своему преподавателю, - писала газета*. В залах русского клуба в Герцег Нови 28 июля 1934 года прошёл успешный концерт при участии М. Лисенко, Н. Тарасовой, г-на Кошара и Пилича при содействии Николая Денисова.

В середине января 1937 года в зале отеля *Бока* М. Лисенко давала сольный концерт, исполнив на фортепиано произведения Бетховена, Грига и Чайковского. В мае того же года прошёл концерт с её участием в парке того же отеля, в котором участвовали и её ученики Милош Джурович и Нада Райван. Исполнялись произведения Шуберта, Шопена, Листа, Скарлатти и Вебера, а в

⁶Годишњи НЗвјемрајн Гимназије и Учитељске школе Херцег Нови; Учитељска школа у Херцег Новоме 1945-1948, Зборник радова, Подгорица 1997; АХ КУД Орјен Херцег Нови, Акта из 1946.Г.

⁶Годовой отчёт Гимназии и Педагогической школы Герцег Нови; Педагогическая школа в Герцег Нови 194-1948, Сборник работ, Подгорица 1997; АХ КХО Ориен Герцег Новый, Акт 1946 г.

та, Шопена, Листа, Скарлатија и Вебера, а Јуна Мјесеја у сали Југословенског дома Консерватористкиња. М. Лисенко, како стоји у једном напису сваке године је приредивала полугодишњи и годишњи концерт својих ученика. У напису о концерту њених 1)ака одржаном половином јануара 1937. године пише да она већ неколико година сваке часове клавира већем броју 1)ака основне школе и гимназије и редовно завршава свој полугодишњи и годишњи рад јавним концертом.

По завршетку рата М. Лисенко одмах се укључила у рад Синдикалног Културно уметничког друштва *Орпел* и водила музичко балетску секцију. Одмах по оснивању Музичке школе У Херцег Новом 1949. године госпођа Лисенко је постављена за наставника. Њени 1)аци је се сјећају као врсног али и строгог наставника.⁷

Руско шевачко друштво „*ВајаМ*“ одржало је 1922. године у Хрватском дому концерт руске оперне музике и то дјелове из опера: М.Глинке *Живот за цара*, *Руслан и Людмила*, А.Бородина *Кнез Игор*. Хор је водио Петар Аустријански. У молби **Коју је Друштво поднело Хрватском дому за добаше сале предлажу да учествују и Мјесни музичари са малим оркестром да би испунили неке дјелове опера и дали тако пун музички израз јер: Ове преставе могу у^{нијети} неко оживљавање у живот вароши, а сем тога повисити његов културни облик и значај, не само у граду, већ у околини.**

Одбор руских бежанца Ерцегнови (Далмација) односно Управа Руске колоније у Ерцегновоме позвала је Хрватски дом, на Концерт у корист болничког фонда, руске школе и других неопходних потреба колоније Који се одржавао 12. априла 1924. године у просторијама хотел Бока. Наводе се и имена учесника: Л.Вуличевић, С. Доклестић, С. Жигмановић, М. Ковачевић, Л. Котларевска, Т. Лукианчикова, Н.

июне в зале Југославског дома Консерваторок. М. Лисенко, как отмечается в одной статье, ежегодно организовывала полугодовой и годовой концерты своих учеников. В заметке о концерте её учеников, прошедшем в середине января 1937 года, написано, что она уже несколько лет даёт уроки игры на фортепиано многим ученикам начальной школы и гимназии и регулярно заканчивает свою полугодовую и годовую работу с ними отчётным концертом.

После окончания войны М.Лисенко сразу же включилась в работу Профсоюзного Культурно-художественного общества *Ориен* и стала руководить музыкальным и балетным кружком. Сразу же после открытия Музыкальной школы в Герцег Нови в 1949 году госпожа Лисенко была принята на место преподавателя. Ученики вспоминают её как изумительного, но и строгого педагога.⁷

Русское хоровое общество «Баян» провело в 1922 году в Хорватском доме концерт русской оперной музыки, исполняя арии из опер М.Глинки *Жизнь за царя*, *Руслан и Людмила* и из оперы А. Бородина *Князь Игорь*. Хором руководил Пётр Австрийский. В прошении о предоставлении зала, которое общество направило Хорватскому дому, предлагается, чтобы в концерте участвовали и местные музыканты с небольшим оркестром, которые могли бы исполнить некоторые части опер и привнести ещё больше музыкальности в это мероприятие, потому что такие концерты вносят некоторое оживление в жизнь города, а также повышают уровень культуры не только в самом городе, но и шире.

Комитет русских беженцев Герцегнови (Далмация), а именно - Правление Русской колонии в Герцегнови, пригласило Хорватский дом на благотворительный концерт в пользу больничного фонда, русской школы и других нужд колонии, который проходил 12 апреля 1924 года в залах отеля Бока. Перечисляются и имена участников: Л. Вуличевич, С. Доклестич, С. Жиг-

⁷Музичка школа Херцег Нови 1949-1999., Херцег Нови, 2000.; Глас Боке, 48, 1933, 87, 1934, 210 и 223. 1937.г.

Тодовой отчёт Гимназии и Педагогической школы Герцег Нови; Педагогическая школа в Герцег Нови 194-1948, Сборник работ, Подгорица 1997; АХ КХО Ориен Герцег Новый, Акт 1946 г.

Тиден, К.Исаенко, Е.Олшевски, Л.Светлоб, уз учествованџе соколског оркестра. По завршетку програма био је плес.

У Херцег Новом Маја мјесеца 1936. године дошао је да одржи концерт познати уМјетНИК на клавиру проф. Никола Чернолушки за Којера је у {едном приказу писало да он Шопена не свира него га пјева. Претходно је одржао концерте у Дубровнику, Сплиту, Подгорици, Цетинџу и Котору.⁸

Таленат према ликовним уМјетНО-стима био је веома присутан код избјеглих Руса. Позната су многа нџихова ликовна остваренџа, а видног трага оставили су посебно у Београду. У Музејима и Галерији у Подгорици приреџена је Крајем 2008. године, уз сараднџу са Га/о галерицом и Александ Арт Групом, изложба Сликари руске емиграциеу Црној Гори. Том пригодом објављен је Каталог са биографскама десет аутора на руском и српском језику и са бројним и квалитетним репродукцијамa Н.ИХОВИХ радова. Изложени радови су настали у периоду од 1876. године Оедан рад) а НајВехн број у прве три деценије 20. ВНјеКа, док за девет радова ННје назначено вријеме настанка, а за један се наводи да је настао у првој четвртини 20. ВНјека. НајВехн број репродукција су Степана Федоровиџа Колесникова (1879-1955) КојН је живио у СрбНјН, односно Београду, као и већина на изложби представљених сликара.

На овој изложби били су и радови сликара Арсенија Петровиџа Сонсонског (1895-1967) Којн је дио живота провео у Црној Гори односно у Херцег Новоме и годину или двице на Цетинџу. У каталогу је репродукован џегов рад *Узбуркано море* на вВНје странице (5. и 6.) и уманеног формата на 59. а дио слике на 58. страници. Иста слика, улџе на платну димнезије 68-100,5 цм.настала 1931. године била је изложена на изложби у Подгорици. Поме-

мановска, М. Ковачевич, Л. Котларевска, Т. Лукианџикова, Н. Тиден, К. Исаенко, Е. Олшевски, Л. Светлов, при учасци оркестра. По окончању програма били организовани танци.

В мае 1936 г. в Герцег Нови приехао с концертом известни пианист, професор Николай Чернолушки, о којом писали, да он Шопена не играет, а поџт. Пред приездом в Герцег Нови он дао концерте в Дубровнике, Сплите, Подгорице, Цетинье и Которе.⁸

Русские эмигранты были очень талантливы в изобразительных искусствах. Многие художественные работы, созданные русскими беженцами, стали очень известными, оставив значительный след в Югославии, особенно в Белграде. В музеях и Галереях в Подгорице в конце 2008 года при содействии *Gayo Gallery* и *Alexander Art Group* была организована выставка под названием *Художники русской эмиграции в Черногории*. Был опубликован и каталог с биографиями десяти авторов, на русском и сербском языках, в который вошли многочисленные качественные репродукции их работ.

Самая старая из выставленных работ датирована 1876 г. Больше всего картин было написано в первые три десятилетия 20 века, хотя время появления девяти работ не установлено, а об одной написано, что она появилась во второй четверти 20 века.

Самое большое количество картин - кисти Степана Фёдоровича Колесникова (1879 -1955), который жил в Сербии, в Белграде, как и большинство художников, представленных на выставке.

На выставке представлены и работы художника Арсения Петровича Сонсонского (1895-1967), который часть своей жизни провёл в Герцег Нови, а год или два жил в Цетинье. В каталоге представлена репродукция его работы *Бушующее море* на двух страницах (5-й и 6-й) и меньшего формата на стр. 59, а часть картины на - 58-й странице. Та же картина маслом на холсте, размером 68 на 100,5 см, написанная в 1931 г.,

⁸АХ Југословенски дом „записници Управе и акта; „Глас Боке" 33. 1933; 179.1936.

⁸АГ Југославски дом, протоколи Правления и актов; „Голос Боки" 33,1933; 179,1936.

нут је у овом раду као професор црташа у гимназији . Новлаанин Мато Даниловић причао је госпожи Лидији Будеч да су брачни пар Сонсонски са столицама на скапане, штафелајима, сликарским прибором и торбицом са сланином, луком и хлебом често се могли видети како сликају у природи - **Најнемхе** поред мора. Ставовали су у Србини (суеверии дио града) у породици Ђурића. Лидија Будеч **посефљуе** једну његову слику- улџе на платну. У Катологу се наводи се да је био ученик А. В. Ганзена и да је наставио намилију тему свог учитеља и претежно сликао морске пејсаже. Према истом извору предавао је у гимназији на Цетинју. **Крајем** тридесетих се одселио за Београд. Са **Својом** женом сликарком Г. Г. Бојацијевом (према неким подацима звала се Галина) приређивао је изложбе у Загребу, Прагу, Паризу и Бриселу и учествовао на групним изложбама у Београду и Фиренци. Наступао је професионално као оперски и камерни **пјееан** на концертима у Београду и на Загребачком **рафлНју**. Његови радови налазе се у Поморском **Музеју** у Котору, Музејима Цетинје, галеријама у Загребу, приватним збиркама у **Урној** Гори, Србији, **Хреатској**, **Швајцарској** и **Русији**.

Сликар, руски изјеглица - Ананџе Вербицки, **ННје** представљен на поменутој изложби у Подгорици, иако је седам-осам година живио и умро у **Урној** Гори, односно у Херцег Новом. У сликарници Народне позоришта у Београду, поред његових земљака и домаћих познатих имена Трајно не остати забилежено и његово име. Оженен је био Новлаанком Стефанијом Бобом Амановић. По пензионисању населио се у Херцег Новом, у старом дијелу града у непосредној близини Галереје Јосип Беповић. Госпођа Лидија Будеч, чији је портрет израдио, сјећа се приче да је требало да приреди прву изложбу у Београду, али да је одложена, јер је било незгодно да се у вријеме доласка Хрушчова одржи изложба Руса изјеглице из царске Русије. Та изложба никада више **ННје** одржана. А.

была выставлена на выставке в Подгорице. Упомянуто, что он работал преподавателем рисования в гимназии. Житель Герцег Нови Мато Данилович рассказывал госпоже Лидии Будеч, что семейную пару Сонсонских вместе с раскладными стульями, мольбертами, красками, кистями и сумкой с салом, луком и хлебом часто можно было увидеть, когда они писали на природе, особенно рядом с морем. Они жили в Србине (северная часть города) в семье Джюрича. У Лидии Будеч находится одна картина Сонсонского маслом на холсте. В каталоге упоминается, что он был учеником А.В. Ганзена и продолжил любимейшую тему своего учителя, в основном изображая морские пейзажи. Здесь же говорится, что он преподавал и в гимназии в Цетинье. В конце 30-х годов он переселился в Белград. Вместе со своей женой, художницей Г.Г. Бояджиевой (по некоторым данным, её звали Галина) организовывал выставки в Загребе, Праге, Париже и Брюсселе, а также участвовал в групповых выставках в Белграде и Флоренции. Выступал как профессиональный оперный и камерный певец на концертах в Белграде и на радио Загреб. Его работы представлены в Музее мореходства в Которе, в музеях города Цетинье, в галереях Загреб, в частных коллекциях в Черногории, Сербии, Хорватии, Швейцарии и России.

Русский эмигрант и художник Ананий Вербицкий не был представлен на упомянутой выставке в Подгорице, хотя около семи-восьми лет жил в Черногории и умер здесь же, в Герцег Нови. В Народном театре Белграда, наряду со своими земляками и сербскими известными именами, навсегда останется отмечено и его имя. Он был женат на жительнице Герцег Нови Стефании Бэбе Аманович. После ухода на пенсию он поселился в старой части города, недалеко от Галереи Йосип Бепович. Госпожа Лидия Будеч, чей портрет он написал, вспоминает историю о том, как художник должен был организовать свою первую выставку в Белграде, но она была отложена, потому что было не очень удобно проводить выставку эмигранта из царской России во время визита Хрущева. Эта выставка так никогда и не была организована. А.

Вербицки је у Херцег Новом активно сликао. П)а Вера Бенуси **посјeflyje** три н>егова рада: *Портрет бабе Ане* (његове таште), ул>е на платну и цртеж и у/е на платну **Које прНКазује jeflHy** рушевину у Београду. У католичко} цркви у Старом граду насликао је олтарску слику херцеговског свеца св. Леполда (Мандиба) коме је црква посвеГена. У фонду Завича}ног **Музеја** Херцег Нови, односно Галерее *Josip Бено Бенковић* налазе се два н>егова рада. Показивану В. Бенуси, супруге Тонча Амановића, сестрица супруге А. Вербицког, он је умро 5. октобра 1974. године и сахраиен у гробници Амановића на Топло}, без обил>еж}а.⁹

Од руских изб}еглица **Које** су двадесетих година 20. ВНјеКа пристигле бродовима у Боку Которску веби **број је** непосредно по доласку раселаван у друге крајее Краевине Срба, Хрвата и Словенаца, док се НЗВјесТаН **број** током година самоинц^ативно преселавао, **прње** свега у СрбНју, а jeflаН дио емигрирао у Европу и у ^едишеије Америчке државе у потрази за болим условима живота. Од оних КојН су остали да стално живе у У,рНој Гори и Боки **НајBehn број** је живио у херцеговском Крају.

Истраживагба о доласку и боравку руских изб}еглица не само у Боки Которској ННје било посл>едн>их педесетак година, а и веома је мало сачуване архивске гра!е), као и литературе и вести у

⁹Сликари руске емиграције у УрНој Гори, Подгорица 2008. До ове публикације дошла сам захвал>уији Иванки Милице Драшковић из Подгорице Којој се и овом приликом захвал>уијем; Политика, Београд, 14. септембар 2002. године; Захвал>уем госпожи Лидији Будеч из Херцег Новог на подацима о М. Лисенко, о Сонсонском и о неодржаној изложби Вербицког. Захвалност дугуијем и супруги сестрица супруге Вербицкога госпожи Вери Бенуси за податке у вези радова овог сликара, његовог доласка у Херцег Нови и датума смрти. Ро!)ак породице Амановић Ђорђе Којера су подигле и школовале сестре Амановић Вера и Беба, а у њем је образова^ и школоваиу видног учешба имао и А.Вербицки насл>едио је непокретну и покретну заоставштину Бебе Вербицки али је пообедних година живота све распродао па и слике Вербицког (осТаје непознато колико радова и коме су продати).

Вербицкиј продолжао активно занимао живопису у Герцег Нови. Госпоже Вере Бенуси припадају три радова кисти овог художника: *Портрет бабушки Анне* (его тѣци), извршенни маслом на холсте, а такође рисунок и картина маслом, изображауоћа одно старо разрушенно здание у Белграде. У католическој цркви у Старом городе он написао алтарнују картину герцеговског светога - Св. Леополда (Мандича), которму црковь и посвећена. У фонде Краеведческог музеја Герцег Нови, у Галереи *Иосип Бено Бенковић* налазе се две его радова. По словима В. Бенуси, супруги Тонча Амановича - племянника жене А. Вербицког, он умер 5 октобра 1974 г. и похоронен у склепе Амановичеи на Топлој, без означенија имени и фамилии.⁹

Большинство руских беженцев, прибывших в двадцатых годах 20 века на кораблях в Боку Которскую, непосредственно после прибытия расселяли в другие края Королевства Сербов, Хорватов и Словенцев, некоторые из них переселялись по своей инициативе уже после нескольких лет жизни в этих местах, чаще всего в Сербию. Часть беженцев эмигрировала в Европу и Соединённые Штаты Америки в поисках лучших условий для жизни. Большинство же из тех, кто остались постоянно жить в Черногории и в Боке, проживали в районе Герцег Нови.

Исследование вопроса приезда и проживания русских эмигрантов вне Боки Ко-

⁹Художники русской эмиграции в Черногории, Подгорица 2008. Эта публикация оказалась у меня благодаря Иванке Милице Драшковић из Подгорицы, которой, пользуясь случаем, выражаю свою искреннюю благодарность; Политика. Белград, 14 сентября 2002 г. Выражаю благодарность госпоже Лидии Будеч из Герцег Нови за предоставление данных об М. Лисенко, Сонсонском и несостоявшейся выставке Вербицког. Также выражаю благодарность и супруге племянника жены Вербицког, госпоже Вере Бенуси, за данные о работах этого художника, его приезде в Герцег Нови и дате смерти. Родственник семьи Аманович Джордже, которого вырастили и воспитали сестры Аманович Бэба и Вера, а в получении образования которого видную роль сыграл и А. Вербицкий, получил в наследство всё недвижимое и движимое имущество Бэбы Вербицкой. Но в последние годы своей жизни он всё распродав, в том числе и картины Вербицког (остаётся до сих пор неизвестно, сколько картин и кому именно было продано).

штампи о овом питању. По неки податак може се наћи у документима општинских администрација, али би то истраживање изискивало године рада, а резултати би вероватно били веома занемарљиви што показује истражени архивски фонд општине Херцег Нови.

Понеки податак може се наћи у штампима. У *Гласу Боке*, новине **Која је** излазила у Котору, фебруара 1935. године објављена је **ВНјесТ** да је Руска колонка у Котору предложила народног посланика доктора Филипа Лазаревића за свога почасног члана. Двије године касније из истог гласила **саЗНајеМо** да је на Прчану основан хор руских инвалида који на Цвијетијева изабране руске композиције у цркви св.Николе у Котору. Хором је дириговао Иван **МојсејНКО**. Под насловом *Страдание руских инвалида* 1938. године пише о избацивању из Руског инвалидског дома у Прчану руских избеглица инвалида Владимира Лукина пуковника, Глигорја Висоцког капетана и Бориса Антониовског потпоручника. За њихов повратак у Дом интервенисале су **бројНе** установе и појединци, али безуспешно. На **Крају** пише *...захтијевамо од бокел'џске јавности у чијој сууспомени остале дубокоурезане везе Боке/џа и некадашње Русије и апелујемо на надлежне власти да ове људе заштити јер то тражи њихова правда.*

Данас веома мали број потомака руских избеглица живи у Боки Которској.

Захваљујући подацима **Које** само добили од Василија и осталих потомака Софонов Који данас живе у херцеговском **Крају** сазнајемо о животном путу руског избеглице Михаила Алексејева Софопова **Који је рођен** 1901. у **Мјесту нмесКаја** а 1917. године са породицом се преселио у Сухуми. Преко Грчке и Македонке стигао је у Вранје где је живио **дванаест** и по године и изучио за шофера, а 1931. године у Београду је положио возачки испит, па се сматрао првим шофером у Боки Которској где се 1932. године оженио са Милевом Балабушић из Бијеле. У браку

торској не проводило последње петдесет лет, к тому же сохранилось очень мало архивных материалов, документов и газетных статей на эту тему. Немногочисленные данные можно найти в документах областных администраций, но для такого исследования необходимы годы работы, а результаты, вероятно, оказались бы весьма незначительными, что показала и исследовательская работа в архивном фонде муниципалитета Герцег Нови.

Некоторые факты можно найти в печати. В *Гласу Боки*, газете, выходящей в Которе, в феврале 1935 г. опубликована заметка, в которой говорится, что Русская колония в Которе предложила принять в свои почетные члены народного депутата, доктора Филиппа Лазаревича. Два года спустя в той же газете пишут, что в Прчане основан хор русских инвалидов, который исполняет русские композиции в церкви Св. Николы в Которе. Хором дирижировал Иван Моисенко. Под заголовком *Пострадавшие русские инвалиды* в 1938 г. газета пишет о том, как выгнали из Русского дома инвалидов в Прчане русских беженцев - инвалида Владимира Лукина, полковника, Григория Висоцкого, капитана, и Бориса Антониовского, подпоручика. Многочисленные учреждения и обыкновенные граждане пытались повлиять на то, чтобы их вернули обратно, но всё было безуспешно. В конце статьи пишут: *... мы требуем от бокельского общества, в памяти которого остались глубокие связи бокельцев и прежней России, чтобы эти люди были защищены надлежащими органами, потому что этого требует человечность и правда.*

Сегодня лишь немногие потомки русских эмигрантов живут в Боке Которской.

Благодаря данным, полученным от Василия и остальных потомков Софоновых, живущих в настоящее время в герцеговском крае, мы узнаём о жизненном пути русского эмигранта Михаила Алексеевича Софопова, который родился в 1901 г. в местечке Пшеская, а в 1917 г. вместе со своей семьёй переселился в Сухуми. Через Грецию и Македонию он добрался до Враньи, где жил два с половиной года и выучился на шофера, а в 1931 г. в Белграде сдал эк-

су имали три сина: Алексеја, *Васлица* и Михаила. Пензију је стекао радећи у Бродоградилшту Бијела. Са сином Михаилом 1969. године подетио је Сухуми глје се посл^е пола ВНјеКа срео са МајКОМ, Која је пет дана након н>иховог сусрета преминула. Умро је у Бијелој 1983.године.

У кн.изи *госТНју* хотела *Плажа Зеленика* ме!)у првим гостима уписане су руске избјеглице. Децембра 1920. године уписан је генерал Николаи Никитенко командант Севастополе. ББегов син Георгије Никитенко 1934. године оженио се са Маром *поКојНор* Пера Пет^евиѠа из Мокрина *саЗНаје* се из једног акта архива цркве у Топло} у *КојеМ* поред наведеног се наводи да је Георгије Никитенко син генерала ро!ен марта 1893. године у Севастополе и да му је због н>егове инвалидности немогуће щешачити до Мокрина , па се моли парох младенке да младожеиѠа обави предбрачне испите у топал>ској парохи}и у *Којој СтаНује* од 1920. године. Син *Георгија* и *Маре* Никитенко, Никола живи на Игалу. Седамдесетих година 20. вијека био је члан ансамбла *Бокел>и* Херцег Нови.¹⁰

Породица руских избјеглица Евгенија и *ТарјаНе* Тарасов живјела је у Херцег Новом глје су им се родиле фВНје кБерке. Тарана Тарасов *чици* су *бројНН* ликовни прилози налазе у *Алманаху* ро!)ена је у *КијеВу* 1899. године, *глје је* уписала Ликовну академ^у али је због *уфлаје* напустила студије. Задње године живота провела је у Котору код кБерке Наташе, зета Душана и унучади Слободана и Тамаре ЈовичевиѠ. Умрла је у Котору 1968. године *глје је* и сахран>ена. Наташа ЈовичевиѠ са дјецом и данас живи у Котору. Од 1938. године као пливачица Наташа (Наталца) Тарсов својНМ *уснјесНМа* афирмише *СВој* клуб *ЈадраН* Херцег Нови. НѠеним стопама пошла је и мла!)а сестра Валентина (Вал>а). *ође* су

замен на водитељские права, и именован по-этому он считался первым шофером в Боке Которской. В 1932 г. он женился на Милеве Балабушич из Биелой. У них было три сына - Алексей, Василий и Михаил. Софонов получил пенсию, благодаря своей работе на кораблестроительном заводе в Биелой. Вместе с сыном Михаилом в 1969 г. он посетил Сухуми, где по прошествии полувека увидел свою мать, которая скончалась через пять дней после его приезда. Он умер в Биелой в 1983 г.

В книге гостей отеля *Плажа Зеленика* среди первых постояльцев записаны русские эмигранты. В декабре 1920 г. записан генерал Николай Никитенко, комендант города Севастополь. Его сын, Георгий Никитенко, как мы узнаём из одного документа, найденного в архиве церкви в Топлой, в 1934 г. женился на Маре, дочке покойного Пера Петиевича из Мокрина. В этом же документе упоминается также, что Георгий Никитенко, сын генерала, родился в марте 1933 г. в Севастополе, и что из-за своей инвалидности он не способен пройти пешком до Мокрина, поэтому приходского священника невесты просят разрешить жениху все добрачные обряды пройти в Топольском приходе, в котором он проживает с 1920 г. Сын Георгия и Мары Никитенко Никола живёт в Игалу. В семидесятых годах 20 века он был участником ансамбла *Бокельи* в Герцег Нови.¹⁰

Семья русских эмигрантов Евгения и Татьяны Тарасовых жила в Герцег Нови, где у них родились две дочери. Татьяна Тарасова, чьи многочисленные художественные работы можно найти в *Альманахе*, родилась в Киеве в 1899 г. Здесь же она поступила в Художественную академию, но из-за замужества ей пришлось бросить учёбу. Последние годы жизни она провела в Которе у дочери Наташи, зятя Душана и внуков Слободана и Тамары Йовичевич. Татьяна умерла и похоронена в Которе в 1968 г. Наташа Йовичевич и сейчас живёт в Которе. С 1938 г. Наташа (Наталья) Тарасова занимает-

¹⁰Ма1)ар Ђаба, Хотел Плажа Зеленика, Зеленика,1999, 51; АХ Црквени архив Топла ,1934,92; Лазар и Душан СеферовиѠ, Бокешке саге о ансамблу Бокел.ИИ, Херцег Нови,2001,14,18,44,45

¹⁰Маджар Чаба, Отел Плажа Зеленика, Зеленика, 1999, 51; АГ Церковный архив Топла, 1934,92; Лазар и Душан Сеферович, Бокельские саги об ансамбле Бокельи, Герцег Новый, 2001,14,18,44,45

педесетих година 20. вијека обарале рекорде Црне Горе у одређеним пливачким дисциплинама за жене. Два сина покојне Валентине НМају потомке један син живи у Београду, а други у Швацарској.¹¹

До Другог свјетског рата, по сјећањима старших Херцеговаца у Војној болници Мелвине радио је лекар Виктор Викул. Његова супруга радила је педесетих година 20. вијека у Дому здравља у Херцег Новом.

Више година током треће деценије 20. вијека као општински лекар Херцег Новог радио је руски избјеглица Александар Садовски, који је становао на Мелвинама, а био задужен да брине о здрављу становника од Мелвина до Каменара, као и загорских села.¹²

Аљоша Болдирев који је радио годинама после Другог свјетског рата у херцеговском Крају као медицински техничар стижући у сваку Кућу, без обзира на доба дана и удаленост, његова помоћ била потребна. Са супругом Олгом имао је кћерку Тарану.

Љубица Шварц рођена Перчиновић, иако у десетој деценији живота, али живог духа и веома доброг памћења сјећа се да је као девојчица ишла на часове немачког језика код руске избјеглице госпоже Милиант. У Гласу Боке бр. 413 од 15. марта 1941. године објављена је Вјест о сахрани руске избјеглице Марје Милиант, супруге инжењерског генерала руске царске Војске који је умро неколико година раније. У обавијести се наводи да се М. Милиант бавила давањем инструкција из француског и енглеског језика.¹⁴

У монографији *Рисан и старе рисанске породице* објављени су подаци о руским избјеглицама Које су живјеле у Рисну: Николај Демикелин оженио се ље-

ся плаванием, с успехом представляя свой клуб *Јадран* из Герцег Нови. По её стопам пошла и младшая сестра Валентина (Валя). В пятидесятых годах 20 века они устанавливали в Черногории новые рекорды в разных дисциплинах в плавании среди женщин. У двух сыновей покойной Валентины есть потомки - один сын живёт в Белграде, а второй в Швейцарии.¹¹

По воспоминаниям жителей города старшего поколения, в Военной больнице в Мельинах работал доктор Виктор Викул. Его супруга в пятидесятых годах двадцатого века работала в Поликлинике Герцег Нови.

В тридцатые годы 20 века в муниципалитете Герцег Нови работал и русский эмигрант, врач Александр Садовский, который жил в Мельинах, его обязанностью было заботиться о здоровье жителей от Мельинов до Каменаров, а также жителей горных сёл.¹²

Алексей Болдырев после Второй мировой войны многие годы служил в херцеговском крае медработником, успевая, несмотря на большие расстояния и время суток, посетить каждый дом, в котором нуждались в его помощи. У него была супруга Ольга и дочь Татьяна.

Любица Шварц, урождённая Перчинович, несмотря на то, что ей уже более девяносто лет, всё ещё полна сил и имеет очень хорошую память. Она помнит, как, будучи маленькой девочкой, ходила на уроки немецкого языка к русской эмигрантке, госпоже Милиант. В 413 номере *Голоса Боки* от 15 марта 1941 г. опубликовано сообщение о похоронах русской эмигрантки Марии Милиант, супруги инженера-генерала русской царской армии, умершего несколькими годами ранее. В сообщении пишут, что М. Милиант занималась преподаванием французского и английского языков.¹³

¹¹Податке саопштила господа Наташа Тарасов; Душан Рашовић, Шестдесет година херцеговског Јадрана 1926-1986, Херцег Нови, 1986, 52, 54, 56, 64, 65, 70, 71, 85, 86, 88, 90, 102, 122.

¹²Марја Црнић Пеовић, Осврт на здравствену културу херцеговског Краја од 18. до прве половине 20. вијека, Зборник Бока 28-29, Херцег Нови, 2009, 244, 245.

¹³Глас Боке 413, 15. март 1941. г.

¹¹Данне предали г-жа Наташа Тарасова; Душан Рашовић, Шестдесет година херцеговског Јадрана, 1926-1986, Герцег Нови, 1986, 52, 54, 56, 64, 65, 70, 71, 85, 86, 88, 90, 102, 122.

¹²Мариа Црнић Пејовић, Вглед на културу здравеохранења херцеговског краја с 18 до првој половине 20 века. Зборник Бока 28-29, Герцег Нови, 2009, 244, 245.

¹³Голос Боки 413, 15 март 1941. г.

ВојКоМ из Рисна, чији је други муж био Николај Криворогов. Девојкама из Рисна оженили су се и Иван М. Афоченко, пјотр Астапов, Димитриј Феоктистов, Олег Репринков и музичар Донски. Неки од њих имали су потомство. Стана Первић са руским емигрантом Атониним Невиданским из Севастополе који је у Рисан дошао 1920. године имала је два сина. У Рисну су краће или дуже вријеме живјеле и руске избјеглице: Иван Ивољин, Иван Крешченко (или Клеченко), Попов-фотограф, Игнатије Душечкин бријач, Владимир Лукин, Мирон Мироненко, а кратко вријеме Кузмич и Матуренко. Лезарка Серафина Постникова и син јој Александар преселили су се у Београд где је Александар био професор на Техничком факултету.¹⁴

Користећи веома мало сачуване архивске грађе, штампе, литературе и разговоре са старшим суграђанима, посебно са господом Наташом Јовичевић Којој захвалујемо и овом приликом, јер је захваљујући њеној културна и научна јавност са знала о деценијама заборављеним, скоро изгубљеном часопису Којн је издавао Руски клуб у Херцег Новом, као и са господом Лидсом Будеч. Вјерујемо да је, у знању јој Мјерн, обраћен живот и рад као и допринос руских избјеглица просветно културном развоју Боке Которске.

Током Првог СВјетског рата оформљено је Војно гробље у Херцег Новом на Савини, рђје су сачуване руске избјеглице Које су умирале одмах по доласку и током наредних деценија и то на сјеверозападном дијелу овог гробља. Тако је настало Руско гробље, Које данас чини дио Градског гробља. Архитекта Борис Дабовић је 1992. године извршио снимање Руског гробља и констатовао да су сачувана 52 гробна Мјеста од Којних десет њих имало писано обилежје. Преписао је сачуване натписе и објавио их. Забилежио

В монографији *Рисан и старе рисанске семе* објављени су подаци о руским беженцама, живљим у Рисану. Николај Демикелин женился на девојци из Рисана, другим мужем којом био Николај Криворогов. На девојкама из Рисана женились и Иван М. Афоченко, Пётр Астапов, Дмитрий Феоктистов, Олег Репринков и музичар Донский. У неким из њих били деца. Стана Пејовић од руског емигранта Антона Невиданског из Севастопоља, пријављеног у Рисан у 1920 г., родила двоје синова. У Рисану живљели руски емигранти Иван Ивољин, Иван Крешченко (или Клеченко), Попов - фотограф, Игнатиј Душечкин - парикмахер, Владимир Лукин, Мирон Мироненко, а неким време Кузмич и Матуренко. Доктор Серафина Постникова и њен син Александр преселились у Белград, где Александр радио препојављем на Техничком факултету.¹⁴

Используя лишь небольшое количество архивных материалов, печать, литературу, разговаривая с пожилыми согражданами, особенно с госпожой Наташей Ювичевич, которую хотелось бы, пользуясь случаем, поблагодарить за помощь, потому что именно благодаря ей культурная и научная общественность узнала о десятилетиями забытом, почти потерянном, журнале, который издавал Русский клуб в Герцег Нови, а также с госпожой Лидией Будеч, мы верим, что нам удалось в значительной мере изучить и представить жизнь и работу русских эмигрантов, как и их вклад в культурное и просветительское развитие Боки Которской.

Во время Первой мировой войны в Герцег Нови на Савине появилось Военное кладбище, в северо-западной части которого много лет хоронили русских. Так появилось Русское кладбище, которое сегодня является частью Городского кладбища. Архитектор Борис Дабович в 1992 г. выполнил съёмку Русского кладбища и установил, что сохранены 52 могилы, на десяти из которых нет никаких письменных обозначений. Он переписал и опубликовал сохранившиеся надписи, а также отметил, что здесь

¹⁴Лазар Ј. Дробњаковић, Рисан и старе рисанске породице, Београд, 2003, 198-200

¹⁴Лазар Ј. Дробњаковић, Рисан и старе рисанске семе, Белград, 2003, 198-200

је гробна Мјеста 9 генерала, 7 пуковника, 1 потпуковника, 3 капетана, 1 поручника, 3 државна савјетника, 3 инжењера, 2 лекара и 1 барона. Захваљући Друштву руско српског пријатељства из Херцег Новог, Руској Думи, локалним властима обновљена су гробна Мјеста и саграђена црква посвећена Фјодору Ушакову, адмиралу руске царске флоте Која је почетком 19. Вјекa боравила у Боки Которској. Црква је освећена 2008. године. Радове је надгледао господин Александар Беликов, сликар, извршни директор Славјанске алијансе у Херцег Новом. Иконе Која се налазе у цркви поклон је Руске на ГрНјарумје, Руског парламента и других. Данас се у овој цркви служе општења и помени за православце Који се сахрањују на Градском гробљу.¹⁵

Далје проучавање живота и рада руских избеглица у Боки Которској је неопходно, јер стварање реалне слике прошлости овога Краја захтева сазнање о димензијама на свеукупан друштвени и политички развој свих оних који су различитих степена цивилизације, менталитета, борачности у овим Крајевима, оставили трага у седам областима људског живота. До сада су најтеже истраживани и обрађивани догађаји везани за политичка дешавања, ратове, владавину Венеције, Турака, Француза, Аустрије односно Аустроугарске, чији је циљ био властита корист и Који нијесу водили бригу о добробити становника, о њиховом економском, а још мање о образовном и културном развоју. Долазак руских избеглица у Боку имао је сасвим други повод од предходника Који су владали овим Крајем на самим тим и начиницима био је различит. Велико присуство од неколико хиљада руских избеглица од којих су неки

нађу се могила девети генерала, седам пуковника, једног потпуковника, три капитана, једног поручика, три статских саветника, три инжењера, два доктора и једног барона. Благодаря Обшеству руско-српској дружби из Херцег Нови, Государственной Думе Российской Федерации и местным властям были восстановлены могила и построена церковь в честь Фёдора Ушакова, адмирала российского флота, который в начале 19 века побывал в Боке Которской. Церковь была освящена в 2008 г. За работами следил господин Александр Беляков, художник, исполнительный директор Славянского альянса в Герцег Нови. Иконы, находящиеся в этой церкви, являются подарком российской патриархии, российского парламента и других. Сейчас в этой церкви отпевают и поминают православных, которых хоронят на Городском кладбище.¹⁵

Дальнейшее изучение жизни и деятельности русских эмигрантов в Боке Которской совершенно необходимо, так как создание реальной картины прошлого этого края требует знаний о зонах влияния на общественное и политическое развитие всех тех, кто, несмотря на разный уровень цивилизации, менталитета, живя здесь, оставил свой след во всех областях человеческой жизни. До сих пор чаще всего были исследованы и обработаны события, связанные с политическими ситуациями, войнами, владычеством Венеции, турок, французов, Австрии, а точнее Австро-Венгрии. Их целью была собственная корысть, никто не заботился о благополучии граждан, об их экономическом, а ещё меньше об их образовательном или культурном развитии. Приезд русских беженцев в Боку имел совершенно другой повод, отличающийся от мотивации их предшественников, которые правили этой страной, поэтому и способ влияния был разным. Приезд нескольких

¹⁵ Драгана Радоичић, Руси у Боки Которској - мигранте без граница "Слика културе некада и сада". Зборник Етнографског института Српске академике науке и уметности 24, Београд, 2008, 111-123; Борис Дабовић, Руско гробље у Херцег Новом, Зборник Бока 21-22, Херцег Нови, 1999, 285-293;

¹⁵ Драгана Радоичић, Русские в Боке Которской - миграции без границ, «Культура прошедшего и настоящего» Сборник Этнографического института Сербской академии наук и искусств 24, Белград, 2008, 111-123. Борис Дабовић, Русское кладбище в Герцег Новом, Сборник Бока 21-22, Герцег Нови, 1999, 285-293;

на били веома образованы имаю **јеутии,аја**
прије свега на културни **разеој** и чини **један**
сегмент у разврсном културном милеу Бо-
ке Которске, па је неопходно вршити даља
истраживања.

тысяч русских эмигрантов, большинство
которых были очень образованны, оказал
сильное влияние прежде всего на культур-
ное развитие, а также создал отдельный
сегмент в разноликом культурном плете-
нии Боки Которской, поэтому необходимо
проводить дальнейшие исследования.

✱ Руско гробље у Херцег Новом ▲ Русском кладбище в Герцег Нови

ВЕЧИТИ ПОКОЈ У БРАТСКОЈ ЗЕМЛИ

Према непотпуним подацима, у гробљу на Савини почива на]ман>е 111 руских емиграната. Гробље је дуго било запуштено и након уре]иван>а на сачуваним и умивеним, надгробним, мраморним плочама читамо: Генерал Можаровски, умро 1921. године, генерал-Мајор Никола] Константинович Колченко (1920), генерал Никола] Серге]евич Сон>иков (1870-1942), во]ни инжен>ер, генералштабни генерал ла]тант Гаврил Георгиевич Милеант (1864-1936), генерал Мајор Никола] Александрович Данилович (1886-1936), руски ратни инвалид, генерал Емануел Иванович Короленко (1850-1925) ... Пуковник донске Војске Алексе] Дионидович Антонов, руски ратни инвалид, пуковник, Витали] Максимили]анович Олевински, руски ратни инвалид, пуковник Петар Константинович Михаило, руски ратни инвалид, кон>ички пуковник Георги] Убуци]анович, генералштабни пуковник Александар Григорьевич Фролов ...

Гробље на Савини, одавно је у правом смислу ри]ечи, интернационално. Сем изб]еглих Руса и м]ештана, овд]е су сахрањивани: и аустроугарски и француски во]ници и официри. Нѐихови гробови се разлику]у по металним крстачама.

ВЕЧНЫЙ ПОКОЙ В Б РАТСКОЙ ЗЕМЛЕ

По неполным данным, на кладбище в Савино нашли своё последнее пристанище не менее 111 русских эмигрантов. Кладбище долгое время было заброшено, но после того, как оно было приведено в порядок, на «умытых» мраморных надгробных плитах мы можем прочитать: генерал Можаровский (умер в 1921 году), генерал-майор Николай Константинович Колченко (1920), генерал Николай Сергеевич Сонников (1870-1942), военный инженер, генерал-лейтенант генштаба Гавриил Георгиевич Милеант (1864-1936), генерал-майор Николай Александрович Данилович (1886-1936), русский военный инвалид, генерал Эммануэль Иванович Короленко (1850-1925), полковник Донского войска Алексей Дионидович Антонов, русский военный инвалид, полковник Виталий Максимилианович Олевинский, русский военный инвалид, полковник Пётр Константинович Михайло, русский военный инвалид, кавалерийский полковник Георгий Люцианович, © полковник генштаба Александр Григорьевич Фролов...

Кладбище в Савино давно стало международным, в прямом значении этого слова. Здесь похоронены не только русские эмигранты и местные жители, но и австро-венгерские и французские солдаты и офицеры. Их могилы можно узнать по металлическим крестам.

РУСКИ ИНВАЛИДСКИ ДОМ ГЪЕГОВОГ КРАЛЪЕВСКОГ ВИСОЧАНСТВА КНЕЗА ПАВЛА РУССКИЙ ДОМ ИНВАЛИДОВ ЕГО КОРОЛЕВСКОГО ВЫСОЧЕСТВА КНЯЗЯ ПАВЛА

Међу руским избјеглицама Којн су током егзодуса после Октобарске револуције пристигли у Кралевину СХС (ка-СННје Кралевину Југославију) био је и велики број руских ратних инвалида. Тачан број инвалида Којн је уточиште нашао у новоформираној кралевини ННје познат. Приближан број може се претпоставити узимајући у обзир да је према попису регистрованих инвалида из 1929. године Мајдану, у Руснју напустило 6082 регистрованих инвалида заједно са 1086 дијете и 1288 супруга. Од њих је у Србији пописано 2140 инвалида са 316 дијете и 460 супруга¹⁶, што представља више од једне трећине укупног броја пописаних, и Србију (Кралевину Југославију) доводи на челу листе држава са највећим бројем примљених инвалида. Већини ових инвалида су врста повреде или степей инвалидитета ускраћивали могућност запошљавања на било какав начин, тако да им је опстанак углавном, зависио од туђе материјалне помоћи. У циљу збривања ових људи, руска заједница је у Кралевини Југославији формирала: „Под Высоком Заштитом Неговог Краљевског Височанства Кнеза Павла Удружење Руских Ратних Инвалида у Краљевини Југославији“. Ово Удружење је дјеловало у склопу Заграничног Савеза Руских Ратних Инвалида (Зарубежни Сојуз Руских Војних Инвалидова).

Среди руских беженцев, которые после Октябрьской революции стали прибывать в Королевство СХС (а позже в Королевство Югославию), было большое число русских инвалидов войны. Точное число нашедших прибежище в новообразованном королевстве, не известно. О приблизительных данных можно догадаться, приняв во внимание то, что, судя по переписи зарегистрированных инвалидов 1929 года, Россию покинуло 6082 человек вместе с 1086 детьми и 1288 супругами. Из них в Сербии было зарегистрировано 2140 инвалидов с 316 детьми и 460 супругами¹⁶, что представляет собой треть всего числа переписанных инвалидов, и таким образом, поднимает Сербию (Королевство Югославия) на верх списка государств с самым большим количеством принятых инвалидов. Большинству этих людей их травмы или степень инвалидности не оставляли никакой возможности устройства на работу поэтому их выживание в основном зависело от чужой материальной помощи. Для того чтобы позаботиться об этих людях, русская община Королевства Югославии сформировала «Общество Русских Инвалидов Войны Королевства Югославия под Высокой Защитой Его Королевского Высочества Князя Павла». Это общество работало в составе Зарубежного Союза Русских Военных Инвалидов (Зарубежный Союз Русских Военных Инвалидовъ). Оно занималось

¹⁶„Зарубежный Союз Русских Военных Инвалидовъ" Париз, Француска, 1929., таблица број 2. Интересантно да у табели не постоји Југославија, већ се наводи само Србија.

„Зарубежный Союз Русских Военных Инвалидовъ», Париз, Франция 1929, таблица номер 2. Интересен тот факт, что в таблице нет Югославии, а упоминается лишь Сербия.

Бавило се см)ештан>ем и исхраном руских ратних инвалида, а обезб]е[л]ивало им је и матер^алну помоћ. У званичим билтени-ма Заграничног Савеза Руских Ратних Инвалида налазимо да су на теротири}и да-наишье Црне Горе 1929. године за потребе издржаваиба инвалида радила два дуџана (лавочке) у Рисну и Херцег Новом¹⁷, а да је за потребе СМјениТажа инвалида у Рисну постојао Инвалидски дом у КојеМ је било СМјениТеНО 55 инвалида, док је на терито-ри\и Југославије на 9 различитих пунк-това био сМјениТеН још 51 инвалид¹⁸. Број регистрованих инвалида наставио је да се увећава, тако да је Већ 1934. године у Инвалидском дому у Прчаиу СМјениТеНО 90 инвалида, у Инвалидском дому у Белој Цркви још 60, док је по осталим гра-довима СМјениТеН још 51 инвалид¹⁹. Према подацима од 1. марта 1938. године²⁰ у Ју-гославији борави 2347 од укупно 6302 ре-гистрована инвалида. СМјениТаж је обезби-је]е]н у Београду за 26 инвалида, у Земуну (у Дому сли]епих) је СМјениТеНО 20 инва-лида, у Белој Цркви у Инвалидском Дому је СМјениТеНО 100 инвалида, у Новом Саду 15, у Прчаиу у Инвалидском дому налази се 150 инвалида, по разним лечилишти-ма и одмаралиштима још 200 инвалида, а по разним интернатима још 80.

Руски инвалидски дом у Рисну

О "Инвалидском дому Савеза Руских Ратних Инвалида" у Рисну сачувано је веома мало архивске гра]е. Нема података када је дом основан, али се поуздано зна да је посто-јао прије 1922. године. У Матичним књигама умрлих Које се чувају у архиву Српске Православне Цркве у Котору налазимо податке да су у периоду од 1922. године до 1930. годи-не у инвалидском дому у Рисну умрли:

¹⁷Исто, таблица број 7

¹⁸Исто, таблица број 6

¹⁹„Зарубежный Союзъ Русскихъ Военныхъ Инвали-довъ" Issy-Les-Moulineaux, Француска, 1929., таблица број 4.

²⁰„Зарубежный Союзъ Русскихъ Военныхъ Инвали-довъ 1920 - 1938" Париз, Француска, 1938., глава 2.

размещением и обеспечением продуктами русских военных инвалидов, а также пре-доставляло им и материальную помощь. В официальных бюллетенях Зарубежного Союза Русских Военных Инвалидов мы на-ходим, что на территории сегодняшней Черногории в 1929 году для нужд инвали-дов работали два дучана (лавочки] в Рисне и Герцег Новом¹⁷, для размещения инвали-дов в Рисне находился Дом Инвалидов, в котором проживало 55 человек, а на терри-тории Югославии, в 9 различных пунктах, был размещён ещё 51 человек.¹⁸ Число за-регистрованных инвалидов продолжа-ло увеличиваться, так в 1934 году в Доме Инвалидов в Прчне было размещено уже 90 человек, а в Доме Инвалидов в Белой Церкви ещё 60, в то время как в остальных городах был размещён ещё 51 инвалид¹⁹. По данным от 1 марта 1938 года²⁰ в Югославии находилось 2347 из всех 6302 зарегистри-рованных инвалидов. В Белграде кров над головой получили 26 человек, в Земуне (в Доме слепых) было размещено 20 человек, в Доме Инвалидов в Белой Церкви прожи-вало 100 человек, в Новом Саде 15, в Доме Инвалидов в Прчне находилось 150 чело-век, в разных лечебницах и домах отдыха жило ещё 200 человек, а в интернатах - ещё 80.

Русский Дом Инвалидов в Рисне

О Доме Инвалидов Союза Русских Военных Инвалидов в Рисне сохранилось очень мало архивных материалов. Нет данных о том, когда Дом был основан, но точно из-вестно, что он существовал ещё до 1922 года. В книгах регистрации рождённых и умерших, которые хранятся в архиве Сербской Православной Церкви в Которе, указано, что в период с 1922 по 1930 год в Доме Инвалидов в Рисне умерли:

¹⁷Здесь же, таблица номер 7

¹⁸Здесь же, таблица номер 6

¹⁹„Зарубежный Союзъ Русскихъ Военныхъ Инвали-довъ», Issy-Les-Moulineaux, Франция, 1929, таблица номер 4.

²⁰„Зарубежный Союзъ Русскихъ Военныхъ Инвали-довъ», 1920 - 1938 Париж, Франция 1938, глава 2

- *Константин Овсеков,*
потпоручник,
- *Константин Николаевич Зимин,*
професор на сликарци академии у
Петровграду
- *Херберт Петрович Песле,*
поручник

У Херцеговском општинском архиву чува се акт од 23. Маја 1930. године којим инвалидски дом у Рисну моли општинску управу у Рисну да се руским инвалидима настањеним у Рисну издају уверења о незапослености²¹. Уз исти акт слиједи списак руских инвалида настанених у Рисну²² (прилог 1).

у НМЈежујеМО да се име генерала Карцова на списку налази уписано два пута (под редним бројевима 2. и 38.). На списку се не налази имена запослених у дому (због саме намене списка) мада се поуздано зна да су у руским инвалидским домовима запошљавани претежно радно способни Руси. И поред свега наведеног, овај списак је од великог значаја, као једини списак станара неког од руских инвалидских домова у Боки. Како у матичној књизи умрлих Српске Православне Цркве у Котору не постоје подаци о преминулим инвалидима који су били смештени у инвалидском дому у Рисну за период после 1928. године можемо претпоставити да су они сахрањивани на православном гробљу у Рисну или на гробљу манастира Баня, те да су уписивани у њихове матичне књиге.

Један од ретких докумената који описују активност овог дома у времену после 1930. године је један новински чланак из 1938. године који говори да је: *"Рисански отац при руском инвалидском дому одаслао као делегата на конгрес у Београду, господина пуковника Владимира Лукина"*²³. Ово доводи до закључка да је инвалидски дом у Рисну у међувремену

- *Константин Овсеков,*
потпоручник,
- *Константин Николаевич Зимин,*
преподаватель академии художеств в
Петрограде,
- *Герберт Петрович Песле,*
поручник.

В муниципалном архиву Герцег Новог чува се акт од 23 маја 1930 године, у којем се говори о том, да Дом Инвалидов у Рисне шаље молбу муниципалној управи о томе, да се руским инвалидима, који живе у Рисни, издају справке у којима би се потврђивало, да они не раде²¹. К акту прикључен је списак руских инвалида, који живе у Рисни²². (прилог 1).

Ми напомињемо, да име генерала Карцова у списку помињемо два пута (под бројевима 2 и 38). У списку нема имена особа, који раде у дому (због саме намене списка), иако је познато, да у руским домама инвалида раде само способни руски. И поред свега наведеног, овај списак је од великог значаја, као једини списак станара неког од руских инвалидских домова у Боки. Како у матичној књизи умрлих Српске Православне Цркве у Котору не постоје подаци о преминулим инвалидима који су били смештени у инвалидском дому у Рисну за период после 1928. године можемо претпоставити да су они сахрањивани на православном гробљу у Рисну или на гробљу манастира Баня, те да су уписивани у њихове матичне књиге.

Један од ретких докумената који описују активност овог дома у времену после 1930. године је један новински чланак из 1938. године који говори да је: *"Рисански отац при руском инвалидском дому одаслао као делегата на конгрес у Београду, господина пуковника Владимира Лукина"*²³. Ово доводи до закључка да је инвалидски дом у Рисну у међувремену

²¹Архивско одељење Херцег Нови - Општина Рисан, 1930. инв. број 1324

²²Исто, инв. број 1323

²³"Глас Боке" број 297 од 15.10.1938. године, страна 4

²¹Архивско одељење Херцег Нови - Општина Рисан, 1930. инв. број 1324

²²Архивско одељење Херцег Нови - Општина Рисан, 1930. инв. број 1323

²³"Глас Боке" број 297 од 15.10.1938. године, страна 4

Инвалидски Дом
Савеза Рус. Ратн. Инвалида
„13“ Маја 1930 г.
Бр. 166.
РИСАН (Бока Которска)

Општинском Управителству 1324
Р И С А Н.

По приложеном списку молим издати уверене
о незапослености руским инвалидима који су
настанене у Рисну.

Управник Инвалидског Дома
Деловођа,
24. МАЈ 1930

Нека се потврди списак
незапослених рус. инвалида наста-
вених у Рисну.

Предк. Нчлк.
Витт О. Кашин

Општина Рисанска Општина Рисанска
из Бок-Которски - преко Бок-Которски
Risan Рисан

2014

■ Наслоена страна Списка руских инвалида
настањениху Рисну 1930. године

и Заглавна страница Списка руских инвали-
дов, проживајућих в Рисне в 1930 году

ну потпао под управу инвалидског дома на Прчану и да је радио као његов одсек. Како су сви статистички подаци из тог периода а КојН говоре о инвалидима у Боки збирни и односе се на Инвалидски дом у Прчану као централни дом, не постоје подаци колико је инвалида било смештено у Рисну после 1930. године, нити у ННјеМ је власништву била зграда у Којој су инвалиди били смештени.

Руски инвалидски дом на Прчану

Услед недостатка сачуване архивске грађе не може се са сигурношћу утврдити када је формиран инвалидски дом на Прчану. Зна се само да је то било сигурно после формиранга инвалидског дома у Рисну Тако први сачувани податак о руском инвалидском дому на Прчању налазимо у већ поменутих матичним књигама СПЦу Котору кроз податак да је извесни Димитрије Лосев - Лосић, становник руског инвалидског дома на Прчању, умро у сталној војној болници у Котору 13.12.1927. године. Интересантно је поменути да се Инвалидски дом из Прчанга не поминде у билтену Заграничног Савеза Руских Ратних Инвалида из 1929. године, мада је он већ

Из овога можно сделать вывод, что дом инвалидов в Рисне попал под управление дома инвалидов в Прчне и уже работал как его отделение. Так как все статистические данные этого периода, в которых говорится об инвалидах в Боке, собирательны и относятся к Дому Инвалидов в Прчне как к центральному дому, то не существует данных о том, сколько инвалидов находилось в Рисне после 1930 года, и кому принадлежало здание, в котором разместили инвалидов.

Русский Дом Инвалидов в Прчне

Вследствие недостатка сохранившегося архивного материала, невозможно с точностью установить, когда именно начал свою работу дом инвалидов в Прчне. Известно только, что это произошло после открытия дома инвалидов в Рисне. Так первые сохранившиеся данные о русском доме инвалидов в Прчне мы находим в уже упомянутых регистрационных книгах СПЦ в Которе. В них упоминается, что некий Дмитрий Лосев-Лосич, проживавший в русском доме инвалидов в Прчне, умер в военной больнице Котора 13.12.1927 года. Интересное замечание - Дом инвалидов в Прчне не упоминается в бюллетени 1928 года Зарубежного Совета Русских Военных

Зграда бившег "Пансиона Јадран", фотографија из 1934. године

Здание бывшего «Пансион Ядран», фотография сделана в 1934 году

тада морао да постоји, истина у изна-м-тљеном објекту.

У складу са рјешен-ем Министра социјалне политике и народног здравља бр. 20226 од 18.06.1930. године, Средишњи одбор удружен-а руских ратних инвалида у Краљевини Југослав-и својим решен-ем број 1288 од 17.07.1930. године опуно-Моћује свог блага-ика генерала Михаила Скворцова да у име Удружења руских ратних инвалида купи на Прчан-у од господина Рудолфа Ђунија као опуномо-беника Своје супруге Грацијеле Ђуни)о ро-Дене Верона Стојну кућу "Пансион)адран" са двориштем иза куће и магацинима иза куће, комплетан врт иза куће као и дио обале испред Куће.

Објекат је кушњен са комплетним пописаним НамјениТажеМ, а уговорена ци-Лена ове купопродаје је 50.000 динара. Као свједоци легитимитета господина Скворцова позвани су господин Василије МарјенКо и господин Сепраје ТајфљКОВ,

Инвалидов, несмотря на то, что в то время он уже должен был существовать, хотя и в арендованном объекте.

В соответствии с решением Министра социальной политики и народного здраво-охранения под номером 20226 от 18.06.1930 года, Центральный комитет общества русских инвалидов войны в Королевстве Югославии решением под номером 1288 от 17.07.1930 года уполномочивает своего казначея, генерала Михаила Скворцова, от имени Общества русских инвалидов во-йны купить в Прчне от господина Рудольфо Джунио, доверительного лица своей супру-ги Грациеллы Джунио, урождённой Верона, здание «Пансион Ядран» вместе с двором из-за дома и складскими помещениями из-за дома, целым садом из-за дома и частью берега перед домом.

Объект был куплен с полным ком-плектом мебели, а договорная цена состав-ляла 50 000 динар. Свидетелями закон-ности выступления господина Скворцова в качестве покупателя выступили госпо-

■ Група теиких инвалида, фотографица из 1934. године

■ Група руских инвалидов с тешкој степењу инвалидности, фотографија направљена у 1934. години

приватни чиновници у Котору. Купопродају је извршио которски нотар др. Ардоје Јововић²⁴. Купопродајни уговор налази се у прилогу број 2.

Већ следеће године, тачно 18.08. 1931. године господин Михајло Алексијевић Скворцов пред нотаром др. Ардојем Јововићем потписује купопродајни уговор заведен под бројем 3. Бр. 4539. По том уговору господин др. Лука Верона, адвокат из Београда и уступа у власништво Средишњем одбору удружења руских ратних инвалида у Краљевини Југославији непокретну имовину која се састоји од врта, авла са постојећим путем, једне куће са два локала у приземљу и једне куће која се састоји од "приземља и два тавана с кровом". Уговорена цена купопродаје је 75000 динара при чему је потписан уговор Већ била исплаћена

дин Василиј Марјенко и господин Сергиј Гайдуков, чиновници из Котора. Сделку совершил которский нотариус доктор Ардоје Јововић²⁴. Договор купли - продажи налази се у прилогу број 2.

Уже у следећем году, тачно 18.08. 1931. године, господин Михаил Алексевић Скворцов при нотариусу докторе Ардоје Јововићу потписује договор купли-продаје, регистровани под бројем 3 Н. 4539. По овом договору, господин доктор Лука Верона, адвокат покојног Брна, из Београда, који живи у Београду, продаје и предаје у својину Централног комитета друштва руских инвалида војне у Краљевини Југославији непокретно имуство, састојеће из сада, пута, једног дома са два делова на првом спрату и једног дома, у којем је «први спрат и два мансарда са кровом». Договорна цена куповине износила је 75 000 динара, а до

²⁴Историјски Архив Котор, фонд СН, фасцикла ССЛХХ

²⁴Историјски архив, Котор, фонд СН, папка ССЛХХ

капара од 25000 динара док је 50000 динара исплаћено приликом потписивања уговора²⁵.

И поред тога што је Удружене руских ратних инвалида у Кралевини ЈугославијН било веома активно у сарадњи са државним органима у Боки Которској, сами становници дома - инвалиди се веома мало помињу у локално) штампи са пометка 30-тих година прошлог вијека. Тако ме-1)у заиста скромним новинским чланцима налазимо податак да је Управа Руског инвалидског дома Неговог кралевског величанства кнеза Павла (пуно име инвалидског дома иначе гласи "Неговог Кралевског Величанства Кнеза Павла Руски инвалидски дом") заједно са Одбором руске колонке у Котору дана 23.12.1932. године одржала парастос за упокој душе Цара Николаја II у катедралној цркви Светог Николе у Котору. У чланку се поминке и командант руског инвалидског дома генерал Образцов. Парастосу су присуствовали сви инвалиди руског инвалидског дома, мада нема података о њиховом броју²⁶.

Интересантно је да су први помени Руског инвалидског дома на Прчану налажавали да је на челу дома командант дома. Како су становници Дома у прво време били искључиво ратни инвалиди - Војна лица, значајно је поменути да је у почетку Инвалидски дом имао класично Војно устројство. Једна од битних карактеристика руских избеглица тога времена је да су и у егзилу задржавали и поштовали друштвене односе какви су владали у Русији пре 1920. године, тако се и у Новој средини задржала строга Војна хијерархија руске царске Војске.

Очигледно је да су потребе за смештањем руских инвалида увелико премашивале капацитете купљених објеката пошто је већ 16. октобра 1933. године Средишњи одбор Удруженга руских ратних инвалида упутио свог блатника го-

подписанија договора был выплачен аванс в 25 000 динар, в то время как во время подписания договора было выплачено 50 000 динар²⁵.

И хотя Общество русских ветеранов войны в Королевстве Югославии вело активную деятельность, при поддержке и сотрудничестве государственных властей в Бокe Которской, сами жители этого дома - инвалиды - очень мало упоминаются в местной печати сначала 30-ых годов прошлого века. Так, среди действительно скромного числа газетных статей мы натываемся на информацию о том, что Правление Русского Дома инвалидов Его Королевского Величества князя Павла (полное название Дома инвалидов иначе звучит как «Русский Дом инвалидов Его Королевского Величества князя Павла») совместно с Комитетом русской колонии Котора 23.12.1932 года отслужили панихиду за упокой души Царя Николая II в кафедральной церкви Святого Николая в Которе. В статье упоминается и командант русского Дома инвалидов генерал Образцов. На панихиде присутствовали все инвалиды из русского Дома инвалидов, но их точное число не указано²⁶.

Интересен тот факт, что в первых упоминаниях о доме инвалидов в Прчне подчёркивалось, что главой дома был командант. Так как в доме вначале проживали исключительно инвалиды войны - военные, необходимо сказать, что дом имел классическое военное устройство. Одной из самых значительных характерных черт русских беженцев того времени было то, что даже в изгнании они сохраняли и уважали общественные отношения, существовавшие в России до 1920 года, таким образом, в новой среде осталась строгая военная иерархия русской царской армии.

Очевидно, что необходимость размещения русских инвалидов намного превосходила вместительную способность купленных объектов, потому что уже 16 октября

²⁵Историјски Архив Котор, фонд СН, фасцикла ССLXXXI

²⁶"Глас Боке" број 6 од 24.12.1932. године, страна 5

"Исторический архив, Котор, фонд СН, папка ССLXXXI

²⁶"Голос Боки" номер 6 от 24.12.1932 года, 5 страница

сподина Михана Скворцова поново у Прчан>, овог пута ради куповине куће и земље од господина дон Јосипа Малића као опуномоћеника господина Франа Малића Који је настан.ен у Аргентини. Објекат куповине је комплетна кућа са двориштем и три локала у приземљу, а уговорена цијена је 35.000 динара. Купопродају је поново извршио которски нотар др. Арфоје Јововић²⁷.

ВјероВатно НајЗна4ајННјН (и **НајсрехННјн**) догаГај у историји Руског инвалидског дома на Прчан>у десио се дана 15.06.1934. године када је дом пометила Нзено Кралевско Величанство Кралица МарНја²⁸. Кралица **МарНја**, Која је често летовала у свом летњиковцу у Бечићима, пометила је инвалиде у Руском инвалидском дому на Прчан>у и том приликом обишла цијели Прчан.²⁹ Значајно је поменути да је Кралица **Марнја** из неког разлога била посебно емотивно везана за руске инвалиде, тако да је Своју једину помету Боки Которској учинила управо због помете руским инвалидима на Прчанзу.

У недјелу, 8.07.1934. годинеу библиотеци Руског инвалидског дома одржана је мала свечаност, на Којој је откривена спомен плоча на успомену помете Нзеног Кралевског Величанства Кралице Марије 15.06.1934. године. Свечаности су присуствовали осим осталих и преддесник Удружен.а руских инвалида у Југослав^и кнез Вадболски као и Надзорник руских инвалидских домова генерал Скворцов³⁰. Поводом овог драгог **florafјаја** Управа руског инвалидског дома је дана 5.09.1935. године поклонила кралици фото-албум инвалидског дома³¹. У потпису повеле о поклону налази се управник инвалидског Дома генерал Коваленко, дјеловоГа потпоручник Димитр^е Феоктистов и члан

1933 года Центральный комитет Общества инвалидов войны снова посылает своего казначея, господина Михаила Скворцова, в Прчань, в этот раз ради покупки дома и земли у господина Йосипа Малича, уполномоченного господина Франа Малича, проживающего в Аргентине. Объект покупки представлял собой дом с двором и тремя деловыми помещениями на первом этаже, а договорённая цена составляла 35 000 динар. Сделку опять совершил которский нотариус доктор Ардоё Йовович²⁷.

По всей вероятности, самым значительным (и счастливым) событием в истории русского дома инвалидов в Прчне случилось 15.06.1934 года, когда Дом посетила Её Королевское Величество Королева Мария²⁸. Королева Мария, которая часто проводила лето на своей летней даче в Бечичах, посетила инвалидов в русском доме инвалидов в Прчне и осмотрела весь Прчань²⁹. Необходимо упомянуть, что Королева Мария, по какой-то особой причине, была искренне привязана к русским инвалидам, поэтому своё единственное посещение Боко-Которского залива она совершила именно из-за визита к русским инвалидам в Прчань.

В воскресенье 8.07.1934 года в библиотеке русского Дома инвалидов в Прчне прошло небольшое торжественное мероприятие, на котором была открыта памятная доска в память о визите Её Королевского Величества Королевы Марии 15.06.1934 года. На торжестве присутствовал и Председатель Союза русских инвалидов в Югославии, князь Вадбольский, а также Смотритель русских домов инвалидов генерал Скворцов³⁰. В честь этого знаменательного события Администрация русского дома инвалидов 05.09.1935 года подарила королеве фотоальбом дома инвалидов³¹. Подписали распоряжение о подар-

²⁷Историјски Архив Котор - СН CLXXXII

²⁸"Глас Боке" број 80 од 16.06.1934. године, страна 1

²⁹Исто, број 81 од 23.06.1934. године, страна 1

³⁰Исто, број 83 од 07.07.1934. године, страна 3

³¹Фотографије у прилогу су управо из овог албума. Овај албум се још увијек чува у Архиву Југославије у Београду

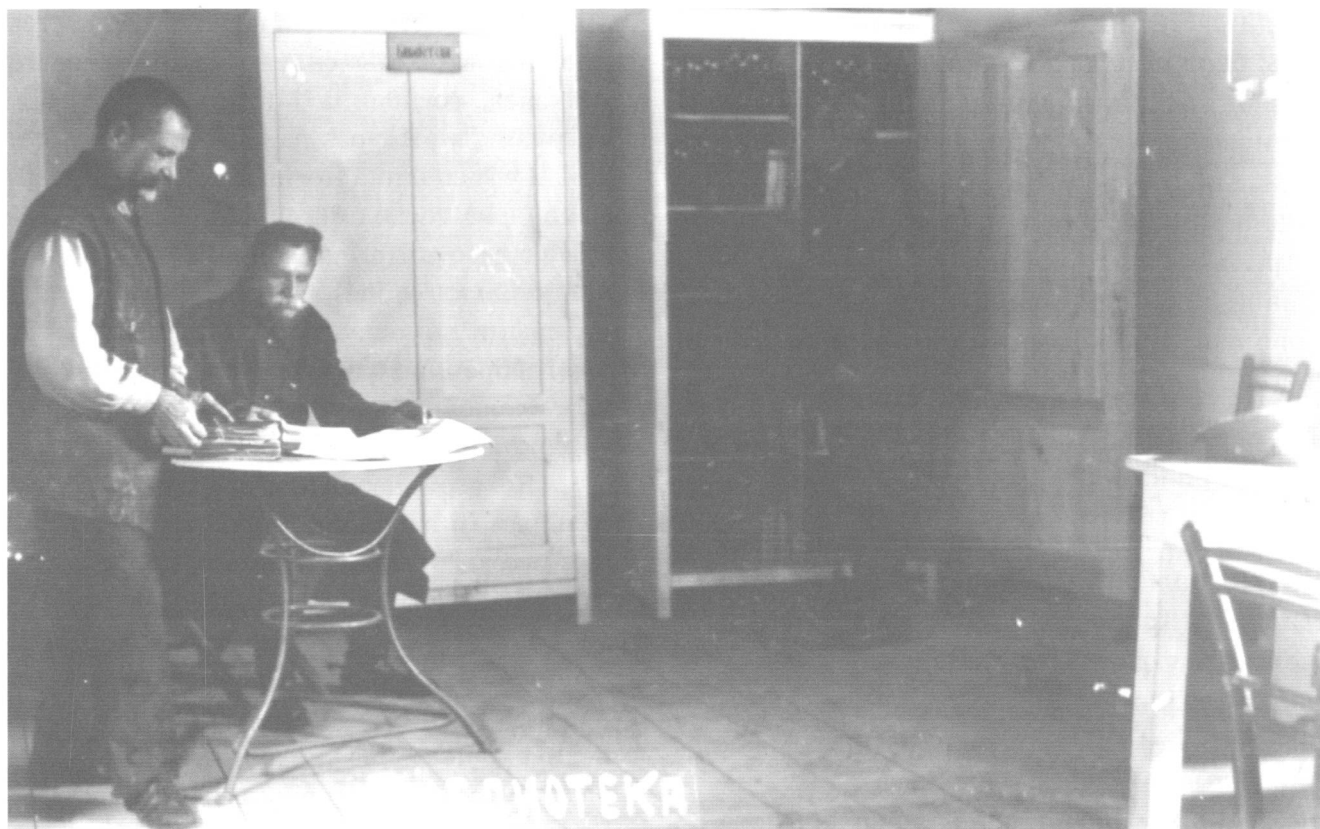
²⁷Исторический Архив Котора - СН CLXXXII

²⁸«Голос Боки» номер 80 от 16.06.1934 года, страниці

²⁹Здесь же, номер 81 от 23.06.1934 года, страница 1

³⁰Здесь же, номер 83 от 07.07.1934 года, страница 3

³¹Фотографии в приложении именно из этого альбома. Альбом все еще хранится в Архиве Югославии в Белграде.

■ Библиотека, фотографиј из 1934. године

■ Библиотека, фотографија 1934 года

управе Средишњег одбора удружен>а руских ратних инвалида у Крал>евини Југослави]и генерал Скворцов³².

Исте године, у понедел>ак 23. октобра, у руском инвалидском дому одржан је помен Ђеговом величанству Крал>у Александру. Чинопод]ествовао је господин прота ДавидовиГ] а одговарао је хор руских инвалида.

Руски инвалидски дом на Прчан>у подедовао је, како је Већ поменуто, богату библиотеку. Библиотека је садржала кн>иге Које су донешене из Русн]е, руске кн>иге штампане у егзилу као и разне руске часописе Који су у то ври]еме објављивани у Југослави]и. Осим станара Дома библиотеку су користили и остали чланови руске заједнице у Котору, Прчан>у и околним насељима. Поред библиотеке, Руски инвалидски дом имао је добро опремл>ену столарску радионицу, а ме!]у инвалидима било је изузетних МајсТора обућара,

ке управљајући Дома генерал Коваленко, делопроизводитель Дмитрий Феоктистов и член управления Главного Совета союза русских инвалидов войны в Королевстве Югославия, генерал Скворцов³².

В том же году, в понедельник 23 октября, в русском Доме инвалидов прошёл день памяти Его Величества Короля Александра. Панихиду проводил господин Давидович, а пел и хор русских инвалидов.

Русский Дом инвалидов в Прчне имел, как уже упоминалось, богатую библиотеку. Библиотека содержала книги, привезённые из России, русские книги, напечатанные в эмиграции, а также разные русские журналы, которые выходили в Югославии в то время. Библиотекой пользовались не только жители дома, но и остальные члены русской общины Котора, Прчня и близлежащих поселений. Кроме библиотеки, в русском Доме инвалидов находилась и прекрасно оборудованная столярная мастерская, а среди инвалидов были исклю-

³²Архив Југославије Београд, 1935,133-405

³²Архив Југославији, Белград, 1935,133-405

■ Соба тешких инвалида, фотографица из 1934. године

■ Комната инвалидов тяжёлой степени инвалидности, фотография 1934 года

ташнера, шна)дера и осталих занимала. Вриједан је податак да су све високообразоване руске избјеглице, осим факултетске дипломе, обично имале завршен и најман>е један занат. Управо, Тај занат им је веома често омогућавао да преживе у егзилу. Тако уопште не чуди што су се високи официри у инвалидском дому бавили и разним занатским пословима - да би на најкориснији начин утрошили своје слободно време.

Да је Руски инвалидски дом био једна од најзначајнијих институција у Прчању тог доба говори и новински чланак "Што је са изградњом пристана на Прчању" објављен у листу "Глас Боке", у којем пише: "Ту је Одмориште југословенских женских уџакара из Београда, Одмориште јеврејског хуманог друштва "Кармен", Руски инвалидски дом са два депанданса, "Чешки дом", Интернат љака државне поморске академице, а допретује се изградња

чително искусне мастера разних ремесел, сапожници, портњие и многие другие. Необходимо упомануть и то, что все русские эмигранты с высшим образованием, имея диплом факультета, обычно умели заниматься как минимум одним ремеслом. И чаще всего именно благодаря этому ремеслу они могли выжить в изгнании. Поэтому нет ничего удивительного в том, что все высшие офицеры в Доме инвалидов занимались разными ремесленными работами, чтобы как можно полезнее провести своё свободное время.

То, что русский Дом инвалидов являлся одним из самых значительных учреждений того времени, подтверждает газетная статья под названием «Что происходит со строительством пристани в Прчае», опубликованная в «Голосе Боки», в которой пишут: «Здесь находится дом отдыха врачей-женщин из Белграда, дом отдыха еврейского гуманитарного общества «Кармен», Русский Дом инвалидов, «Чешский дом», Интернат для учеников Государственной

Пенсиона "Риеијера"...³³.

О читавој серији непријатних догађаја Којн су потресали Дом током 1938. године говори **серНја** чланака објављених у часопису "Глас Боке" под насловом "Што се то догађа у Руском инвалидском дому на Прчагју". Непријатности су почеле пошто је Министарство социјалне политике поставило за комесара Удружена руских ратних инвалида пензионисаног генерала господина **Тажна**. Овај је у марту 1938. године посетио Инвалидски дом на Прчану и при том, из сасвим непознатих разлога, сменио догдашњег магационера дома господина Чепурова а за магационера поставио "свог **40ВјеКа**", извесног господина Бранка Аргировића³⁴. Аргировић је убрзо фактички преузео власту Дому, малтретирајући старе и изнемогле инвалиде. Тако су по Аргировићевом наређењу у октобру исте године из дома избачени пуковник Владимир Лукин, капетан Григорије Висоцки и потпоручник Борис Антониовски³⁵, сва тројица инвалиди II категорије³⁶. Због учесталих жалби станара дома на понашане новог магационера средином октобра Дом поново **посјећује** господин **Шчи** у циљу спроворена истраге о немилм догађајима. Он тада, **уМјесто** да **рнје**ши проблем, **СМјенује** управника Дома и **уместо** господина Коваленка као новог управника дома именује господина Гуткова³⁷. Инвалиди из руског инвалидског дома су ипак успели да се на конгресу инвалида одржаном у Београду новембра месеца исте године, изборе да се из Дома одстрани господин Бранко Аргировић којн је убрзо после конгреса напустио дом³⁸.

³³"Глас Боке", број 234 од 10.07.1937. године, страна 3

³⁴Исто, број 288 од 13.08.1938. године, страна 2. У чланку се поминје и то да дом има 26 соба а од становника дома се помину Управник дома господин Коваленко, бивши магационер Чепуров, бивши столар господин Шчербаков и бивши деловодила господин Феоктистов са породицом.

³⁵После Другог светског рата радио у Шумском газдинству у Котору

³⁶"Глас Боке", број 296 од 08.10.1938. године, страна 3

³⁷Исто, број 297 од 15.10.1938. године, страна 3

³⁸Исто, број 301 од 12.11.1938. године, страна 4

академији мореплывания, а *подходит к концу и строительство Пансиона «Ривьера»...*³³.

О целој серији непријатних догађаја, потресавших дом у току 1938. године, говори ряд статей, објављених у газети «Голос Боки» под заголовком «Что происходит в Русском Доме инвалидов в Прчне». Непријатности почели после тога, как Министарство социјалне политике назначило Комиссаром общества русских военных инвалидов генерала на пенсии, господина Гаича. Он посетио Дом у марту 1938. године и во время визита, по неизвестным причинам, сменил кладовщика и заведующего складом Дома, господина Чепурова, а на его место поставил «своего человека», некоего господина Бранко Аргировича³⁴. Аргирович вскоре после этого фактически полностью взял власть в Доме в свои руки, начав издеваться и грубо обращаться со старыми и слабыми инвалидами. Так, по его приказу в октябру того же года из Дома выгнали полковника Владимира Лукина, капитана Григория Высоцкого и подпоручика Бориса Антоновичского³⁵. Все трое были инвалидами II группы³⁶. Из-за постоянных жалоб инвалидов на поведение нового кладовщика, в середине октябру Дом снова посещает господин Гаич, чтобы провести расследование и разобраться в этой неприятной ситуации. Но тогда, вместо того, чтобы решить проблему, он меняет управляющего Домом и вместо господина Коваленко на место управляющего ставит господина Гуткова³⁷. У инвалидов русского Дома всё таки получилось на конгрессе инвалидов, проходившем в Белграде в ноябру этого же года, добиться отстранения госпо-

³³«Голос Боки», номер 234 от 10.07.1937 года, страница 3

³⁴Здесь же, номер 288 от 13.08.1938 года, страница 2. В статье упоминается и то, что в Доме имеется 26 комнат, а из проживавших в доме упоминаются управляющий господин Коваленко, бывший кладовщик Чепуров, бывший столляр господин Шчербаков и бывший делопроизводитель господин Феоктистов с семьей.

³⁵После Второй мировой войны он работал в Лесном хозяйстве Котора.

³⁶«Голос Боки», номер 296 от 08.10.1938 года, страница 3

³⁷Здесь же, номер 297 от 15.10.1938 года, страница 3

■ *Постоларска радионица, фотографиј из 1934. године*

■ *Столярная мастерская, фотография 1934 года*

На инсистирање господина Гајића дом су, ипак, морали да напусте господа Лукин, Висоцки и Антониковски³⁹.

Као добри домаћини, руски инвалиди су много пажње посвећивали одржавању објеката у којима су били смештени. Тако из разних архивских материјала сазнајемо да је зграда у којој су становали реновирана одмах после куповине 1930. године, а да је поновна детаљна поправка објекта извршена на пролеће 1939. године када је, предузимач Јово Шовран из Котора, извршио све молерско - фарбарске, зидарске, столарске и остале радове на згради⁴⁰. Добра очуваност обе зграде које су чиниле Руски инвалидски дом на Прчању определили су њихову тужну послатну судбину.

Старки становници Прчања још увек памте становнике "руског дома" као мирне и изнад свега веома културне

дина Бранко Аргировича, који је ускоро после конгреса оставио своје радно место у Дому³⁸. По захтеву господина Гаича из Дома требало је да се од господина Лукину, Висоцком и Антониковском³⁹.

Будући прекрасним домаћинима, руски инвалиди много пажње уделили су заботи објекта, у којем су били смештени. Из разних архивских материјала ми знамо, да је зграда, у којој су живели, била отремонтирана још пре куповине 1930. године, а следећи капитални ремонт извршен је у пролеће 1939. године, када је подрадник Јово Шовран из Котора извршио све молерске, зидарске, столарске и остале радове у згради⁴⁰. Добро стање објекта, из којих је настао руски Дом инвалида у Прчању, определио је њихову тужну судбину.

³⁹ Исто, број 302 од 19.11.1938. године, страна 2

⁴⁰ Исто, број 326 од 13.05.1939. године, страна 4

³⁸ З овде је, број 301 од 12.11.1938. године, страна 4

³⁹ З овде је, број 302 од 19.11.1938. године, страна 2

⁴⁰ З овде је, број 326 од 13.05.1939. године, страна 4

сугра)ане и **прНсјехају** их се са веома мно-
го симпатија). До пометка Другог св)етског
рата руски инвалиди су живјели у скром-
ним, али сасвим присто)ним условима,
прије свега захваљу)у)би редовно) помоћи
Министарства здравља и соци)алне по-
литике као и помоћи руске заједнице у
Крал)евини Југославији. Ци)ело ври)еме
посто)а)а Дома, у н)ему су задржани Вој-
нички односи и релације, а послугу Дома
су углавном чинили руски војници еми-
гранти (као послуга Дома поми)у се чла-
нови породица Шепел) и Топилин). Стан-
ке у Дому се **ННје** много проми)енило ни
за ври)еме Траја)а) итали)анске анексије
Боке Которске (1941 - 1943). Итали)ани
су руске избјеглице са правом сматрали
великим противницима большевизма, па
су из тог разлога и помагали Руски инва-
лидски дом⁴¹. **Већ** по доласку њемачких
окупационих снага ста)е у Дому се веома
погоршало. Ђемачки војници ни)есу на
било ко)и начин малтретирали станов-
нике Дома, али им је била ускраћена било
каква помоћ. Услед недостатка животних
потрепштина велики број руских **НЗбје-**
глица је умро од глади и изнемоглости
током 1943. и 1944. године. Тако у матич-
ним кн)игама умрлих Српске Православ-
не Цркве у Котору налазимо да је само у
том периоду умрло чак 10 становника
Руског инвалидског дома, од Кој)их се за
чак три **јасНО** наводи да су умрли од гла-
ди. Последне) сачувани архивски податак
о животу Руског инвалидског дома на Пр-
чан.у налази се у Матично) кн)изи умрлих
Српске Православне Цркве и носи датум
06.05.1944. године када је на ВојНОМ гроб-
љу у Шкал)арима сахра)ен станар тог
Дома, генерал Константин Владимирович
Серкунов, умро од изнемоглости.

Одмах по доласку партизана 1944.
године сви прежив)ели инвалиди су пре-
МјемТеНН у старачки дом у Перасту, а све
зграде су испражшене и похаране. Како су

Жители Прчња старше)а поколе)а
вс)е ещ)е помнят инвалидов *«русског дома»*
и отзываются о них с большой симпатией
как о спокойных и прежде всего очень куль-
турных согражданах. До начала Второй
мировой войны русские инвалиды жили в
скромных, но совершенно приличных усло-
виях, прежде всего благодаря регулярной
помощи Министерства здравоохранения
и социальной политики, а также русской
общины Королевства Югославии. Во время
существования дома в нём всегда сохра-
нялись армейские отношения и военный
уклад, а обслуживающий персонал дома в
основном состоял из военных эмигрантов
(среди обслуживающего персонала упоми-
наются члены семей Шепель и Топилин).
Жизнь в доме практически не изменилась
ни во время итальянской аннексии Боки
Которской (1941-1943). Итальянцы с пол-
ным правом считали эмигрантов больши-
ми противниками большевизма, и именно
по этой причине помогали русскому Дому
инвалидов⁴¹. После прихода немецких ок-
купационных войск ситуация в Доме силь-
но ухудшилась. Немецкие войска не стали
плохо обращаться с жителями Дома, но
лишили их любой помощи. Вследствие не-
хватки необходимых для жизни продук-
тов большое число русских эмигрантов
умерло от голода и изнеможения в 1943 и
1944 году. В книги регистрации умерших
Сербской Православной Церкви в Которе
мы находим записи о том, что за тот период
скончалось 10 инвалидов из русского Дома,
о троих из которых ясно говорится, что они
умерли от голода. Последние сохранившие-
ся данные о жизни Дома инвалидов в Прчне
приводятся опять же в регистрационной
книге умерших Сербской Православной
Церкви от 06.05.1944 года, когда на воен-
ном кладбище в Шкалярах был похоронен
житель этого дома, генерал Константин
Владимирович Серкунов, скончавшийся от
изнеможения.

Сразу же после прихода партизан в
1944 году всех выживших инвалидов пере-

⁴¹Према усменом казива)у господина В)јена Вероне
са Прчан)а

⁴¹По устному рассказу господина В)ека Верона из
Прчња

зграде биле веома добро очуване у њих се уселио новоформирани инвалидски дом удружен.а ратних инвалида ОНРЈ "Иван Милутиновић". Формални пренос власништва над свом непокретном имовином руских инвалида извршио је Земљокопачки уред Среског суда у Котору (број 123 од 09.04.1947. године), по захтеву Среског Народног Одбора у Котору (број нечитак, од 07.04. 1947. године), на молбу Земљокопачког Одбора Ратних Војних инвалида за Црну Гору са Цетинја (број 813 од 13.03.1947. године), а по решењу Министарства Унутрашњих послова број 98 од 02.01.1947. године. Експресно брзо. Тако руски инвалидски дом практично престаје да постоји.

На жалост, не постоји сачуван било какав списак станара Руског инвалидског дома на Прчању. У скромној савременој архиви грађани и сачувањем новинским чланцима можемо наћи свега неколико имена. Тако највероватније извор информација о станарима Дома налазимо у матичним књигама умрлих Српске Православне Цркве у Котору. У Прилогу број 3 налази се списак сахрањених инвалида за које се у матичним књигама децидно наводи да су становале у инвалидском домовима. Списак руских избеглица који су сахрањени у Шкаларима је далеко већи, а судбина њихових гробова довољно мучна да се може упоређивати са судбином инвалидског дома. Али, то је нека друга прича.

Руска капела Светог Николасја на Прчању

Руске избеглице су биле веома вјерне традицији и цркви. Одмах по досељавану у Боку Которску, Руси су узели активно учешће у раду Српске православне цркве или укључивањем у рад хора или учешћем у неким другим активностима и кроз разне видове помоћи. У неким местима њима су послали храмови Српске Православне Цркве, Руси су узели активно учешће у њиховој изградњи. Тако је про-

вели в дом престарелих в Пераст, а все здания был и опустошены и разграблены. Но так как объекты были в очень хорошем состоянии, в них вселилось недавно сформированное общество инвалидов войны ФНРЮ «Иван Милутинович». Формальное перенесение права собственности на всё недвижимое имущество русских инвалидов было выполнено Отделом регистрации земельной собственности Среского суда в Которе (под номером 123 от 09.04.1947 года), по требованию Среского Народного Комитета Котора (номер неясен, от 07.04.1947 года), одобрявшего прошение Комитета военных инвалидов Черногории с Цетинье (номер 813 от 13.03.1947 года), в соответствии с решением Министерства Внутренних дел (номер 98 от 02.01.1947 года). Невероятно быстро. Так русский Дом инвалидов прекратил своё существование.

К сожалению, не существует ни одного сохранившегося списка русского Дома инвалидов в Прчне. Среди скромного количества сохранившихся архивных материалов и газетных статей мы находим лишь несколько имён. И так, самый большой источник информации о жителях дома находится в регистрационных книгах умерших Сербской Православной Церкви в Которе. В приложении под номером 3 находится список похороненных инвалидов, которые внесены в регистрационные книги как жители домов инвалидов. Список русских беженцев, сохранившийся в Шкалярах намного больше, а судьба их могил настолько печальна, что её можно сравнить с судьбой дома инвалидов. Но это уже совсем другая история.

Русская капела Святого Николасја в Прчне

Русские эмигранты были очень верны своим традициям и церкви. Сразу же после приезда в Боку Которскую русские стали принимать активное участие в деятельности Сербской Православной Церкви, включившись в работу хора или занимаясь различными видами помощи и активно-

Тојереј Теодор Воровски, тиватски парох до јула 1933. године, био и председник Одбора за изградњу храма Светог Саве у Тивту. Поред њега у рад Одбора се укључило и велики број Руса који су у то доба радили у тиватском Арсеналу. Познати прчански трговац и угоститељ, Тодор Павловић Маргушин, био је председник одбора за изградњу храма Светог Петра на Прчанзу.

У недостатку храма Руске Православне Цркве руски инвалиди су, заједно са осталим члановима руске колонке у Котору, све своје вјерске потребе задовољавали у храму Светог Николе у Котору. Бројност руских колонка у Херцег Новом и Котору, као и специфичан положај руских инвалида, те недостатак православног храма на Прчанзу довео је и до оснивања првих храма Руске Православне Цркве у Боки. Тако знамо да су први Другог Свјетског рата активно радили руске капеле у Игалу код Херцег Новог и у Прчанзу код Котора⁴².

О времену настанка капеле Светог Николаја у склопу Руског инвалидског дома на Прчагу постоји много теорија, али веома мало материјалних доказа. Мада се по неким историчарима ова капела помиње још 1931. године⁴³, у албуму који је Руски дом даровао краљици Марини поводом њене посете Дому нема ни наговјештаја о капели у саставу Дома. У једној од фотографија Која приказује собу за дневни одмор инвалида (у једном и трезорју) јасно се у једном углу собе види икона Светог Николе и кандило које на дугачком ланцу виси са плафона собе. Да је у склопу дома у то време послала капела, њена фотографија би сигурно наша Своје Мјесто у поменутом албуму.

Први сигуран доказ о присуству Руске Православне Цркве у Боки Которској је појављивање архимандрита Игњатја Озерова на свечаности поводом освећења

сти. В места, где не било храмова Српске Православне Цркве, рускије стали приимати активне учасије в их возведении. Протоирей Теодор Боровский, тиватский приходской священник до июля 1933 года, был также и председателем Комитета по строительству храма Святого Савы в Тивате. Вместе с ним в работу комитета включилось и много русских, работавших в то время в тиватском Арсенале. Известный прчанский торговец и ресторатор Тодор Павлович Маргушин стал председателем Комитета по строительству храма Святого Савы в Прчне.

Недостаток храмов Русской Православной Церкви привёл к тому, что русские инвалиды вместе с остальными членами русской колонии Котора все свои религиозные потребности удовлетворяли в храме Святого Николы в Которе. Многочисленность русских колоний в Херцег Новом и Которе, как и специфическое положение русских инвалидов и отсутствие православного храма в Прчне, стало причиной основания первых храмов Русской Православной Церкви в Боке. Известно, что до Второй мировой войны активно работали русские капеллы в Игалу рядом с Херцег Новым и в Прчне рядом с Котором⁴².

О том, когда именно открылась капелла Святого Николая при русском Доме инвалидов в Прчне, существует много теорий, но очень мало материальных доказательств. И хотя по версиям некоторых историков эта капелла упоминается ещё в 1931 году⁴³, в альбоме, который русский Дом подарил королеве Марии во время её визита, нет даже намёка ни о какой капелле при Доме. На одной из фотографий, запечатлевших комнату отдыха инвалидов (которая одновременно являлась и столовой), чётко видна в одном углу комнаты икона Святого Николая и кандило на длинной цепочке, прикреплённое к потолку комнаты. Если бы при доме в то время существовала капелла, её фотография совершенно точно

⁴²Према казивању госпоже Наташе (овијевић

⁴³"Храм Светог Саве у Тивту", Васко Костић, страна 17

⁴²По рассказам госпожи Наташи Йовичевич

⁴³"Храм Святого Савы в Тивате», Васко Костиц, страница 17

темела храма Светог Саве у Тивту⁴⁴. Први писани подаци о архимандриту Игнатију Озеровом налазимо у Захвалници КојоМ се *НеумјениНст родбина* захвалује на указаној помоћи и подршци приликом смрти Теодора Маргушина⁴⁵ од 28.12.1940. године док се одржаване службе у руској капели први пут поминане приликом освешта иконостаса у капели 17.03.1941. године⁴⁶.

Иконе за иконостас капеле Светог Николаја израдила је сликарка, руски избеглица из Београда, господица Тројицкаја, док је сам иконостас урадио бивши царски виши официр Димитрије Шчебаков КојН је из хобија радио као столар у Руском дому. Иконостас је освештао 17.03.1941. године архимандрит Игнатије Озеров. По завршетку рата иконостас је са остатком инвентара предат на реверс Српској православној цркви у Котору Цио иконостас са иконама је, уз манане преправке, искоришћен за потребе цркве Светог Саве у Тивту где се налазио од освештања храма 10.09.1967. године пуних осам година. Иконе са овог иконостаса сада се чувају у просторијама Српске Православне Цркве у Котору.

Руска црква у Боки Которској није водила Своје матичне књиге већ су сви Руси били уписивани у матичне књиге Српске Православне Цркве. Како се види из матичних књига умрлих, Српске Православне Цркве у Котору, отац Игнатије Озеров опела преминулим руским избеглицама врши од септембра 1941. године до новембра 1945. године. Архимандрит Ипхатане Озеров, кога су становници Прчанана из милоште звали „Бабушка“, станао је у згради дома Која се налази на локалитету познатом као „Веронићи“. Био је стасит 40веК кошчате граде и високог раста, дуге смеде браде и продорног али веома топлог погледа. Цио рат је провео уз Своје инвалиде, помагајући им и пувајући

находилася бы в упомянутом альбоме.

Первым достоверным доказательством присутствия Русской Православной Церкви в Боке Которской является появление архимандрита Игнатия Озерова на торжестве поводом освящения фундамента храма Святого Савы в Тивате⁴⁴. Первые данные, зафиксированные в письменной форме, об архимандрите Игнатии Озерове мы находим в Благодарственном письме, которое *безутешная родня* посылает ему в знак благодарности за оказанную помощь и поддержку покойному Теодору Маргушину⁴⁵ от 28.12.1940 года, а о службе в русской капелле впервые упоминается, когда речь идёт об освящении иконостаса в капелле 17.03.1941 года⁴⁶.

Иконы для иконостаса капеллы Святого Николая были написаны художницей, русской эмигранткой из Белграда, госпожой Троицкой, а сам иконостас был сооружён бывшим царским высшим офицером Дмитрием Шебаковым, который в свободное время наслаждался своим хобби - столярными работами.

17.03.1941 года иконостас освещал архимандрит Игнатий Озеров. После войны иконостас вместе с остатками инвентаря был передан на хранение Сербской Православной Церкви в Которе. Целый иконостас вместе с иконами, с небольшими изменениями, был использован в церкви Святого Савы в Тивате, где он и находился с момента освящения храма, с 10.09.1967 года, целых восемь лет. Иконы с этого иконостаса сейчас хранятся в Сербской Православной Церкви в Которе.

Русская церковь в Боке не вела свои книги записи актов гражданского состояния, поэтому все русские вписывались в книги Сербской Православной Церкви. Как видно из записей книг регистрации умерших Сербской Православной Церкви в Которе, отец Игнатий Озеров совершал

⁴⁴ «Храм Святого Савы в Тивате», Васко Костић, фотографии на странице 168,170,174,175

⁴⁵ «Голос Боки», номер 401 от 14.12.1940 года, страница 3

⁴⁶ «Голос Боки», номер 413 от 15.03.1941 года, страница 3

⁴⁴ «Храм Светог Саве у Тивту», Васко Костић, фотографов на странама 168,170,174,175

⁴⁵ «Глас Боке» број 401 од 14.12.1940. године, страна 3

⁴⁶ «Глас Боке» број 413 од 15.03.1941. године, страна 3

их. На жалост, од нове власти ННје успио да сачува ни себе.

Нестанак оца Игнатија Озерова је још у ННјеК прекривен велом Тајне и као такав тема за разна нагадала и шпекулатива. По окончању Другог СВјетског рата и насилног преузимања имовине руских инвалида од стране нове власти он је успио да преда инвентар капеле Светог Николаја, Српској Православној Цркви у Котору, знајући да му је живот угрожен, и покушао је да побегне из земље. По неким информацијама уопште је одмах изнад Котора, на превоју Крстац, док је по неким поузданијим али ипак тешко проверљивим информацијама заједно са кћерком професора Бугаја и још неким Русима интерниран у Албанку⁴⁷ где је вероватно и скончао.

Иако углавном стари, сакати и беспомоћни, руски инвалиди оставили су велики утицај на културни и умјетнички милоје Боке Которске измену два СВјетска рата, као дио једне веће популације која је помогла држави која их је тако топло примила да се што прже опорави од страшних разарања Првог СВјетског рата. На жалост, већином су то били луди ННје су породице биле далеко и иза којих ННје остао нико Свој. Будимо луди. Сјетимо их се. Бар понекад...

Прилог 1: Списак руских инвалида који су настањени у Рисну, 23. Мај 1930:

1. Никола А. Бржозовски, генерал
2. Владимир А. Карцов, генерал
3. Василице М. Бобришев, генерал
4. Владимир Ф. Коваленко, генерал
5. Александар И. Костенко, генерал
6. Всеволод И. Образцов, генерал
7. Андрице А. Енин, генерал
8. Михаило И. Косјакин, генерал
9. Илица С. Афанасев, пуковник
10. Петар М. Арсенев, пуковник
11. Филип В. Гембицки, пуковник

отпевания умерших русских эмигрантов с сентября 1941 года по ноябрь 1945 года. Архимандрит Игнатий Озеров, которого жители Прчња ласково называли «Батюшка», жил в здании, находившемся в местечке, известном под названием «Вероници». Он был стройным и худым, высокого роста, с длинной тёмной бородой и с пронизательным, но тёплым взглядом. Всю войну он провёл рядом со своими инвалидами, помогая и заботясь о них. К сожалению, от новой власти ему не удалось спасти даже себя.

Исчезновение отца Игнатия Озерова всё ещё остаётся нерешённой загадкой, представляющей собой тему для разных предположений и слухов. После окончания Второй мировой войны и насильственного захвата имущества русских инвалидов со стороны новой власти, ему удалось передать инвентарь капеллы Святого Николая Сербской Православной Церкви в Которе, и понимая то, что жизнь его находится в опасности, он попытался бежать из страны. По некоторым данным, он был убит сразу же над Котором, на перевале Крстац, а из других источников, более надёжных, мы получаем информацию, которую практически невозможно проверить, что вместе с дочерью профессора Бугая и ещё некоторыми русскими его переправили в Албанию⁴⁷, где, скорее всего, он и скончался.

Несмотря на то, что в основном русские инвалиды были стары, немощны и беспомощны, им удалось оказать сильное влияние на культурную и художественную жизнь Боки Которской в период между двумя мировыми войнами. Являясь частью одной значительной группы населения, они искренне помогали государству, так тепло их принявшего, как можно быстрее встать на ноги после страшных разрушений Первой мировой войны. К сожалению, почти у всех из них семьи находились очень далеко, и после них не осталось никого из близких. Будем человечны. Вспомним их. Хоть изредка...

⁴⁷Према казивању господина Вијека Вероне

⁴⁷По расказу господина Вијека Верона

12. *Георгице А. Гудков, пуковник*
13. *Никола В. Гуржин>а, пуковник*
14. *Леонид С. Демчински, пуковник*
15. *Александар А. Котл>аревски, пуковник*
16. *Лав И. Озолинг, пуковник*
17. *Александар Д. Подлипски, пуковник*
18. *Феодор Г. Потресов, пуковник*
19. *Сержеј П. Путов, пуковник*
20. *Анатоли Ф. Голдрин, пуковник*
21. *Михаило Д. Неминуиџи, пуковник*
22. *Виктор Г. Рожалин, пуковник*
23. *Петар П. Хасбајее, пуковник*
24. *георзије Н. Губски, капетан*
25. *Петар Г. Хилченко, капетан*
26. *Александар Ф. Левашев, пуковник*
27. *Феодор П. Наумов, капетан*
28. *Иван М. Афоченко, поручник*
29. *Иван П. Ивонин, потпоручник*
30. *Димитров Ф. Феоктистов, потпоручник*
31. *Едуард И. Лисовски, потпоручник*
32. *Константин С. Радченко, наредник*
33. *Абдул Амаров, редов*
34. *Василице С. Азлин, потпоручник*
35. *Нзватије И. Дуиџечкин, редов*
36. *Александар К. Россосо, поручник*
37. *Евдоким И. Степаненко, редов*
38. *Владимир А. Карцов, генерал*
39. *Емил Г. Гириџфелд, пуковник*
40. *Николај Г. Криворогое, редов*

Приложение 1: Список русских инвалидов, проживающих в Рисне, 23 мая 1930 года:

1. *Николай А. Бржозовский, генерал*
2. *Владимир А. Карцов, генерал*
3. *Василий М. Бобрииџев, генерал*
4. *Владимир Ф. Коваленко, генерал*
5. *Александар И. Костенко, генерал*
6. *Всеволод И. Образцов, генерал*
7. *Андрей А. Энин, генерал*
8. *Михаил И. Косякин, генерал*
9. *Илья С. Афанасьев, полковник*
10. *Пётр М. Арсенџев, полковник*
11. *Филипп В. Гембицкиџ, полковник*
12. *Георгий А. Гудков, полковник*
13. *Николай В. Гуржинџа, полковник*
14. *Леонид С. Демчинскиџ, полковник*
15. *Александр А. Котляревскиџ, полковник*
16. *Лев И. Озолинг, полковник*
17. *Александр Д. Подлипскиџ, полковник*
18. *Фёдор Г. Потресов, полковник*
19. *Сергей П. Путов, полковник*
20. *Анатолий Ф. Голдрин, полковник*
21. *Михаил Д. Неминуџиџ, полковник*
22. *Виктор Г. Рожалин, полковник*
23. *Пётр П. Халџев, полковник*
24. *Георгий Н. Губскиџ, капитан*
25. *Пётр Г. Хилченко, капитан*
26. *Александр Ф. Левашев, полковник*
27. *Фёдор П. Наумов, капитан*
28. *Иван М. Афоченко, поручик*
29. *Иван П. Ивонин, подпоручик*
30. *Дмитрий Ф. Феоктистов, подпоручик*
31. *Едуард И. Лисовски, подпоручик*
32. *Константин С. Радченко, сержант*
33. *Абдул Амаров, рядовой*
34. *Василий С. Азлин, подпоручик*
35. *Игнатий И. Дуиџечкин, рядовой*
36. *Александр К. Россосо, поручик*
37. *Евдоким И. Степаненко, рядовой*
38. *Владимир А. Карцов, генерал*
39. *Эмил Г. Гириџфелд, полковник*
40. *Николай Г. Криворогое, рядовой*

Прилог 2: Купопродајни Уговор, „Пансион Јадран“

Приложение 2: Договор купли-продажи «Пансион Ядран»

Notarska Isprava.

Kotor, godine hiljadučetsto i tridesete (1930), mjeseca Jula, devetnaestoga (19).

Prisutni su: Dr. Arđo Jovović, notar u Kotoru,

1/ Gospođa Rudolf Gimno pok. Ivana, pojedinih nastanaka na ...

2/ Gospođa Mihaila Skvorcov pok. Alabaja, bivši general ruske ...

Gosp. Rudolf Gimno lično je poznat, a lično istaknutost ...

Gosp. Mihaila Skvorcov poznatije se poznati evropski ...

KUPOPRODAJU ...

Cl. 1. Prisutni gosp. Rudolf Gimno kao posrednik na ime i za račun svoje supruge gospođe Građevine Stano rođena Verone prodaje Središnjem Odboru Udruženja Ruskih Ratnih Invalida u Kraljevini Jugoslaviji sjedištem u Beogradu, koji je svim punomoćnik u ime i za račun ...

I. stojeću kuću „Pansion Jadrani“ na Pešani sa dvorištem iznad koje i magacinima iznad koje, koji se svi ovi objekti nalaze označeni u zemljišniku česticom zgr. 127; zatim vrta iznad koje označen česticom zem. 668; te malo pred kućom označeno česticom zem. 680, koje čestice sadržavaju i prvo bife 2, U. 61, sadržavaju ...

II. najjeftinij u govornom jeziku kući čest. zgr. 127, kako je ...

Cl. 2. Ugovorena strana sve kupoprodajne stvari ...

Cl. 3. Ugovorena strana ...

Cl. 4. Ugovorena strana ...

Cl. 5. Ugovorena strana ...

Cl. 6. Ugovorena strana ...

Cl. 7. Sve prava i obaveze ...

Ne isplati li kupac istu kupoprodajnu svotu u ustanovljenom roku, a tom slučaju ostaje prodavajućoj strani priznato pravo, da alternativno po svom izboru ili zahtevi naplati kupoprodajne svote ili da zahtevi razvrstuje ove pogodbe i povratk u pravnije stanje. U potonjem slučaju smoti se kupac i sadašnji trećak kupoprodaje sa preovlasnom takom kao i sau likovni sa razvrstuje ova pogodbe i povratk u pravnije stanje.

Cl. 3. Prodaja kupoprodajnog objekta kupcu i postavljanje istog u posjed koliko glade nekretnina, koliko i glade pokretnih stvari, kao da nijedni nepredavao čitavo taj predmet kupcu strani ugovorene kupoprodajne svote.

Cl. 4. Prodavajuća strana ...

Cl. 5. Ugovorena strana ...

Cl. 6. Prodavajuća strana ...

Cl. 7. Sve prava i obaveze ...

Kao svjedoci lične istaknutosti u. W. Skvorcov ...

Rudolf Gimno kao posrednik svoje supruge Građevine Stano ...

Mihaila Skvorcov kao punomoćnik ...

Dr. Arđo Jovović

Notar N. P. N. 4295.

Notarita posrednik.

Ja sam ja, posrednik Građevine Stano ...

Notar 14 juna 1930.

N. P. N. 4295.

Ja sam ja, posrednik ...

Gospođa: Građevina supruge Rudolfa Gimno, rođena Verone, ...

Dr. Arđo Jovović

Notar N. P. N. 4295.

Решение Ген. Дир. Пост. Парка бр. 4307, од 23 децембра 1923 г. Ослободено од накнаде

УПРАВЉЕНО ПУКОМ ПУКОМ ПУКОМ

СРЕДЊИ ОДБОР

17. Јула 1930 год.

ПРИЛОЖИЈЕ

Овим се оглашвајући Владалежана спис Одрбу

Владара Владалежана СЕВЕРИЈА на закључке уговора о ...

Г. Рудолфа Стано о куповини Владалежана Дома према ...

Присутни: ...

Договор: ...

Поручник: ...

Прилог 3: *Список становника инвалидског Дома који су сахранѐвни на „Војном гробљу“ и на „Градском гробљу“ у Шкаларима*

1. **Константин Овсеков**, потпоручник, рођен 1895. године у Сормово, Русија, становао у инвалидском дому у Рисну, умро 25.09.1922. године, сахрањен 26.09.1922. године на војном гробљу у Шкаларима.
2. **Димитрије Лосев - Лосић**, рођен у Пскову, Русија, 1863. године, становник Руског инвалидског дома у Прчану, умро у сталној Војној болници у Котору 13.12.1927. године, сахрањен 14.12.1927. године на Војном гробљу у Шкаларима.
3. **Анатолије Феодорович Голдрин**, пешадијски пуковник, рођен у Шију, Русија, 28.02.1868, становник Руског инвалидског дома у Прчану, умро 22.01.1933. године од ангине пекторис, сахрањен 24.01.1933. на војном гробљу у Шкаларима.
4. **Александар Иванович Костенко**, конички генерал, рођен у Зубно, Русија, 23.01.1862. године, становник Руског инвалидског дома у Прчају, умро 22.04.1933. године од парализе срца, сахрањен 23.04.1933. године на војном гробљу у Шкаларима.
5. **Константин Евгенијевич Јакобсон**, капетан, рођен 15.08.1881. године у Пскову, Русија, становао у Руском инвалидском дому у Прчану, умро 14.03.1937. године од упале плућа, сахрањен 15.03.1937. године на Војном гробљу у Шкаларима.
6. **Сергије Павлович Путов**, пуковник, рођен 15.07.1850. године у Пакепској губернии, Русија, становник руског инвалидског дома у Прчају, умро 18.06.1938. године од рака, сахрањен 20.06.1938. године на војном гробљу у Шкаларима.

Приложение 3: *Список жителей Дома инвалидов, похороненных на «Военном кладбище» и на «Городском кладбище» в Шкалярах*

1. **Константин Овсеков**, подпоручик, рождён в 1895 году в Сормово, Россия, проживал в Доме инвалидов в Рисне, умер 25.09.1922 года, похоронен 26.09.1922 года на военном кладбище в Шкалярах
2. **Димитрий Лосев - Лосич**, рождён в Пскове, Россия, в 1863 году, проживал в Доме инвалидов в Прчне, умер в военной больнице в Которе 13.12.1927 года, похоронен 14.12.1927 года на военном кладбище в Шкалярах
3. **Анатолий Фёдорович Голдрин**, полковник пехоты, рождён в Шии, Россия, 28.02.1868, проживал в Доме инвалидов в Прчне, умер 22.01.1933 года от ангины, похоронен становник Руског инвалидског дома у Прчају, похоронен 24.01.1933 на военном кладбище в Шкалярах
4. **Александр Иванович Костенко**, генерал кавалерии, рождён в Зубно, Россия, 23.01.1862 года, проживал в Доме инвалидов в Прчне, умер 22.04.1933 года от паралича сердца, похоронен 23.04.1933 года на военном кладбище в Шкалярах
5. **Константин Евгеньевич Якобсон**, капитан, рождён 15.08.1881 года в Пскове, Россия, проживал в Доме инвалидов в Прчне, умер 14.03.1937 года от воспаления лёгких, похоронен 15.03.1937 года на военном кладбище в Шкалярах
6. **Сергей Павлович Путов**, полковник, рождён 15.07.1850 года в Пакепской губернии, Россия, проживал в Доме инвалидов в Прчне, умер 18.06.1938 года от рака, похоронен 20.06.1938 года на военном кладбище в Шкалярах

7. *Александар Федорович Лавашов*, рођен у Сибирску 30.10.1863. године, становао у Руском инвалидском дому у Прчану, умро од старости 30.08.1941. године, сахрањен 01.09.1941. године на ВојНОМ гробљу у Шкаларима. Опело извршио архимандрит Игнатије Озеров.
8. *Василице Васильевич Сумраков*, рођен 21.01.1873. године у Оренбургу, РусИја, становник Руског инвалидског дома у Прчаљу, умро 29.01.1942. године, сахрањен 30.01.1942. године на ВојНОМ гробљу у Шкаларима. Опело извршио архимандрит Игнатије Озеров.
9. *Петар Николаевич Стреха*, син Николе и Наталье Стрехе, рођен у Харкови 08.07.1890. године, становник Руског инвалидског дома у Прчану, умро од упале плућа 24.03.1942. године, сахранен 26.03.1942. године на ВојНОМ гробљу у Шкаларима. Опело извршио архимандрит Игнатије Озеров.
10. *ЈеодоМИМ Иванович Степаненко*, син Ивана и Стефаније Степаненко, рођен 31.07.1864. године у Русији, станар Руског инвалидског дома у Прчану умро 02.01.1943. године, сахранен 04.01.1943. године на војном гробљу у Шкаларима. Опело извршио архимандрит Игнатије Озеров
11. *Роман Александрович Татаров*, син Александра и Елисавете Татаров, рођен 03.03.1891. године у Русији, станар Руског инвалидског дома у Прчану, умро 27.01.1943. године, сахранен 28.01.1943. године на ВојНОМ гробљу у Шкаларима. Опело извршио архимандрит Игнатије Озеров.
12. *Георгице Кондратов*, рођен 22. 01. 1882. године у Кијеву, ожењен Зифаидом Кондрашов, станар Руског инвалидског дома у Прчану, умро
7. *Александр Фёдорович Лавашов*, рођен в Сибирске 30. 10. 1863 году, проживал в Доме инвалидов в Прчне, умер от старости 30.08.1941 года, похоронен на военном кладбище в Шкалярах. Отпевал архимандрит Игнатий Озеров
8. *Василий Васильевич Сумраков*, рођен 21.01.1873 года в Оренбурге, Россия, године у Оренбургу, проживал в Доме инвалидов в Прчне, умер 29.01.1942 года, похоронен 30.01.1942 года на военном кладбище в Шкалярах. Отпевал архимандрит Игнатий Озеров
9. *Пётр Николаевич Стреха*, сын Николая и Натальи Стреха, рођен в Харькове 08.07.1890 года, проживал в Доме инвалидов в Прчне, умер от воспаления лёгких 24.03.1942 года, похоронен 26.03.1942 года на военном кладбище в Шкалярах. Отпевал архимандрит Игнатий Озеров
10. *Евдоким Иванович Степаненко*, сын Ивана и Стефании Степаненко, рођен 31.07.1864 года в России, проживал в Доме инвалидов в Прчне, умер 02.01.1943 года, похоронен 04.01.1943 года на военном кладбище в Шкалярах. Отпевал архимандрит Игнатий Озеров
11. *Роман Александрович Татаров*, сын Александра и Елизаветы Татаровых, рођен 03.03.1891 года в России, проживал в Доме инвалидов в Прчне, умер 27.01.1943 года, похоронен 28.01.1943 года на военном кладбище в Шкалярах. Отпевал архимандрит Игнатий Озеров
12. *Георгий Кондрашов*, рођен 22. 01. 1882 года в Киеве, женат на Зинаиде Кондрашевой, проживал в Доме инвалидов в Прчне, умер 22. 12. 1943 года от старости, похоронен 23. 12. 1943 года на военном кладбище

- 22.12.1943. године од старости, сахранен 23.12.1943. године на ВојНОМ гробљу у Шкаларима. Опело извршио архимандрит Игнатије Озеров.
13. *Иван Петрович Одицов*, син Петра и Олимпиаде Одицов, рођен у Мозире, Русија, станар Руског инвалидског дома у Прчану, умро 15.02.1944. године, сахранен 17.02.1944. године на војном гробљу у Шкаларима. Опело извршио архимандрит Игнатије Озеров.
14. *Еуменије Филимонов*, рођен 10. 09. 1865. године у Новорепкојском, Русија, становник Руског инвалидског дома у Прчану, умро 15.02.1944. године, сахранен 17.02.1944. године на војном гробљу у Шкаларима. Опело извршио архимандрит Игнатије Озеров.
15. *Георгије Николович Губски*, син Николе и Александре Губски, рођен 06.06.1896. године, становник Руског инвалидског дома у Прчану, умро 15.02.1944. године од глади, сахранен 17.02.1944. године на војном гробљу у Шкаларима. Опело извршио архимандрит Игнатије Озеров.
16. *Василије Јованович Румянцев*, пешадијски пуковник, рођен 28.01. 1876. године у Курску, Русија, становник Руског инвалидског дома у Прчану, умро 19.03.1944. године од глади, сахранен 22.03.1944. године на војном гробљу у Шкаларима. Опело извршио архимандрит Игнатије Озеров.
17. *Алекса Васильевич Михаилов*, генерал. Рођен 17. 03. 1863. године у Кепру, Русија, становник Руског инвалидског дома у Прчану, умро 22.03.1944. године од глади, сахранен 24.03.1944. године на војном гробљу у Шкаларима. Опело извршио архимандрит Игнатије Озеров.
- в Шкљарах. Отпевао архимандрит Игнатиј Озеров
13. *Иван Петрович Одицов*, син Петра и Олимпиаде Одицових, рођен у Мозире, Русија, проживао у Дому инвалида у Прчане, умро 15.02.1944. године, похоронен 17.02.1944. године на војном гробљу у Шкљарах. Отпевао архимандрит Игнатиј Озеров
14. *Еумениј Филимонов*, рођен 10.09.1865. године у Новорепкојској, Русија, проживао у Дому инвалида у Прчане, умро 15.02.1944. године, похоронен 17.02.1944. године на војном гробљу у Шкљарах. Отпевао архимандрит Игнатиј Озеров
15. *Георгиј Николаевич Губскиј*, син Николаја и Александри Губских, рођен 06.06.1896. године, проживао у Дому инвалида у Прчане, умро 15.02.1944. године од глади, похоронен 17.02.1944. године на војном гробљу у Шкљарах. Отпевао архимандрит Игнатиј Озеров
16. *Василиј Иванович Румянцев*, пуковник пешоте, рођен 28.01.1876. године у Курску, Русија, проживао у Дому инвалида у Прчане, умро 19.03.1944. године од глади, похоронен 22.03.1944. године на војном гробљу у Шкаларима. Отпевао архимандрит Игнатиј Озеров
17. *Алексеј Васильевич Михаилов*, генерал пешоте. Рођен 17.03.1863. године у Кепру, Русија, проживао у Дому инвалида у Прчане, умро 22.03.1944. године од глади, похоронен 24.03.1944. године на војном гробљу у Шкаларима. Отпевао архимандрит Игнатиј Озеров
18. *Константин Владимирович Серкунов*, пуковник, рођен 13. 01. 1881. године у Владивостоку, Русија, проживао у Дому инвалида у Прчане, умро 15.05.1944. године од изнеможења,

18. *Константин Владимирович Серкунов*, пуковник, ројен 13.01.1881. године у Владивостоку, Русија, станар Руског инвалидског дома у Прчабу, умро 15.05.1944. године од изнемоглости, сахрањен 16.05.1944. године на Војном гробљу у Шкаларима. Опело извршио архимандрит Игнатије Озеров.
19. *Константин Николаевич Зимин*, професор на сликарској академији у Петровграду, ројен у Петровграду 1852. године, станар Руског инвалидског дома у Рисну, умро у сталној Војној болници у Котору 07.01.1924. године, сахрањен 09.01.1924. године на православном гробљу у Шкаларима.
20. *Херберт Петрович Песле*, поручник, ројен 1895. године, боравио у инвалидском дому у Панчеву а потом преселен у Руски инвалидски дом у Рисну, нежешен, умро у сталној Војној болници у Котору 19.04.1928. године, сахрањен 19.04.1928. године на православном гробљу у Шкаларима.
21. *Василије Михаилович Барбишев*, син Михаила и Уљане Барбишевых, ројен 22.03.1864. године у Русији, становник Руског инвалидског дома у Прчану, умро од старости 17.12.1943. године, сахрањен 18.12.1943. године на православном гробљу у Шкаларима. Опело извршио архимандрит Игнатије Озеров.
22. *Сергиј Јосипович Гајдуков*, кнеговојо, син Јосипа и Марије Гајдуковых, оженен Еленом, ројен 17.09.1883. године у Петровграду, становник руског инвалидског дома у Прчабу, умро 28.04.1944. године од туберкулозе, сахрањен 29.04.1944. године на православном гробљу у Шкаларима. Опело извршио архимандрит Игњатије Озеров.
- похоронен 16.05.1944. године на военном кладбище в Шкалярах. Отпевал архимандрит Игнатиј Озеров
19. *Константин Николаевич Зимин*, професор академији хуманитарних уметности в Петрограде, ројен в Петрограде в 1852. године, проживал в Дому инвалидов в Рисне, умер в военной больнице в Которе 07.01.1924. године, похоронен 09.01.1924. године на православном кладбище в Шкалярах
20. *Герберт Петрович Песле*, поручик, ројен 1895. године, находился в доме инвалидов в Панчево, а затем был переведен в русский Дом инвалидов в Рисне, холост, умер в военной больнице Котора 19.04.1928. године, похоронен 19.04.1928. године на православном кладбище в Шкалярах
21. *Василий Михайлович Барбишев*, сын Михаила и Ульяны Барбишевых, ројен 22.03.1864. године в России, проживал в Дому инвалидов в Прчне, умер от старости 17.12.1943. године, похоронен 18.12.1943. године на православном кладбище в Шкалярах. Отпевал архимандрит Игнатиј Озеров
22. *Сергей Иосипович Гајдуков*, счетовод, сын Иосипа и Марије Гајдуковых, женат на Елене, ројен 17.09.1883. године в Петрограде, проживал в Дому инвалидов в Прчне, умер 28.04.1944. године от туберкулёза, похоронен 29.04.1944. године на православном кладбище в Шкалярах. Отпевал архимандрит Игнатиј Озеров

Значајан је број истакнутих и заслужних личности које су најлеуточиште или сеоје нови дому Боки. Ту су уложили сеоје знанэв, неки и паре, доприштели разним областима друштвеног живота, ту остали и у еје4НОМ дому, на неправедно заборавлени, и у Заеи4ају и у новом Крају. Један од таквих је пожртвовани алтруиста, лека р и хуманиста др Александар Кампе, избјеглица из Русије.

Александар Кампе је рољен 13. Маја 1871. у Херсону, од оца Карла Кампе царског државног чиновника и Мајке Антонине родом Хитрове. Основну и средњу школу је завршио у завичају. Медицински факултет је завршио 16. октобра 1897. у Москви, гдје је одмах добио запослене. Прво је радио као школски лекар за основне школе у Москви а затим у Ковравској железничкој школи. Почетком 1902. Вјен4ао се са Ларисом Шматковском, са Којом је имао само једног сина Владимира.

У децембру 1906. др Кампе је унапрђен у реонског лекара железнице Москва - Новгород. Напредовао је и датве, па је 1908. године унапријен у чин Надворног савјетника, а 1910. године у чин Колешког савјетника, гдје је остао до СВјетског рата. Чим је започео рат, ступио је у царску Војску и напредовао од шефа оделена резервног шпитала до примарног армијског лекара румунског фронта. Из сачуваног персоналног картона види се да се истицао хуманошћу и великим пожртвовањем у спасавању тешких раненика. Добио је разна признања, а измену остало и 5 високих одликовања: два ордена Светог Станислава, два ордена Свете Ане и орден Светог Владимира. Одликованэма се никада није китио, а то се види из сачуваних фотографија. Учествовао је у свим маршевима и борбама од јула 1914. до опште мобилизације 15. Маја 1918. Из сачуваних докумената се види да је био

Значително количество выдающихся и заслуженных личностей нашли приют или свой новый дом в Бокe. Здесь они делились своими знаниями, а некоторые и богатством, внося вклад в разные области общественной жизни, здесь же они нашли свой вечный покой, неправедно забытые и своей родиной и новой страной. Одним из таких посвященных своему делу альтруистов был доктор и гуманист Александр Кампе, эмигрант из России.

Александр Кампе родился 13 мая 1871 году в Херсоне в семье Карла Кампе, царского государственного чиновника и Антонины Кампе, урожденной Хитровой. Начальную и среднюю школу он окончил в родном городе. Медицинский факультет окончил 16 октября 1897 года в Москве, где сразу же получил свою первую должность. Сначала он работал школьным доктором в Москве, а затем в ковравском железнодорожном училище. В начале 1902 года Александр венчался с Ларисой Шматковской, в браке с которой у него родился единственный сын Владимир.

В декабре 1906 др Кампе получил повышение и стал районным врачом железной дороги Москва-Новгород. Продолжил подниматься вверх по карьерной лестнице и в 1908 году получил должность Надворного советника, в 1910 чин Коллежского асессора, которым и оставался до начала мировой войны. Как только началась война, Александр встал в ряды царской армии и, начав работать начальником отделения резервного госпиталя, получил повышение и должность главного армейского врача румынского фронта. Из сохранившихся личных документов видно, что его отличала гуманность и самоотречение, когда речь шла о спасении тяжело раненных солдат. Получал многочисленные награды, среди которых 5 высоких наград: два ордена Святого Станислава, два ордена Святой Анны и орден Святого Владимира. Александр никогда

рађаван и болестан, али ни за лијечен>е
ННје користио одобрена вишеседмична
одсуства иако га је код Куће чекала млада
жена и малолетни синчић. СаВјест, Хипо-
кратова заклетва и часна дужност бран>-
ен>а отаџбине, надвладао је све лично и
породично.

Побједа большевика нагнала је на
бјеКСТВО из РусНје и доктора Кампеа као
и многе интелектуалце и офицере руске
царске арМНје. Велики број њих је нашао
уточиште и у Боки. Не само да су брат-
ски примлени него су и добро дошли као
свјежа интелектуална снага да попуне
празнине настале одласком аустроугар-
ских стручњака. Тако се и доктор Кампе
са невеликом породицом нашао у Котору.
Ннје бирао посао. Ставио се на располага-
ла да га распореде рђје је НајноТреБННјН.

РјеиџеМ Министарства народног
здравља бр. 20269. од 14. јуна 1921. по-
ставлен је за среског лекара Чева. И то је
радио сљејНО и марљиво (што доказује
сачувана свједочанства) све до преласка у
Которску војну болницу. РјеиџеМ Мини-
старства војске и морнарице бр. 1087 од
7. октобра 1925. поставлен је за лекара
Которске болнице. Наредбом управника
болнице поставлен је за в. д. шефа, убрзо
и за шефа "Унутрашњег" (интерног) од-
јелен>а. У Увјерен>у Команде Мјесца у Ко-
тору бр. 2310 од 11. октобра 1931. поред
осталог стојн да је др Александар Кампе,
поред редовне дужности у "Сталној Вој-
ној болници Команде Боке Которске" вр-
шио дужност и гарнизонског лекара, по-
времено од 1930. и Трајно од јула 1931. За
вршме заступала гарнизонског лекара
вршио је дужност сљејНО на опште задо-
вољство без икакве посебне награде.

Сачуван је још читав низ сличних
писмених признања, али је важно истаћи
и оно о чему нема трага у писаној форми,
али има у сјећању старих Которана. Иако
је био ВојНН лекар за време службе у
Котору и у свако доба дана и ноћи је при-
скакао у помой цивилним болесницима.
Цивилних лекара је било мало, па је уго-

не носио эти орден, а это подтверждају
и сохранившије фотографии. Учествовао
во всех маневрима и боях с јула 1914 года
до общей мобилизации 15 мая 1918 года. В
сохранившихся документах указано, что он
был и ранен и болен, но даже для необходи-
мого в таких случаях больничного, доктор
никогда не использовал одобренный в та-
ких случаях многонедельный отпуск, хотя
дома ждала его молодая жена и малолетний
сын. Совесть, клятва Гиппократа и благо-
родный долг защиты отечества преобладал
над всем личным и семейным.

Победа большевиков заставила бе-
жать из России и доктора Кампе, как и
многих других интеллектуалов и офице-
ров русской царской армии. Многие из
них нашли прибежище в Боке. Они были
не только приняты по-братски, но и пред-
ставляли собой свежую интеллектуальную
силу, которая могла заполнить пустоты, по-
явившиеся после ухода австро-венгерских
специалистов. И доктор Кампе со своей не-
большой семьей оказался в Которе. Он не
выбирал рабочие места, а предложил, что-
бы его распределили туда, где он был наи-
более необходим.

Решением Министерства народного
здравоохранения под номером 20269 от 14
июня 1921 года Кампе был назначен уезд-
ным доктором Чева. И этой работой он за-
нимался вдумчиво и тщательно (что доказы-
вают сохранившиеся свидетельства) вплоть
до перехода в Которский военный госпиталь.
Решением Министерства армии и флота под
номером 1087 от 7 октября 1925 года он был
назначен врачом Которского госпиталя. По-
сле приказа управляющего госпиталем, был
поставлен на место и.о. начальника, а затем
и начальника «Внутреннего» (интерного)
отделения. В справке Командования мест в
Которе под номером 2310 от 11 октября 1931
года упоминается наряду с остальным, что
доктор Александр Кампе не только занимал
постоянную должность в «Стационарном во-
енном госпитале Командования Боки Котор-
ской», но и временно исполнял обязанности
гарнизонного врача с 1930 года, а постоянно
с июля 1931 года. За время работы гарнизон-
ным врачом все свои обязанности выполнял

лико веби терет падао на њега. Али то за неџа као да није био никакав терет, него сребан тренутак када некоме може помоћи. Не само по исказима оних којима је помагао, него и по необично скромном начину живота за негов сталеж, и што ННје оставио никакво богатство, види се да је све услуге обављао без икакве накнаде. Чак и више од тога, сиромашнима је из свог џепа давао новац за лекове.

Иако је др Александар Кампе поријеклом Рус имао је и Свједоцбу у Којој Стојн да је од 1935. године држављанин Краљевине Југославије и грађанин Котора, што важи и за његову супругу Ларису. У личном опису тог документа као особени знак Стоје "ранен на десној страни главе, ожилжак у кичми од ране"

Др Александар Кампе је умро у Котору 3. априла 1936. године и сахранен је у православном гробљу и уз војне почести и величанствен пснрахај Војних лица и осталог народа. Иако је имао само једног сина Владимира, остало је бројно потомство Кампе. Владимир је имао пет синова и три кћери. Данас је остао само један негов унук Марко Којн живи у Котору и праунук Леонид Којн живи у Београду, којн се са поносом диче што су имали тако дивног дједу и што се негови посмртни остаци налазе и у миру почивају на гробљу у Котору, а не на гробљу (Које је на жалост прекопано) где су почивале кости негових пријетела, веома уважених личности, као и у ондашњој Руској, тако и у Новој домовини.

Према матичним књигама умрлих, сачуваних у архивама православне цркве на Војном гробљу је у периоду од 1920. до 1945. године сахранено 39 Руса, међу којима су биле и такве личности као што су генерал Лајтанг, Михаил Владимировић Макејев, генерал Александар Ивановић Констенко, генерал армине Леонид Петровић Леш, генерал Леонид Василевић Фејгајм, генерал Александар Василевић Михайлов и други. Сви су они поклонили Своју тубав и знане Новој домовини али

совестно, не очекујући особих награда.

Сохранен је ряд писмених потврђених, но особено важно выделить то, што не оставило след в виде писменного свидетельства, но сохранилось в памяти жителей Котора старшего поколения. Хотя Александр Кампе и был военным врачом во время службы в Которе, он в любое время дня и ночи приходил на помощь гражданским больным. Гражданских докторов было мало, поэтому основной груз ложился на его плечи. Но это для него, как будто бы, и не являлось никаким грузом, а представляло счастливый момент - момент, когда он способен помочь кому-то. Не только благодаря рассказам тех, кому он помогал, но и из-за необычно скромного образа жизни, не характерного для людей его положения, а также потому что после себя он не оставил ни богатства ни состояния, мы можем увидеть, что доктор выполнял свою работу бесплатно. Более того, он даже платил из своего кармана за лекарства для бедных людей.

И хотя Александр Кампе был русским по происхождению, у него было свидетельство, в котором говорилось, что с 1935 года он является гражданином Королевства Югославии и гражданином города Котор, как и его супруга Лариса. В графе описания личных данных в этом документе указано, что он «имел ранение правой части головы, имеет шрам от ранения и на позвоночнике».

Доктор Александр Кампе умер в Которе 3 апреля 1936 года и похоронен на православном кладбище с военными почестями, в последний путь его провожали многочисленные военные лица и простой народ. И хотя у него был лишь один сын, потомство Кампе многочисленно. У Владимира было пять сыновей и три дочери. Сегодня остался лишь один его внук Марко, который живет в Которе, а также праунук Леонид. Леонид живет в Белграде и с гордостью рассказывает о том, что у него был такой прекрасный дед, и что его останки покоятся на кладбище в Которе, а не на кладбище (которое, к сожалению, было прекопано), где покоились кости его друзей, уважаемых личностей, как в тогдашней России, так и на новой родине.

увијек им је Русња била у срцима и умирали су са великом чежњом за домовином.

Борис Лвович Шумилин, рођен 1902. године у станици Казанска, хутор Шумилин. Отац му је био рударски инжењер, а стриц лекар. По предану, Које се, изгледа, темелно на чиненицама, браћа Шумилин: Михаил, Јегор и Ларион су први на притоци Дона Песковата саградили воденицу, око Које се развило насеље, Које је данас градињ са око четири хиљаде становника.

Борис је имао око 16 година кад је остао без родитеља. Ратни вихор и Октобарска револуција затекли су га као питомца Кадетског корпуса. У борбама Које су водили, Борис је тешко ранен. За испуњену храброст добитник је ордена Георгијевског кавалера (Витез крста светог Ђорђа).

У Југославију, Лука Бакар, стигао је 1920. године. Кадетски корпус потом прелази у Билећу, па у Горажде где је Борис завршио гимназију. Потом у Београду, на техничком факултету, стиче звање дипломираног инжењера машинства. Добија посао у Тивту, у "Арсеналу".

Оженио се мјештанком Еугенијом Андрић. Имају двоје деце: Берку Лидију, доктор хемијских наука и сина Аркадну, машинског инжењера.

Борис је умро 1954. године.

Лидија Бориса Шумилин, рођена 1937. године Дољској Лави, Бока Которска. Дипломирала је хемију 1960. године на Природно-математичком факултету у Београду. петнаестогодишњег рада у херцеговској Гимназији изабрана је за асистента, на групи хемичара, Природно-математичког факултета, где је прошла кроз сва научна звања и каријеру завршила као редовни професор. Била је шеф Катедре за аналитичку хемију и продекан за наставу Хемијског факултета.

Удата је за др Петра Пфендт, професора на Хемијском факултету. Имају синове: Едуарда (дипломирани инжењер пре-

В регистрационних књигама умерлих, сочуваних у архивама православне цркве, указано, да на Военом кладбишту у Которе у периоду од 1920 до 1945 године било поховано 39 руских. Среди них били такве значительные личности, как генерал Лейтант, Михаил Владимирович Макеев, генерал Александр Иванович Костенко, генерал армии Леонид Петрович Лещ, генерал Леонид Васильевич Феджайм, генерал Александр Васильевич Михайлов и другие. Все они подарили свою любовь и знания новой родине, но Россия всегда оставалась в их сердцах, и умирали они с глубокой тоской по своему отечеству.

Борис Львович Шумилин родио се у 1902 годину у станици Казанска хутора Шумилин. Его отац био горним инжењером, а дядя врачом. По преданију, које, по-видимому, основано на реалних фактима, браћа Шумилини, Михаил, Егор и Ларион, првими на берегу притока реке Дон построили водјану мелницу, вокруг которой образовалось поселение. Сейчас это небольшой городок примерно с четырёхтысячным населением.

Военный смърч и Октябрска револуција застали его в Кадетском корпусе, где он обучался. Принимая участие в боях, Борис был тяжело ранен. За проявленную храбрость он был награждён орденом Святого Георгия (Кавалер ордена Святого Георгия).

В Югославију, в порт города Бакар, он прибывает в 1920 году. Затем Кадетский корпус переводится в Билечи, а потом в Горажде, где Борис оканчивает гимназию. Затем на техническом факультете в Белграде он получает диплом машиностроительного инженера. Работать начинает в Тивате в «Арсенале».

Женится на местной жительнице Евгении Андрић. У них было двое детей: дочь Лидия, доктор химических наук, и сын Аркадий, машиностроительный инженер.

Борис умер в 1954 году.

Лидия Борисовна Шумилина родилась в 1937 году в местечке Доња Лавта в Бокоторском заливе. Получила диплом

Борис Львович Шумилин

храмбене технологе) и Роберта (дипломирани хемичар) и унука Петра.

Кирил Галактинович Черноус, ро-
1)ен 1884. године у Хумасници, Харьковска
губернија. У Херцег Нови је дошао 1922.
године. Умро 1962. године у Херцег Но-
вом. Имао је сина Михаила (1930-1994.)
године. Михаило је након ослобођења
1945. године узалудно покушавао да про-
на!е своје ропаке у РуснјН.

У Игалу живи Кирилов унук Желжо
Черноус са супругом Матилдом и децом:
Станиславом, Јованом Аницом и Михаилом.

Жел>ко (1962) је физиотерапеут и
шесник (четири об!ав./бене књиге) који
поетиком *нофлсјеха* на Буковског. Опдд-
нут трагањем за *сеојНМ* коријенима каже
да је посредством интернета пронашао
широм свијета преко 250 Черноусових,
ме!)у ко!има је знатан број угледних на-
учника, јаВННх личности и ум!етника. Ис-
тине да гњихово презиме у својим д!елима
помиьбу Досто!евски и Шолохов.

„КорНјеНН сежу до донских козака.
Можда је при опису каплара Черноуса,
Шолохов имао у виду баш мога *fljefly-*
шку“, каже Желжо, **40ВјеК**, **КојН** на топло!
херцегновској риви грпје душу трагашем
за прецима у РусНјн и поези!ом посебног
сензибилитета.

химика на Природно-математическом фа-
культете в Белграде. После трёхлетней ра-
боты в герцегновской гимназии она полу-
чила место ассистента на химическом отде-
лении Природно-математического факуль-
тета, где, получив все научные звания, свою
карьеру закончила как штатный профессор
университета. Возглавляла Кафедру анали-
тической химии и занимала должность про-
ректора по учебной части на Химическом
факультете.

Её муж, др. Петр Пфендт, профессор
Химического факультета. У них два сына:
Эдуард (инженер пищевых технологий) и
Роберт (химик) и внук Петар.

Кирил Галактионович Черноус ро-
дился в 1884 году в местечке Хумасницы
Харьковской губернии. В Герцег Нови он
прибыл в 1922 году. Кирил умер в 1962
году в Герцег Нови. У него был сын Михаил
(1930 -1994 год). После освобождения в
1945 году он безуспешно пытался найти
своих родственников в России. В Игало жи-
вёт внук Кирилла, Желько Черноус, с супру-
гой Матильдой и детьми - Станиславом,
Йованом, Аницей и Михаилом.

Желько (1962) физиотерапевт и поэт
(у него четыре опубликованные книги), а
его поэзия похожа на поэзию Буковского. Он
увлечён поисками информации о своих кор-
нях, а по его словам, благодаря Интернету
он нашел свыше 250 Черноусовых по всему
миру, среди которых большое количество
видных ученых, публичных личностей и
деятелей искусств. Он обращает внимание
на то, что его фамилию в своих произведе-
ниях упоминает Достоевский и Шолохов.

«Корни ведут к донским казакам.
Может быть, описывая ефрейтора Черно-
усова, Шолохов имел в виду именно моего
дедушку», - говорит Желько, человек, ко-
торый на тёплом герцегновском побере-
жье согревает свою душа поисками русских
предков и особенной чувственной поэзией.

РУСКА ЕМИГРАЦИЈА НА ЦЕТИНЬУ ИЗМЕЉУ ДВА СВЈЕТСКА РАТА (1921-1945]

РУССКАЯ ЭМИГРАЦИЯ В ЦЕТИНЬЕ В ПЕРИОД МЕЖДУ ДВУМЯ МИРОВЫМИ ВОЙНАМИ (1921 - 1945]

Професор *Никола] Дориомедов*, ро!ен је 1892. у КНјеВу. Завршио је Крчевску духовну академрцу 1916. Послов доласка большевика на власт, избегао је 1921. на Цетин>е. До 1935. радио је као професор у цетињско) богословији. Указом Министарства просејеТе Крал>евине Југославије од 3. јуНа 1935. преМјеиііТеН је на рад у Државну учител>ску школу на Цетињу. У НСТОј школи радио је до априлског рата 1941. као професор ВјероНауКе. У октобру 1923. склопио је брак на Цетињу са Маријом роі). Милуновић. Потомства ННје имао.

Након уласка Десете црногорске ударне бригаде у престони град Црне Горе, титоисти су га ухапсили и стријел>али у Хумцима на Цетињу 15. новембра 1944. године.

Био је прНМјераН просвјетни радник. Указом од 27. јаНуара 1940. одликован је Орденом Св. Саве петог степена.

Професор *Пантеле)мон Еузај*, ро-1)ен је 30. јуна 1886. Након Октобарске револуције НЗбјерао је на Цетиње. У ме!)уратном и послиератном раздобл>у радио је као професор математике и физике у Цетин>ско] гимназији. Тридесетих година радио је и у цетињско] Богословији као хонорарни наставник теорбе музике са хорским ^евагем. У школско] 1934/1935. години био је хоровода богословског хора. упоКојНо се 14. октобра 1952. на Цетињу у 66-ој години живота. Сахрањен је на старом цетињском гробл>у поКрај капеле Ро!ен>а Пресвете Богородице, у приград-

Професор *Николай Дориомедов* роди-лся в 1892 году в Киеве. Закончил Киевскую духовную академию в 1916 году. В 1921 году, после прихода к власти большевиков, бежит в Цетинье. До 1935 года преподаёт в цетиньской семинарии. По указу Министерства просвещения Королевства Югославии от 3 июня 1935 года был переведён на службу в Государственное педагогическое училище в Цетинье. Он продолжает работать в этом учебном заведении преподавателем вероучения вплоть до апрельской войны 1941 года. В октябре 1923 года Дориомедов женился в Цетинье на Марии Милунович. Потомства у него не было.

После того, как столицу Черногории заняла Десятая ударная бригада, он был схвачен титовцами и расстрелян в Хумцах в Цетинье 15 ноября 1944 года.

Был примерным работником просвещения. Указом от 27 января 1940 года награждён Орденом Святого Савы пятой степени.

Професор *Пантелеймон Бугай* родился 30 июля 1886 года. После Октябрьской революции бежал в Цетинье. В военное и послевоенное время работал преподавателем математики и физики в цетиньской гимназии. В тридцатых годах работал на гонорарной основе и в цетиньской семинарии как учитель теории музыки и хорового пения. В течение учебного 1934/1935 года был хормейстером хора семинарии. Умер 14 октября 1952 года в Цетинье на 66-ом году жизни. Похоронен на цетиньском кладбище рядом с капеллой Рождения Пресвятой Богородицы на окраине города в районе

ском населџу Доџи Крај. У истом гроблџу сахраџена је и Надежда **Вурај**, супруга проф. **Вураја**. Потомства **ННјесу** имали.

Пуковник *Павле Лзвов*, након Октобарске револуџе нашао је уточиште на Цетиџу. У вријеме Кралџевине Југославџе радио је као професор француског језика у Државној учителџској школи на Цетинџу и у Цетигџској гимназији. Потомства **ННје** имао. Упокојио се 1948. на Цетиџу. Сахранџен је на старом цетинџском гроблу по Крај капеле Ројенџа Пресвете Богородице Која је подигнута 1894. на иницијативу Кнџаза Николе.

Професор *Михаил Јукачински*, ројен је 1893. Након револуџе у Русији **НЗбјерао** је на Цетинџе. У мејуратном периоду био је контрактуални наставник пјеџафта и свираџуау Државној учителџској школи на Цетинџу и диригент музичког друштва „Нџегош“. Указом од 8. Маја 1932. одликован је Орденом Св. Саве петог степена. Потомства **ННје** имао. Упокојио се 1. марта 1944. на Цетигџу. Сахранџен је 3. марта исте године на цетинџском Новом гроблџу.

Тридесетих година у Цетинџској гимназији радили су професори *Александар Смирновски* и *Станислав Грабовски*. Смирновски је предавао математику. 1942. напустио је Цетинџе. Далџа судбина професора Смирновског нџе нам позната. Грабовски је био поријеклом Полџак, Којн је након Октобарске револуџе избјерао у Црну Гору. У Цетигџској гимназији предавао је математику и физику. У окупацијском раздоблџу напустио је Цетинџе и **НЗбјерао** у Скадар, у коме је према неким НепровјереНИМ казивајима дочекао Крај рата. Шта се са џим, потом, догодило **Ннје** нам познато.

Проф. др *Всеволод Новиков*, оставив је изузетно значајан спомен у историји хируршке службе у УрНОј Гори, у раз-

Донџи Крај. На том же кладбище похоронена и Надежда Бугај, супруга проф. Бугај. Потомства у них не било.

Полковник *Павел Лзвов* после Октобарске револуџије такође нашџо прибежище у Цетинџе. Во времена Кралевства Југославије радио је као професор француског језика у Государственом педагогическом училище у Цетинџе и у цетинџској гимназији. Потомства у него не било. Умер у 1948. годину у Цетинџе. Похоронен на старом цетинџском кладбище рјадом с капеллом Ројенџа Пресвете Богородице, која је подигнута у 1894. годину по иницијативи Кнџаза Николе.

Професор *Михаил Јукачински* ројен је у 1893. годину. После револуџионе превојоте у Р

оссије бежао у Цетинџе. У период међу двумя војнама био је учителем пенија и игри на музикалних инструментах у Государственом педагогическом училище Цетинџе, а такође дириџером музикалног общества «Негош». Указом од 8. маја 1932. године награђен орденом Святог Савы пятой степени. Потомства у него не било. Умер 1. марта 1944. године у Цетинџе. Похоронен 3. марта на Новом кладбище города.

У тридцатые године у цетинџској гимназији радили преподаватели *Александар Смирновски* и *Станислав Грабовски*. Смирновски преподал математику. У 1942. годину он уезжае из Цетинџе, и его далџнейшая судьба нам неизвестна. Грабовски био је пољак по происхождению, бежавши у Черногорију после Октобарске револуџије. У цетинџској гимназији он преподал математику и физику. У период окупације Грабовски бежао у Скадар, где по неподверђенным данным дождался окончания војны. Нам неизвестно, что с ним случилось далџше.

Професор др *Всеволод Новиков*, оставив значительный след у историји хирургии Черногории у период међу двумя

добћу измену два свјетска рата. На Цетин-не је НЗ6јерао КрајеМ 1920. У раздобљу од 1921. до 1938. био је начелник хируршког одјела енза у цетинској болници „Данило Г" на Цетинју. Благодарехи умјешности и стручности др-а Новикова током бројних оперативних захвата сачувани су и спасени многи људски животи. О њему ће др Илија Вукотић, бив. директор Медицинског центра „Данило Г" на Цетинју, у свом раду, „Стогодишњица болнице „Данило Г", који је 1973. публиковао у Споменици болнице „Данило Г" рећи:

- Након завршетка Првог сејетсКос рата, надалеко позната бивша главна Црногорска болница „Данило Г" нашла се у тешком положају. У ствари, ни просторије ни опрема, ни стручни медицински кадар Нијесуу првим послератним годинама могли да удовоље ЗахтјееуМа једНе такве институције. Болница „Данило Г" је, у суМајући у обзир целокупне политичке и друштвено-економске односеу новостворетј државној заједници југословенских народа, једна таворила. Може се слободно рећи да је сва делатност ове здравствене установе, готово и десет година послите рата, била сведена на ниво једНое хируршког одјела, иако тада веома чувеног због тога што га је водио на далеко познати хирург проф. др Новиков. Захетјујући личности и угледу проф. др Новикова, у Болницу „Данило Г" долазили су болесници не само са подручја бивше црногорске државе, еех и из јужне Србије, МакедоНије, Босне и Херцеговине, Далмације, па и из удаљених Крајееа земље, да би били подвргнути компликованим хируршким операцијама.

Колико је високо био ц^е^ен и уважаван рад др Новикова на Цетинју говори и опројНТажНН новински запис „Одлазак професора г. др Новикова", КојН је поводом његовог одласка са Цетинја публикован у „Зетском гласнику" од 5. новембра 1938. и у коме се поред осталог каже:

„Неуморан у раду и изванредан хирург, г. др Новиков је интервенисао у десе-

мировим войнама. В Цетинје он емигрирао в конце 1920 года. С 1921 по 1938 год он занимал пост начальника хирургического отделения цетиньской больницы «Данило Г». Благодаря таланту и профессиональности д-ра Новикова во время многочисленных хирургических операций было спасено множество человеческих жизней. Илия Вукотич, бывший директор Медицинского центра «Данило Г» в Цетинье, в своей работе «Столетие больницы «Данило Г», которая была опубликована в 1973 году в Книге памяти больницы, пишет:

«После окончания Первой мировой войны широко известная бывшая главная черногорская больница «Данило Г» оказалась в тяжёлом положении. В действительности, ни помещения, ни оборудование, ни профессиональные медицинские кадры в первые послевоенные годы не могли удовлетворить требования к учреждению данного типа. Больница «Данило Г», принимая во внимание совокупные политические и общественно-экономические отношения в новообразовавшемся союзе государств югославских народов, влачила жалкое существование. Можно сказать, что вся деятельность этого здравоохранительного учреждения, даже после почти десяти послевоенных лет, сводилась к работе лишь одного хирургического отделения, правда, в те времена очень знаменитого, потому что возглавлял его известнейший хирург, профессор др. Новиков. Благодаря личностным качествам и репутации профессора Новикова, в больницу «Данило Г» приезжали больные, которым необходимы были сложнейшие хирургические операции, не только со всей территории бывшего черногорского государства, но и из южной Сербии, Македонии, Боснии и Герцеговины, Далмации, а так же со всех отдалённых уголков страны».

О том, насколько высоко ценили и уважали труд доктора Новикова, говорит и прощальная газетная статья «Отъезд профессора г-на Новикова», которая в связи с его отъездом из Цетинье была опубликована в газете «Зетский гласник» от 5 ноября 1938 года и в которой, наряду со всем

тини хиубада случицева и скоро нема Краја у оеој Бановини едје се не налазе његови болесници, Који са великим поштовањем и дубоком захвалношћу говоре о Нэвму. Зато је и разумливо што је еијест о његовом одласку оставила дубоки утисак и искрено жалење. То потерпљује и испраћај, Који му је Цетинзе приредило”.

У јесен 1938. проф. др Новиков се преселио са Цетиња у Београд. Судбина га је потом одвела у Лондон, у коме је са уџњехом наставио да се бави лекарском праксом. У Лондону се и упокојио 1971.

Примаријус, др Владимир Герасимовић, 1874. након Октобарске револуције НЗбјерао је на Цетинје. Био је изврстан педијатар. Великом броју болесне цетинјске флорје, благовременом и стружном лекарском интервенцијом спасио је животе. И то, како у раздобљу Краљевине Југославије, тако и у епохи социјалистичке Црне Горе. Био је и добар интерниста. Редовно је до свршетка живота прибављао и изучавао домаћу и страну стручну медицинску литературу. Сина јединца Димитрија - Диму ухапсили су титоисти на Цетинју Крајем 1944 године, одвели га у непознатом правцу, и потом га лишили живота у околини Никшића. Са супругом Марком, до Краја живота становао је на Цетинју. Сахрањен је на цетинјском Новом гробљу.

Колико су га многи лекари с правом уважавали, говори и једна вјеродостојна анегдота. Првих послератних година у социјалистичкој НрНОј Гори одржана је редовна скупштина Друштва лекара Црне Горе на Цетинју. У једном тренутку, преддесетник друштва лекара је, обраћајући се присутном аудиторјуму, поред осталог рекао:

- Имам част да поздравим Најстаријег лекара у ЦрНОј Гори, приМаријуса др Герасимовића.

На то је др Герасимовић додао:

- Не Најстаријез, еех најболег\

На те рјече проломио се френетичан аплауз којим су присутни лекари исказали

осталним, говори се:

«Работающий, не зная усталости, великодушный хирург, доктор Новиков вылечил десятки тысяч людей, и в этом крае не найти места, где бы не жили его больные, которые с огромным уважением и глубокой благодарностью отзывались о нём. Поэтому совершенно естественно то, что новость о его отъезде оставила глубокое впечатление и искреннее сожаление. Это подтверждают и проводы, которые для него организовало Цетинье».

Осенью 1938 года проф. Доктор Новиков переехал из Цетинье в Белград. Затем судьба его привела в Лондон, где он успешно продолжал заниматься врачебной практикой. В Лондоне он и умер в 1971 году.

Главврач, доктор Владимир Герасимович родился в 1874 году. После Октябрьской революции приехал в Цетинье. Был исключительным педиатром. Благодаря своевременной и профессиональной помощи, спас жизни огромному числу цетинских детей. Как в период Королевства Югославии, так и в эпоху социалистической Черногории. Был прекрасным интернистом. До конца своей жизни он регулярно доставал и изучал местную и иностранную специализированную медицинскую литературу. Его единственного сына Дмитрия в конце 1944 году арестовали и увели в неизвестном направлении титовцы, которые затем расстреляли его недалеко от Никшича. До конца своей жизни вместе с супругой Марией остался жить в Цетинье. Похоронен на Новом кладбище Цетинье.

О том, как глубоко его уважали многие врачи, причём с полным правом, рассказывает и один правдивый анекдот. В первые послевоенные годы в социалистической Черногории проходил очередной съезд Союза врачей Черногории в Цетинье. Во время своей речи председатель союза, обращаясь к присутствующим, сказал;

- Имею честь приветствовать самого старого доктора в Черногории, главврача, доктора Герасимовича.

спонтано одобраване ријечима свога колеге.

Супруга Др Герасимовића **Марџа** рођена је 1876. године. **Вех** у царској *Русци*, као ученица еминентног оперског и концертног **пјеВа4а Ојофлора** Ивановича Шаляпина, стекла је статус оперске цевачице. Одликовала се изузетним гласовним способностима. Усгед недостатка неопходних услова на Цетину се није могла професионално бавити оперским **пјееафбем**. Остала је **ВјераН** и **саејесТаН** сапутник свом супругу, до **Краја** неговог живота. Упокојила се 1965. у Перасту. Сахрањена је у породичној гробници Др Герасимовића, на Цетигском Новом гробљу.

Владимир Кирсанов, рођен 4. октобра 1898. у Воронежу. Студије Које је уписао у Харкову прекинула је револуција и грађански рат у Русији. На Цетине је **НЗбјегао** 1921. Бавио се столарским занатом. Афирмисао се и као фудбалер. Као бек наступао је у цетинском фудбалском клубу „Ловџен“. У цетинском грађанству био је омилен и ословљаван „Владо Рус“. У јесен 1944. приступио је НОП-у. Као борац девете црногорске ударне бригаде погинуо је 22. новембра 1944. у Загреди код Даниловграда, у Окружају са јединицама Вермахта, у 46-ој години живота. Његови земни остаци пренешени су 15. ог. децембра исте године и сахранени на цетинском Новом гробљу.

Борис Пуликовски, рођен је 4. фебруара 1890. у Петрограду. Реалну гимназију у Копљу завршио је 1911. У раздобљу од 1911. до 1914. био је студент Кнежевског Политехничког Института на агрономском одеку. У току 1916. завршио је Алексејевску Војну - инжењерску школу. Пред најездом большевика, **НЗбјегао** је из Русије 1921. У раздобљу од 1921. до 1925. радио је у разним техничким предузећима Југославије. У времену од 1925. до 1927, радио је на подизану пруге Плавница - Подгорица.

На што доктор Герасимовић одговорио:
- Не самог старог, а самог најбољег!

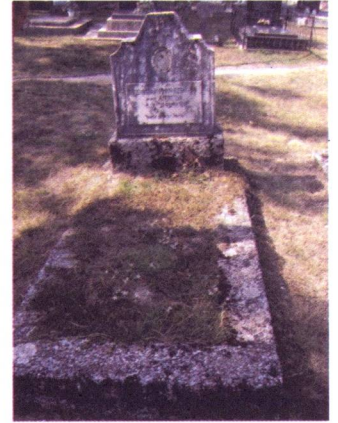
Ети слова били подржане громким аплодисментима, којима присутвујуће израли спонтанно одобрение словама својег колеги.

Супруга доктора Герасимовича, Марија, родилась в 1876 году. Ещё в царской России она была ученицей выдающегося оперного и концертного певца Фёдора Ивановича Шаляпина и стала оперной певицей. Она отличалась исключительными голосовыми данными. Вследствие отсутствия необходимых условий в Цетинье, она не могла профессионально заниматься оперным пением. Осталась верным и добросовестным спутником своему супругу до конца его жизни. Умерла в 1965 году в Перасте и была похоронена в семейной гробнице Д-ра Герасимовича на Новом Кладбище в Цетинье.

Владимир Кирсанов родился 4 октября 1898 года в Воронеже. Его обучение на факультете в Харькове было прервано революцией и Гражданской войной в России. В Цетинье он эмигрировал в 1921 году. Занимался столярными работами. Прекрасно проявил себя и в качестве футболиста. Был полузащитником в цетинском футбольном клубе «Ловчен». Владимира очень любили жители города, которые называли его «Владо-Рус» («Владо-русский»), Осенью 1944 года он вступил в НОД. 22 ноября 1944 года в Загреде под Даниловградом, сражаясь в рядах Девятой черногорской ударной бригады с единицами Вермахта, Кирсанов погиб. Ему было всего 46 лет. Его бранные останки 15 декабря того же года были перенесены и захоронены на Новом кладбище Цетинье.

Борис Пуликовский родился 4 февраля 1890 года в Санкт-Петербурге. Реальное училище в Киеве закончил в 1911 году. С 1911 по 1914 год был студентом Киевского Политехнического института на отделении агрономии. В 1916 году окончил Алексеевское военно-инженерное училище. От власти большевиков бежит из России в 1921 году. В период с 1921 по 1925 год Борис ра-

■ Нека гробна Мјеста руских досеуѣника на цетинским гроблима

Ш Некоторые могилы русских поселенцев на цетинских кладбищах

Пуликовски је дочекао завршетак социјалистичке револуције у Црној Гори и Југославији. У послератним годинама живот му је био испуњен оскудицом и немаштином. Усамљен и заборављен, пребивао је у собичку **Јелене Куће** у улици Ивана Црнојевића „у локалној популацији позната као Иван-Бегова улица“ на Цетинју. Примаријус доктор Гладовић, рођени Београђанин, лекар интерног одељења болнице „Данило I“ на Цетинју, а једно Врњаче и начелник истог одељења, према Пуликовском је испуњавао посебно саосећање и разумљивост. За Врњаче других и сурових цетињских зима смјестио би Пуликовског на интерно одељење на коме би с времена на време **остајао** двије или три седмице. Пуликовски би тако лакше пребродио зимски период. На располагању би добио топлу и удобну болничку собу, грјабље, и пристојну храну. У болници је несумњиво имао одетно боље услове за живот, него у собичку у коме је пребивао. Упорно се у великој беди и сиромаштву.

На цетињском Новом гробљу налази се стари, али и још увјек, релативно, добро сачувани надгробни споменик са натписом:

Людмила М. Румјанцева 1911.

И Мл. Алексиј

+ 30-31. -VIII-1936.

Човече, сети се смрти!

О породици Румјанцев немамо податке.

Знатан број прогнаних Руса, распоређиван је на рад у администрацији Краљевске банске управе, Зетске бановине на Цетинју, док је изврстан број њих добио **Намењене** у цетињским просветним заводима, и то: у Цетинзској гимназији, Државној учитељској школи и у богословији „Св. Петар Цетињски“. Већина њих није се дуго задржала на Цетињу. Након неколико година рада на Цетинју, новим указима ресорних министарстава распоређивани су на нова одређишта широм Краљевине Југославије. Само мањи број њих остао је

ботао у разних техничких предузетима Југославије. С 1925 по 1927 год учествује у грађевинарству железне путнице Плавница-Подгорица.

Пуликовски је био сведоком и окончања социјалистичке револуције у Црној Гори и у Југославији. У послевојне године његова животна линија била је пуна нишета и потреба. Самотан и заборављен, он живео је у собички једног дома на улици Ивана Црнојевића, коју местни становници називали Иван-Бегова улица. Доктор Гладовић, родом из Београда, лекар терапеутског одељења болнице «Данило I» у Цетинју, а неко време и заведеник тим одељењем, имао је особито осећање и разумевање по односу на Пуликовског. У време дугих и сурових цетињских зима он смештао руског емигранта на терапеутско одељење, где то време од времена оставао је две или три недеље. Тако Пуликовском је било много лакше пренети зимске месеце. У његовом распореду била је топла и удобна соба, грејање и прилична храна. Несумњиво, услови живота у болници били су значајно бољи, него у његовој собички, где он живео и умро је у бедности и туги.

На цетињском Новом гробљу налази се стари, али и још релативно добро сачувани споменик са натписом:

Людмила М. Румјанцева, 1911

И Мл. Алексиј

-30-31 - VIII-1936

Човек, помни о смрти!

Датуми о породици Румјанцевих недостају.

Значајно число прогнаних руских становника распоређивало се на рад у администрацији Краљевског областног управљања Зетског округа у Цетинју, а неки од њих су добијали места у цетињским институцијама просвете, таквим као цетињска гимназија, Државно педагошко училиште и семинарија «Св. Петар Цетињски». Већина емиграната не задржавала се дуго у Цетинју. После неколико година рада у Цетинју, новим указима министарства емиграната распоређивали су се на друга радна места.

на Цетинџу до завршетка свог тешког и мукотрпног живота. ВеГшна њих иза себе **НИје** оставила потомство. Малобројни потомци прогнаних Руса са Цетиња након завршетка социјалистичке револуције 1945. године, трајно су се раселили у Подгорицу, Београд и друге развијене урбане центре нове Југославије.

места в разних крајев Краљевства Југославије. Лишь неке из њих остали су в Цетинје до конца своје тешке и полној лишений и горя жизни. Большинство из њих не оставило потомков. Малочисленне потомки русских емигрантов с Цетинје после окончания социјалистическе револуције 1945 года переехали в Подгорицу, Белград и. другие развитые городские центры новой Југославије.

РУСИ У ПОДГОРИЦИ

РУССКИЕ В ПОДГОРИЦЕ

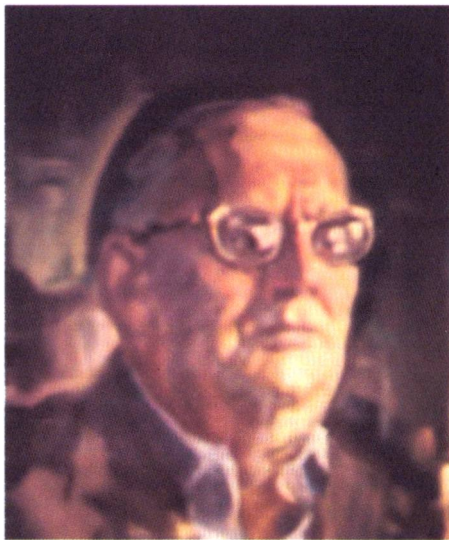
Василище Иванович
Субић (1896-1969) ро-
ђен у Новочеркаску. До-
шао је у Воеводину, а потом
у Београд 1921. године.

Радио је као глумац и ре-
дител. у Руском драмском
позоришту, као и у дру-
гим манџим позоришти-
ма (БИ-БА-БО; Жар птица;
Карусел; Арлекин) глуме је
стекао велико искуство. Са
трупом МХТ (Московски
художествени театар) го-
стовао је у европским зе-
мљама, од Шведске, Француске, Шпанке
до Данске, Енглеске и другим.

Субић је прешао на Цетинје 1939.
године глуме је основао Дјечје позориште, а и
Црногорско омладинско позориште, 1944.
године. Радио је као редител. и водио Дра-
мски студио **Колп** су похаљали многи црно-
горски, **Касније**, познати драмски умјетни-
ци. У Котору му је **новјерена** организац^а
оснивања Народног позоришта. Ту је поста-
вио за извођење и неколико дјела Гогоља,
Павличича, Островског.

У Титограду је Василије Иванович
Субић основао 1951. године Пионерско
позориште, глуме је био редител. и управ-
ник. Он је оснивач и први управник Град-
ског народног позоришта у Титограду
(данашње Црногорско народно позори-
ште). Режирао је у њему низ дјела, разних
аутора. Играо је у филму "Зле паре".

Субић је одликован Орденом ра-

Василий Иванович
Щучкин (1896-1969) ро-
ђен у Новочеркаске.
Вначале он прибывае в
Воеводину, а затем уезжае в
Белград в 1921 году. Рабо-
тал актёром и режиссёром
в Русском драматическом
театре, а также в других
небольших театрах (БИ-
БА-БО, Жар-птица, Кару-
сель, Арлекин), где получил
огромнейший опыт. С труп-
пой МХАТа (Московского
Художественного Театра)
гастролировал по Европе,

играл в Швеции, Франции, Испании, Дании,
Англии и других странах.

В. И. Щучкин поселился в Цетинье в
1939 году, где и основал Театр юного зри-
теля, а также Черногорский молодёжный
театр в 1944 году. Он работал режиссёром,
а также руководил драматической студией,
в которую ходили многие черногорские ак-
тёры, впоследствии ставшие знамени-
тыми. В Которе ему была доверена организа-
ция основания Народного театра. Здесь же
он ставит несколько спектаклей по произ-
ведениям Гоголя, Павличича, Островского.

В Титограде в 1951 году Василий
Иванович Щучкин основывает Пионерский
театр, где работает и режиссёром и адми-
нистратором. Именно он был основате-
лем и первым управляющим городского
Народного театра в Титограде (сейчас это
Черногорский народный театр). Здесь он
поставил спектакли по произведениям

да са сребрним вијенцем. Пензионисан је 1961. године, а преминуо 1. новембра 1969. године. Сахран>ен је на градском гробљу Чепурци у Подгорици. Нпје жегъен, па је сав његов иметак остао друштву.

Всеволод Андреевич Карпински, ро^ен 1905. године. Стигао је у Југославу са непуних петнаест година као кадет Кримског кадетског корпуса. У Југослави је завршио вишу финансијску школу и прво запослен>е добио у Дубровнику.

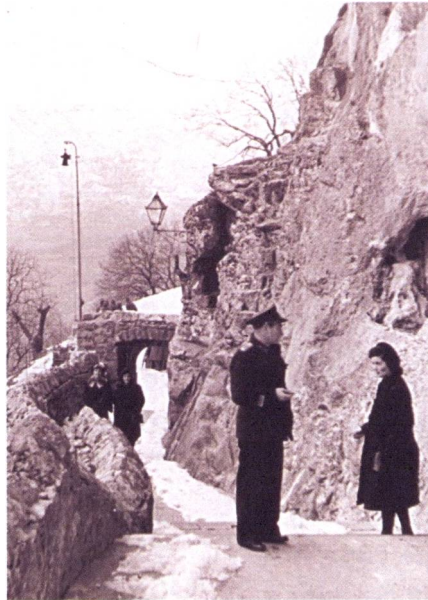
Сл>едеће службован>е му је било у Рщци Црнојеена rflје је остао до 1939. године. Потом је кратко радио у Подгорици и Даниловграду. Поред руског јеЗНКа говорио је српски, н>емачки и француски.

Оженио се Босшъком Ц^ановиЬ и добили су flВоје дице - кЪерку Тарану и сина Никола}а. Б|ежеби, по други пут, од "црвених" стри}ел>ан је 1945. године у Словени. Пошао је, како каже н>егов син Никола}, са хил>адама других и невин страдао на стратиштима Словенце .

"И данас, веЪ у подмаклим годинама често размиш/ьам о ТениКој судбини Која је задесила мога дједа, високог официра Царске Војске, мога оца и стотине хшъада других Руса. У НрНој Гори сам нашао другу домовину али ми је и домовина мојих предака стално у срцу. Кад сам као члан делегац^е Митрополије црногорско-приморске боравио у Рус^и, приликом ношен>а велике светиъе, руке Светог Јована Крстител>а на поклон>ен>е руском народу, донио сам грумен руске земл>е, Која ће бити похран>ена са мнош на помен

разних ауторов. Щучкин такође снялся в фильме «Злые деньги».

Василий Иванович Щучкин был награждён Орденом труда с серебряным венком. Вышел на пенсию в 1961 году, а умер 1 ноября 1969 года. Похоронен на городском кладбище Чепурки в Подгорице. Не был женат, поэтому всё его имущество было передано в общественное пользование.

Всеволод Андреевич Карпинский рождён в 1905 году, а в Югославию прибыл, будучи кадетом Кримского Кадетского корпуса, когда ему было почти пятнадцать. Здесь он окончил высшую школу финансов и получил своё первое рабочее место в Дубровнике. Следующее место службы ждало его в Риеке Црноевича, где он и остался до 1939 года. Затем он недолго работал в Подгорице и Даниловграде. Кроме русского, он говорил на сербском, немецком и французском языках.

Он женился на Босильке Циянович, с которой у него было двое детей - дочка Татьяна и сын Николай. Спасаясь от «красных» уже во второй раз, Карпинский был расстрелян в Словении в 1945 году. Как рассказывает его сын Николай, отец погиб в лагерях Словении, как и тысячи других невинных жертв.

«И сейчас, уже в преклонном возрасте, я часто думаю о тяжелой судьбе моего деда, высшего офицера Царской армии, моего отца и сотен тысяч других пострадавших русских. В Черногории я обрёл свою вторую родину, но и родина моих предков постоянно в моём сердце. Когда я был в России в составе делегации Митрополии Черногорско-Приморской, которая для поклонения русскому народу привезла великую святыню - десницу Иоанна Крстителя, я набрал и привез домой горсть русской земли. Она будет похоронена вместе со мной - в память о

МојНМ прецима.” Никола] у браку са Борком, ро!)еном ПоповиЉ има сина Александра и кЉерку Ол>енку. Александар има синове Фёдора и Андреја, а Ол>енка кЉерку Анастасију.

Породица Карпински живи у Подгорици и Ри)еци Црно)евиЉа.

Професориу Подгоричкој гимназији

У Подгоричкој гимназији у периоду од 1912. до 1941. године радили су професори: Сергеј Купич, Борис Во)нилович, Иван Новицки, Григорије Коновалов, Данило Михневич, Василије Качурин, Тарана Твардовскаја, Та]јана Зеликовскаја, Олга Фесенко, Александар Луканов, Борис Марков, Алексе] Дрозин, Констатин Станков и Виктор Са]ковски.

Послије Другог св]етског рата у оеој Гимназији били су предавачи: Виктор Са]Ковски, Никола Волков и Наталка Грузинова.

Култури Подгорице и Црне Горе, посебан допринос дали су Никола Волков и Василще С]уйкин.

Никола Михаилович Волков, ро!)ен је 1898. године у Днепропетровску. У Подгорицу је дошао 1921. године. Прије Другог се]етског рата радио је као просв]етни радник, а током рата обавл>ао послове техничара у општинској администрацији.

Од 1948. године ради у пројектантском тиму Министарства гра!)евинарства. Био је свестрано образован 40ВјеК, па је оставио значајан траг у раду КУД-а “Будо ТомовиЉ”.

Преминуо је 1962. године. Сахран>ен је у Подгорици.

моих предака».

Николай женат на Борке, урожденной Попович, в браке с которой у них родился сын Александр и дочь Оленька. У Александра есть сын Фёдор и Андрей, а у Оленьки дочь Анастасия.

Семья Карпинских живёт в Подгорице и в Риеке Црноевича.

Преподаватели Гимназии в Подгорице

В период с 1921 по 1941 годы в гимназии города Подгорица работали преподаватели: Сергей Купич, Борис Войнович, Иван Новицкий, Григорий Коновалов, Данило Михневич, Василий Качурин, Татьяна Твардовская, Татьяна Зеликовская, Ольга Фесенко, Александар Лукьянов, Борис Марков, Алексей Дрозин, Константин Станков и Виктор Сайковский.

После Второй мировой войны в этой гимназии преподавали Виктор Сайковский, Николай Волков и Наталья Грузинова.

Особый вклад в развитие культуры Подгорицы и всей Черногории внесли Николай Волков и Василий Щучкин.

Николай Михайлович Волков родился в 1898 году в Днепропетровске. В Подгорицу он приехал в 1921 году. До начала Второй мировой войны работает в сфере просвещения, а во время войны занимает должность техника в муниципальной администрации.

С 1948 года Волков работает в проектной команде Министерства по строительству. Был всесторонне образованным человеком и оставил заметный след в работе КХО «Будо Томович».

Умер в 1962 году.

Похоронен в Подгорице.

■ *Михаило Волков*

Григорце Коновалов, руски емигрант, изузетан и диван човек, изванредан стручњак, ненадмашан методичар, неуморан радник. Одмах након рата, 1945. г. предавао је географу првој генерацији послератних учителица у Учитељској школи у Херцег Новом. Његов однос према раду и окружењу зрачио је топлином и коректношћу, тако да је то потврђивало уврњено мишцеае о широкој словенској души.

Као професор Више педагошке школе на Цетинју, педесетих година, практично пред пензионисањем, Гриша је с рњетким оптимизмом и лакоћом предавао руски језик и књижевност. Све је то радио с таквим заносом и ведрином као да је на почетку а не на Крају животног пута. Био неуморан прегалац. Добар дио предавала је ручно писао. Управо све оно о чему нисмо имали одакле да прочитамо. Тако педанти, калиграфски савршен рукопис нијесмо ни прије ни после њега видели.

■ *Јеодохија Волков*

Григорий Коновалов - русский эмигрант, исключительный и прекрасный человек, выдающийся специалист, непревзойденный методист, трудолюбивый работник. Сразу же после окончания войны, в 1945 году, он преподавал географию первому поколению послевоенных учительниц в Педагогическом училище в Герцег Нови. Его отношение к работе и окружающим людям излучало такую теплоту, было так корректно, что невольно подтверждало распространенное мнение о широкой славянской душе.

Работая в Высшей педагогической школе в Цетинье в пятидесятых годах, практически перед выходом на пенсию, Григорий с редким оптимизмом и лёгкостью преподавал русский язык и литературу. Он делал это с таким вдохновением и радостью, как будто находился только в начале, а не в конце своего жизненного пути. Он действительно был неутомимым тружеником. Большую часть урока он писал от руки. Писал именно то, о чём нам просто негде было прочитать. Такого аккуратного, каллиграфически совершенного почерка, я не видел ни до, ни после.

О себи никад ништа није причао. А знали смо да живи сам... Ђегов унутрашњи живот мора да је био изузетно сложен, мучан, без домовине.

Пензионерске дане Григор^е Коновалов проживео је у Београду ^рлје је и сачуван у кругу својих сународника, а далеко од своје домовине.

Слична прича би се могла писати и о другим Русима - емигрантима. На пример, Булгакову Којн је предавао руски језик у Учителској школи у Херцег Новом, ^ннје ни у чему негирао тврду Горког «⁴о^вје^к - звучи гордо». Или о Саву Ковалеву, предавао је руски језик у Учителској школи у Новом Пазару, ⁴о^вје^к суптилних запажана, угла[!]ених манира, тактичких поступака. Затим Владимир С^удукалов Којн је зарадио ^пе^нз^нју као секретар средњих школа у Новом Пазару.

Да поменемо ^{join} ^{jeff}Нор Руса, мла[!]е генерације, емигрантског сина, ро[!]еног у Југослави^и Александра - Сашу Музалевског. Иако млад, почетник, пун ^eне^праје, радног елана, изврсног познавања руског ^{је}з^нка, од првих дана професорског рада ^{испол}авао је изузетну скромност и доброту. Био је професор ВПШ на Дитину, а ^{ка}с^ннје и колега са радним ^мјес^том на Филозофском факултету у Приштини. Предавао је руски језик и методику наставе тог предмета. И поред пословичне скромности волио је стручне полемике, ^пр^нје свега о језику. Уносио је свој жар у ^{на}с^то^јану да сваку ситницу доведе до непобитне истине. Радни ви^јек је завршио на Филозофском факултету у Новом Саду, ^рлје се пензионисао.

Велики број Руса је радио у другим друштвеним областима, гра[!]евинарству, джавно[!] управи и друштвеним институци[!]ама, трговини, привреди, здравству, ум[!]етности. Данило Киш видну заслугу за стварање цетинске духовне атмосфере у којој је одрастао и сазри[!]евао ^ице свој^нм професорима, Русима, ^срод^ним словенским ^{ду}и[!]ама, великим знацима у[!]удског ^{ду}ха. Наша средина не може доћи до своје самосв[!]ести ако не рефлектује руско емигрантско искуство 20 ^вн[!]е^ка.

О себе он не расказивао никада. Но ми знали, што он живи[!]т ^один... Его лична жив[!]њ, ^скорее ^всего, ^была ^очень ^сложна, ^мучительна, ^без ^родине.

Види[!]а на пензију, он ^стао ^жити[!] в Београде, где и ^был ^похоронен ^среди ^своих ^земляков, ^но ^далеко ^от ^своей ^отчизны.

Похожую историју можно написати и о других руских емигрантима. На пример, о Булгакову, предавао[!] нам руски језик в Педагогическом училище в Герцег Нови, ^который ^ничем ^не ^опровергал ^утверждение Горького «Человек - это звучит гордо». Или о Саве Ковалёве, предавао[!] руски језик в Педагогическом училище в Новом Пазаре, ^человеке, ^обладавшем ^талантом ^замечать ^тонкости ^окружающего ^мира, ^превосходными ^манерами, ^тактичностью. ^Затем, ^я ^бы ^упомянул ^и Владимира ^Сюсюкалова, ^который ^достоинно ^вышел ^на ^пенсию ^после ^многолетней ^работы ^секретарём ^в ^средних ^школах ^в ^новом ^пазаре.

Необходимо ^упомянуть ^{ещё} ^одного ^{русского} ^молодого ^поколения, ^рождённого ^в ^Югославии, ^сына ^эмигранта - ^Александра-^Сашу ^Музалева. ^Молодой, ^начинающий, ^полон ^энергии, ^вдохновлённый ^своей ^работой, ^обладающий ^исключительным ^знанием ^{русского} ^языка, ^он ^с ^первых ^дней ^своей ^педагогической ^деятельности ^проявлял ^необыкновенную ^скромность ^и ^доброту. ^Александр ^преподавал ^в ^ВПШ ^в ^Цетинье, ^а ^позже ^и ^на ^Филологическом ^факультете ^в ^Приштинe. ^Он ^преподавал ^{русский} ^язык ^и ^методику ^преподавания ^этого ^предмета. ^Несмотря ^на ^свою ^скромность, ^когда ^речь ^шла ^о ^работе, ^он ^любил ^профессиональную ^полемику, ^особенно ^когда ^это ^касалось ^языка. ^Работал ^с ^неповторимым ^жаром, ^настаивая ^на ^том, ^чтобы ^каждая ^мелочь ^была ^доведена ^до ^неопровержимой ^истиньы. ^Рабочий ^век ^закончил ^на ^Филологическом ^факультете ^в ^городе ^Нови ^Сад, ^где ^вышел ^на ^пенсию.

Большое ^число ^{русских} ^работало ^и ^в ^других ^общественных ^облaстях - ^строительстве, ^государственном ^управлении ^и ^разных ^государственных ^учреждениях, ^торговле, ^сельском ^хозяйстве, ^здравоохранении, ^искусстве. ^Данило ^Киш ^признаёт, ^что ^видная ^роль ^в ^создании ^цетиньской ^духовной ^атмосферы, ^в ^которой ^он ^вырос ^и ^созрел, ^принадлежит ^{именно} ^его ^преподавателям, ^{рус-}

Иван Сухих, рођен је у Воронежу 15.06.1891. године, од оца Василија и Мајке Сузанае. Отац му је био пуковник царске гарде и имао је пет синова и једну кћерку. Сви синови су по традицији били официри, осим Ивана Којн је студирао агрономију у Москви, зато га се, замало, отац одрекао, па је након студија Иван ипак прихватио посао у војсци. Отац и три брата су му погинули на фронту у Првом свјетском рату, а остали дио породице у револуцији. На позицији штабног капетана био је ранен па је укрцан на брод и пребачен у Цариград где је лијечен. Након излечења тамо основана козачка трупа која је путовала из града у град приказивала козачке вјештине музику и игру. Иван је свирао хармонику и балалајку. Године 1920. бродом *Истерн Виктор* долази у Котор. Захваљујући својој струци као агроном се запослио у Црној Гори па је тако 1924. године дошао у Даниловград да ради на огледном добру „Расаадник“. Ту се и оженио са Мируном (Кокицом) Гргуровић са којом је добио петоро деце : два сина и три кћерке. Много је волио коше и био је страствен ловац. Ђегова супруга држала је са својом мајком књижу и радњу мешовите робе . Пошто су помагали НОБ, обоје су били затворени у затвор Мусовача код Даниловграда. По пуштању из затвора Иван је са својим шеснаестогодишњим сином побјегао у партизане. Супруга му је издахнула у затвору, а породична кућа је запаљена. Након рата црногорска влада га запошљава у Министарству привреде, прво у Цетињу, а након преласка владе у Подгорицу, у Подгорици. Умире 1957. у Скопској болници од рака.

ским, сродним славјанским душама, великим знатокам человеческой души. Наше общество не может придти к определению своего самосознания, не отразив реальность русского искусства эмиграции 20 века.

Иван Сухих рођен је у Воронежу 15. 06. 1891 года от отца Василия и матери Сузанны. Его отец был полковником царской гвардии, и у него было пять сыновей и одна дочь. Все сыновья по традиции были офицерами, кроме Ивана, который изучал агрономию в Москве. Из-за этого его отец почти отрёкся от него, поэтому после окончания учебы Иван всё-таки согласился служить в армии. Отец и три брата погибли на фронте во время Первой мировой войны, а остальные члены семьи во время революции. Будучи уже в чине штабс-капитана, Иван был ранен и на корабле перевезён в Константинополь для лечения. После его выздоровления там была основана казачья труппа, которая, путешествуя по городам, показывала казачье мастерство и исполняла танцы и песни. Сухих играл на гармошке и балалайке. В 1920 году на корабле «Истерн Виктор» он прибывает в Котор. Благодаря своей специальности агронома, получает работу в Черногории и в 1924 году переезжает в Даниловград, где начинает работать на предприятии «Расаадник». Здесь же он женился на Мируне (Кокице) Гргурович, в браке с которой у него родилось пятеро детей: два сына и три дочери. Иван очень любил лошадей и был страстным охотником. Его супруга вместе со своей матерью держала книжный магазин и торговую лавку. За помощь НОБ оба были арестованы и посажены в тюрьму Мусавача под Даниловградом. После выхода из тюрьмы Иван со своим шестнадцатилетним сыном присоединился к партизанам. Его супруга умерла в тюрьме, а семейный дом сгорел. После войны черногорское правительство берёт его на работу в Министерство экономики, вначале в Цетинье, а после переезда правительства в Подгорицу, в главном городе. Умер в 1957 году в скопской больнице от рака.

Александар Ивановић *Кљубије*, се родио 21. јула 1905. године у Мјесту (станици) Романовен, у Донској области Цеверно кавказшког Краја, а Моја мајка Олга Кононовна, рођена Гускова, родила се 24. јула у граду Одеса, на Црном мору.

Александар је био син Ивана Кљубјева, официра, Атамана Којн је био убијен под непознатим околностима, и Ане Павловне, рођене Персијанова, домаћице.

Породица Ивана Кљубјева је имала велико имање на Дону. *Сјехам* се, тата је причао да за *ВрњеМе* 14 година *Које* је проживио у *Русци*, *ННје* успио да обилази све дјелове *Н.ИХОВОГ* имања.

Као десетогодишњи *јуНорна*, по *казачкој* традицији, *Мој* отац Александар постао је кадет Донског Императора Александра III Кадетског Корпуса у Новочеркаску. Вихор Револуције и Грађански рат *ННјесу* поштедијели кадетску младост, и они су морали да напусте домовину.

После многих трагичних догађаја, Донски Императора Александра III Кадетски Корпус је био разбијен по дјеловима, и разишао се по многим мјестима свијета. Део Корпуса је остао *join* извесно вријеме у Новочеркаску, и на лето 1920. као Други Донски Кадетски Корпус прешао на Крим у град Евпаторију. Живот Корпуса у *Евпаторији* био је веома тежак. Била је велика несташница основних животних потрепштина. На *Крају* 1920. године било је *јасНО*, да Корпус мора напуштити *Русију*.

Остало ми је у *сјехану* да је отац причао: *Трије свану на трубац је свирао узбуну. Била је дата наредба - Ко има близу ронаке, нека одмах иде к Нзјима, а остали да се спреме за укрцавање на брод!* После многих перипетија, болести, гладовања, Корпус је стигао у неку луку на *сјеверу* Јадранског мора. А затим Преко Словенце, Србије и Босне возом и на *Крају* пешке, дошли су у Билећу, мали градић на граници Херцеговине и Црне Горе. Корпус се *СМјестНО* у стару аустријску касарну.

И тако је почео нови живот Другог Донског Кадетског Корпуса. У почетку бо-

Александар Иванович Кљубев родио се 21 јула 1905 године у станици Романовској у Донској области Северо кавказског краја, а моја мајка Олга Кононовна урођена Гускова, родила се 24 јула 1898 године у граду Одеси на Црном мору.

Александар је био син Ивана Кљубјева, официра, станичног Атамана који је убит 1920 године при неизвестних околностима, и Ане Павловне урођене Персијанова, домаћице.

Семја Ивана Кљубјева имала велико имање на Дону. Помнио, тата је причао да за *ВрњеМе* 14 година *Које* је проживио у *Русци*, *ННје* успио да обилази све дјелове *Н.ИХОВОГ* имања.

Као десетогодишњи *јуНорна*, по *казачкој* традицији, Александар поступио је у Донској Императора Александра III Кадетски Корпус у Новочеркаску. Вихри Револуције и Грађанска војна не поштедијели кадетску младост, и они морали да напусте домовину.

После многих трагичних догађаја, Донски Императора Александра III Кадетски Корпус је разбијен по дјеловима, и разишао се по многим мјестима свијета. Део Корпуса остало је нешто времена у Новочеркаску и лети 1920 године као Други Донски Кадетски Корпус, пребавио се на Крим, у град Евпаторију. Живот Корпуса у *Евпаторији* био је веома тежак. Била је велика несташница основних животних потрепштина. На *Крају* 1920. године било је *јасНО*, да Корпус мора напуштити *Русију*.

Помнио причао отац: Рано ујутро, до расвета трубац свирао тревогу. Био је дан приказ: «Ко има близу родног места, нека одмах иде к Нзјима, а остали да се спреме за укрцавање на брод!» После многих перипетија, болести, гладовања, Корпус пребавио се у један порт на северу Адријатичког мора. А потом кроз Словенију, Србију и Босну поездом и на крају пешком пребавио се у мали град на граници Херцеговине и Црне Горе, у Билећу. Корпус пребавио се у стару австријску касарну. И тако почела је нова живот Другог Донског Кадетског Корпуса.

- Бъено превосходство «ЗВЕРИАДА», кадетски празник на Крају школске године
- «Еѝ превосходителство ЗВЕРИАДА»

равка у Билеѝи, Корпус је радио на уређењу касарне и осталих објеката. Почела ја настава, а поред тога кадети су морали да се баве и ручним радом.

Мој отац Александар Иванович је учио да свира трубу (флигорну) и то му је касније добро дошло у животу. Празничним данима кадети су организовали балове и друге забаве, и имали су излазак

В начале пребывания в Билече, главным образом были работы на устройстве казармы и остальных помещений. Начались учебные занятия, а к этому кадеты занимались и ручным трудом.

Мой отец Александр Иванович учился играть на трубе, и это ему много помогло дальше в жизни. В праздничные дни кадеты организовали балы и другие забавы и имели выходные дни в город. Во время

■ Кадетски оркестар 1924. год.(Александар други с десна стоји) ■ Кадетский оркестр 1924 года

у град. У времену када се Корпус попунио кадетима и када је почео нормалан живот, Корпус је вратио прелашње име ДОНСКИ ИМПЕРАТОРА АЛЕКСАНДРА Ш КАДЕТСКИ КОРПУС.

Године 1925. Александар је завршио седми разред и отишао у Београд. У Земуну у Руској гимназији, у јуну 1926. године положио је Велику матуру. Од јуна 1926. до јуна 1927. свирао је у Војном оркестру Краљеве Гарде.

На јесен 1927. године уписао се на Шумарски факултет Београдског Универзитета у Земуну и завршио га 1932. године.

У Руској су остали Александрови, мајка Ана Павловна, сестра Зоја Ивановна,

когда Корпус пополнился кадетами и стала нормальная жизнь Корпус вернул предяшнее имя ДОНСКОЙ ИМПЕРАТОРА АЛЕКСАНДРА Ш КАДЕТСКИЙ КОРПУС

Свидетельство VII класса кадета Александра Ключева, выдано 1925 года в Земуне, в Русской гимназии в июне 1926 года здал экзамен на аттестат зрелости.

С июня 1926 года до июня 1927 года служил как концертный военный музыкант в оркестре Королевской гвардии Югославской армии.

На осень 1927 года поступил на Лесной факультет Белградского Университета в Земуне, и окончил его в 1932 году.

У Александра в России остались мать Анна Павловна, сестра Зоя Ивановна, зять

1 Легитимациј Александра Кључева из Оркестра Краљеве Гарде у Београду 1926. год.

1 Легитимација Александра Кључева от Оркестра Королевской гвардии 1926 года

зет Григор Данилович КрјуКОВ и њихова деца Виктор и Зина. По наређењу управе, неке од 30-тих година њих су прогнали у правду индустријског рејона Донбаса, и од тада им се изгубио сваки траг.

Моја Мајка Олга Кононовна се родила 24. јула 1898. године у Одеси. Њен отац Конон Иванович Гусков је био предузимач у грађевинској оперативи, и члан

Григорий Данилович Крюков и ихние дети Виктор и Зина. По приказу правительства, в одном из 1930 - ых годов их выслали в направлении индустрийского реёна Донбаса, и с тех пор о них небыло больше никаких известий.

Моя мать Ольга Кононовна родилась 24 июля 1898 года в городе Одессе. Отец

✱ Конон Иванович Гуськов

Я Конон Иванович Гуськов

Градског савјета Одесе и Управител. Техничког одјела за снабдијеванје града. Његов отац Иван је био учесник Одбране Севастопоља од Турака и у биткама тешко ранен (остао без једне ноге), а негова Мајка Афросина је била домаћица.

Породица Конона Ивановича и Јелене Семіоновне, рођене Фищенко, била је МНоробројна. Конон је имао 4 сестре: МарНја, КсеННја, Антонина, Александра и брат СеМјон Иванович Гуськов.

её Конон Иванович Гуськов был подрядчик в строительной промышленности и был член Городского совета Одессы и Управитель Технического отдела для снабжения города. Его отец Иван был учасник Обороне Севастополя и в сражениях был тяжело ранен, (остался без одной ноги) а мать его Афросиня была домашняя хозяйка.

Семья Конона Ивановича и Елены Семёновной, урождёной Фищенко, была многочисленная. У Конона было 4 сестры: Мария, Ксения, Антонина, Александра и брат Семён Иванович Гуськов.

■ *Породица Конона Ивановича - Одеса 1904. год.*
Стоје с Аијееа: Јелена, супруга Конона; КсеНија,
сестра Конона.
Сједе: Конон, У крилу Никола; Афросин>а, МОЈКО
Конона; Олга; Клавдица;
Јевгенца и Антонина, сестра Конона.

Конон Иванович и Јелена Сем]оновна имали су 8-оро дице:

05. 05.1897. г. Клавди]а - Погинула у Загребу 1953. године.

24. 07.1898.г. Олга - Умрла у Никшићу 1987. год.

26.11.1901.г. Никола] - Остаоу Руси]и. Радио у винарском заводу « Мосдорф».

Бјегова судбина остала је непозната.

25. 09. 1907.г. Вера - Умрла у Новом Зеланду 2003. год.

26.12.1908.г. Ксени]а - Уби]ена у Руси]и 30-их година.

18. 08. 1911.г. Иван - Умро у Флориди САД 1992. год.

08. 09. 1913.г. Борис - Умро веома рано у Руси]и.

Јевгени]а-Жен.а, о Н.ој немам никаквих података.

Конон Иванович Гусков је са породицом 1920. године на броду « Рио негро»

■ *На фотографији семя Конона Ивановича: С лева*
стоят: Елена, супруга Конона; Ксения, сестра
Конона. Седят: Конон Иванович; на коленях Ни-
колай; Афросиня, мать Конона; Ольга; Клавдия;
Евгения и Антонина, сестра Конона.; Одесса 1904
года

У Конона Ивановича и Елены Семёновой было 8 детей:

05. 05.1897 г. Клавдия - Погибла в Загребе 1953 года

24. 07.1898 г. Ольга - Умерла в Никшиче 1987 года

26. 11. 1901 г. Николай - Остался в России. Работал в виноной станции Мосдорф.

Его судьба осталась неизвестной.

25. 09. 1907 г. Вера - Умерла в Новой Зеландии 2003 года.

26.12.1908 г. Ксения - Убита в России 30-тых годах.

18. 08.1911 г. Иван - Умер на Флориде США 1992 года

08. 09.1913 г. Борис - Умер очень рано в России.

Евгения - Женя, о ней ничего не знаю.

В 1920 году Конон Иванович с семьёй на пароходе « Рио негро» из Одессы покинул Россию и после долгого путешествия прибыл в Белград.

из Одесе напустио Руснју, и пострмје дугог путованџа стигао у Београд.

За вријеме Револуције, Конона су неколико пута изводили на стријеланџе, али увијек су га спашавали радници КојН-ма је он помагао и чинио добро. Послије једног погрома на Јевреје, рђије је видио ужасе КојН су се тада дешавали, дошао је кући, сакупио породицу и узевши само ручни пртвџаг, пошли су на први брод коли је испловљавао из луке. Одлазећи тада, мислили су да ће се брзо вратити, кад про!је лудило Које је тада владало.

Конон Ивановиџ је био строги отац, али је веома волио Своју породицу. Сва дџеца су морала учити у школи. Поред тога стално су долазили код њих професори страних језНКа, учителџи музике и балета и наравно гувернанте. Зато је читава породица била на високом нивоу образовала. проМјеНа домовине, велика туга и жалост за изгубљеном отацбином утицали су на здравље Конона, а затим и на Елену и они су умрли, Конон 1923, а Елена 1925. године и сахранџени су на београдском гробљу.

Моја Мајка, Олга Кононовна, друга кћи Конона, 1916. године завршила је гимназију у Одеси и уписала се на Правни факултет (Виши женски курс) Одеског Универзитета. Дошавши у Београд 1920. године апсолвирала је на Правном факултету и одслушала јВНје година Ликовне Академџа Београдског Универзитета.

Године 1924. отпутовала је у Америку и удала се за Ивана Андрејевиџа Богданова, Којн је завршио Машински факултет у Нју Хевену, држави Конектикат. У браку је била двије године до смрти Ивана Андрејевиџа 1926. године. После тога, вратила се поново у Београд.

У РусКој цркви у Београду 1930. године, вџенчали су се студенти Александар Ивановиџ Јуџујев и Олга Кононовна Гускова. Нова породица КџујеВ, у почетку је живџела у Београду, а затим после Александровог завршетка Шумарског факултета, у многим градовима ЈуроснаВНје, рђије је Александар радио као референт на шумарским пословима.

Во време Револуции, Конона неколико раз выводили на расстрел, но всегда его спашали рабочие которым он помогал раньше. После одного погрома на евреев, где увидел он ужасы которые там бывают, пришџёл домой, собрал семью и только с ручным багажом, погрузились на первый пароход, думая что скоро вернутся когда кончиться эта суматоха.

Конон Иванович был строгий отец, но он очень любил свою семью. Все дети должны были учиться. Постоянно к ним приходили профессора иностранных языков, училия музыки и балета и конечно гувернантки. По этому все дети были на высоком уровне образования. Большая тоска и жаль за покинутой родиной влияли на здоровье Конона, а потом и на Елену.

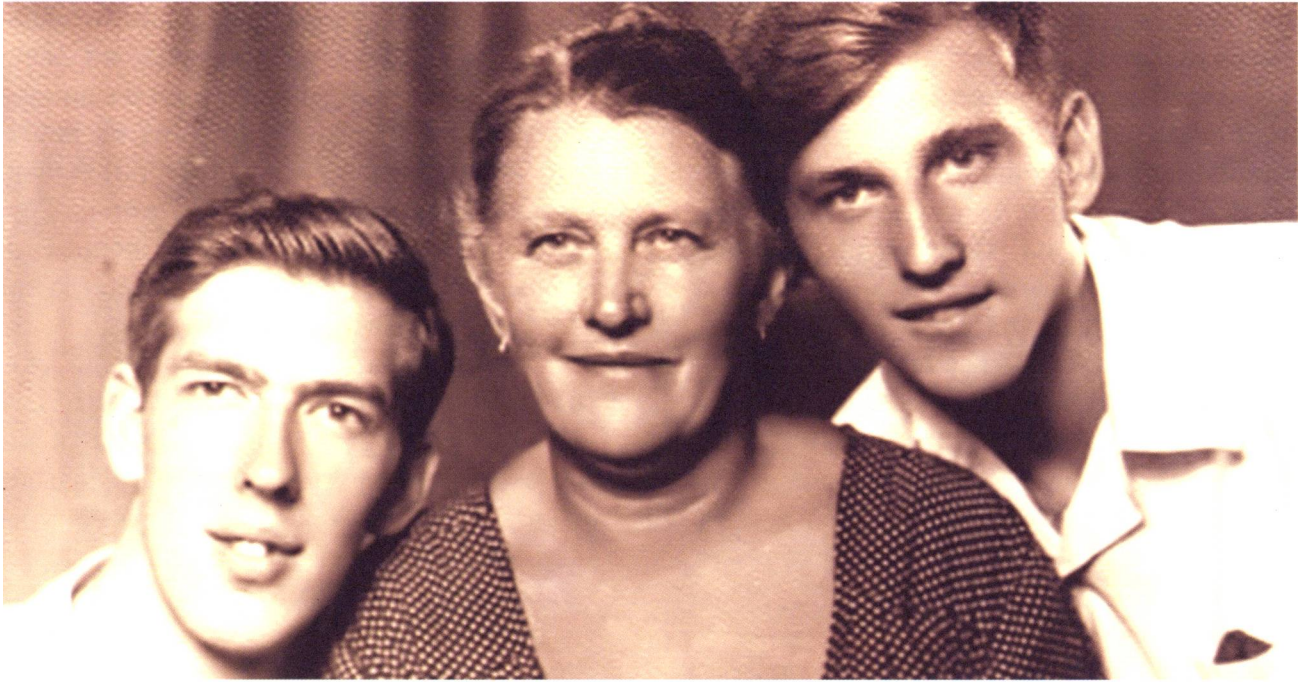
Конон умер 1923 года а Елена 1925 года и похоронены на белградском кладбище.

Моя мать Ольга Кононовна, вторая дочь Конона, 1916 года, кончила гимназию в Одессе и поступила на Юридический факултет (Высший женский курс) Одесского Университета. Приехавши в Белград 1920 года прослушала Юридический факултет и два курса Художественной академии Белградского Университета.

В 1924 году уехала в Америку и вышла замуж за Ивана Андреевича Богданова, который кончил Машиностроительный факултет в Нью Гевне, штат Конектикат. В замужам прожила до смерти Ивана Андреевича 1926 года, после чего вернулась к родным в Белград.

В Русской церкви в Белграде 1930 года, обвенчались студенты, Александар Иванович Кљоев и Олга Кононовна Гускова. Новая семья Кљоев, сначала жила в Белграде, а потом после кончания Лесного факултета во многих городах Югославии, где Александар работал как референт по лесными делами.

■ *Олга Кононовна са синовима Георгијем и Сејатославом 1955. године*

■ *Олга Кононовна са синовима Георгијем и Святославом в Никшиче 1955 года*

У Београду 1932. године родио им се син Георгије, а 1936. у Новом Пазару родио се други син Свјатослав (писац ових редова).

У 1939-ој години, Александар са породицом долази у Црну Гору, у Бијело Поље. Мали градићи (касаба) на ријеци Лиму, међу брдима обрастим шумама. Ту је Александар добио радно Мјесто реонског референта у шумарству. То ННје дуго трајало. Почео је Други свјетски рат. Александар ННје учествовао у рату. Али он и Моја Мајка, много су помагали слабо просвећеном народу у Бијелом Пољу, и колико су знали и могли лечили су болесне, јер у то време ННје било ни лекара.

Послије рата, Александар поново почиње да ради у струци, а Олгу су 1946. године Рјешенјем Народно ослободилачке власти поставили за професора руског језика и цртања у гимназији.

У току свих година рада у просвјера, подучавала је девојчице балету, где је сама са Својим балеринама шила костиме од креп-папира. На приредбама, иза кулиса Мој тата је свирао на труби прикладну музику, у Мјесто оркестра. Олга је радила до 1966. године, када је пошла у пензију у Никшићу.

Александар се са породицом 1947. сели у Беране, а 1948. долази у Никшић.

У Белграде 1932. године родио се син Георгиј, а 1936. године у Новом Пазару родио се други син Святослав - писац ових строк.

У 1939. години Александар са породицом долази у Црну Гору, у Бијело Поље. Мали градићи (касаба) на реке Лим, међу горама обрастим шумама. Тут он поступа на место референта по лесоводству. Но не за дуго. Началась Вторая Мировая Война. Александар не учествовао в войне. Но он и мать моя много помогали плохо просвещенному народу в Белом Поле, и сколько знали и умели лечили больных, потому в то время там небыло ни доктора.

После Войны Александар опять начинает работать по лесным делам, а Ольгу 1946. године Рјешенјем Народно Ослободилачконе власти ставят в качество Наставника гимназии как преподавателя Русского языка и рисования.

У току свих година еје работы она преподавала девојкама балет при школе где работала и сама с девачкама шила из бумаге костюмы а на мероприятия за сценной папа играл на трубе место оркестра. Работала она до 1966. године, када ушла в пенсию в Никшиче.

Александар са породицом 1947. године переезжает в город Беране, а 1948. године переезжает в Никшић.

Тежак рад у лошим условима и низак стандард живота, утицали су на здравље Александра и он је 4. марта 1951. године умро и сахранен на никшићком гробљу.

Остала је Олга Кононовна са синовима Георгџем година и Свјатославом 14 година. Старки син Теорџе после завршетка гимназије отишао је код тетке Клавдије у Загреб Која је радила као доктор, прво у Војној, а касније у Градској болници Загреба. Теорџе се уписао на Електротехнички факултет, али га није завршио. Почео је да ради у Центру за учење страних језика. Умро је 1986. године и сахранен на Мпороју - загребачком гробљу. Од неге, остали су син Александар, инжењер агрономше, оженен са Тараном и ќерка Соња, студент, удата за Мирослава.

Александар има синове: Андреја, Матеја, Ивана и ќи Ану, а Сонја има два сина Николаја и Ивана. Сви они живе и Загребу.

Млађи син Свјатослав завршио је Рударско-геолошки факултет, Београдског универзитета. Неколико година радио је у београдском предузећу «Југофунд», а од 1971. године у Никшићу у Руднику боксита. Његов се рад састојао у истражном бушењу по црногорским планинама тражећи лежишта «Црвеног злата» како смо звали руду боксита. После 40 година рада отишао је у пензију.

Свјатослав је ожењен са Драгицом, апсолвентом медицине. Имају сина Игорa и ќерку Ирину. Игор је дипломирао и магистрирао на Пољопривредном факултету, Универзитета у Београду у Земуну. Остао је тамо да ради на Катедри за еколошку микробиологију. Добро свира на клавиру, у слободном времену завршио је школу плеса. Оженен је са Еленом која је завршила Учительски факултет, Универзитета у Београду.

Њерка Ирина, пианиста. Има 22 године и већ је постала лауреат многих такмичења и фестивала. На основу, прошле године, снимљеног ЦД-а добила је максималну стипендију на америчком Универзитету Бриџпорт у држави Конектикат.

Тешка работа и плохой стандард живњи вљияли на здравље Александра и он 4 марта 1951 года умер и похоронен на никшичком кладбище.

Осталась Ольга Кононовна с сыновьями Георгием 18 лет и Святославом 14 лет.

Старший сын Георгий после окончания гимназии поехал в Загреб к тётки Клавдии которая работала как доктор, сначала в Военной а потом в Городской больнице Загреба. Поступил он на Электротехнический факультет, но не кончил его. Начал работать в Центре для учения иностранных языков. Умер 1986 года и похоронен на Мирое - кладбище Загреба. Остался у него сын Александар, инженер агроном, женат на Татьяне и дочь Соня, студент, замужом за Мирослава.

У Александра сыновя: Андрей, Матей, Иван и дочь Анна а у Сони два сына Николай и Иван. Все они живут в Загребе.

Младший сын Святослав закончил Горно-геологический факультет на Белградском Университете. Несколько лет работал в белградском предприятии «Югофунд», а с 1971 года в Никшиче, в руднике боксита. Работа его была разведочное бурение по черногорским горам на поисках месторождений «красного золота» как мы называли руду боксита. После 40 лет работы ушёл он в пенсию 2001 года.

Святослав женат на Драгице, апсолветт медицине. У них сын Игорь и дочь Ирина. Игорь кончил Агрономический факультет и здад магистерски экзамен на Белградском Университете в Земуне. Остался там работать как асистент на кафедре за Микробиологию. Хорошо играет на рояли и кончил школу танцов. Женат на Элене которая кончила Учительский факультет в Белграде.

Дочь Ирина, пианист. Ей 22 года. Занимается музыкой и уже стала лауреатом многих соревнований. На основании, в прошлом году снятого компакт диска, получила самую лучшую стипендию на американском университете Bridgeport в штате Конектикат.

РУСИ У КОЛАШИНУ

РУССКИЕ В КОЛАШИНЕ

Прво потпуније запажане о руским емигрантима који су радили у Колашину дао је Милован Ђилас у роману *Бесудна земуља*. Он о Русима Који су му предавали каже: *Било их је много и често су се мицнџали. Неки су били веома стручни, и срећени, било је незналица и изгублених. Али сви су били несрећни... Плате су им биле мале* **ријетко је** *ко од њих био професор, **стрепје** су непрекидно од свакога старшега, од власти, али и од грађана. Храна наша била им је **туђа**... И наша брда била су им **туђа**, очито. То **Није** био Нџихов горостасни и тешки Кавказ, него нешто **општије** и искиданице што је парало небо и кидало видике. Они се никад **Нијесу** пели на наше планине, а ни купали у нашим ледним **ријекама**. Па наш **је** **ЗУК**- сав ломлив. Па луди **пријеки** и што не **ЗНају** за сузе, па грађани без интелигенције, без забава икаквих, планинска села с невеселим светосавским прославама и са два црквена благодарења годишње. То **Није** била њихова домовина. >Киеје **АУ** су због тога, повучени у сеоје собичке...*

Шта су радили и како су живјели било је тешко докучити, али су домаћима, сви од реда, личили на праве особенске..

У народном памћену дубок траг су оставили доктор медицине Придворски и доктор ветерине Лебедински, Који је био свестрано образован. Говорио је седам страних језика. Био је један од Најобразованијих људи Који су икада живјели у Колашину. Лебедински је у Колашину живио од 1924. године. После је Другог

Првоe более полное описание русских эмигрантов, работающих в Колашине, было дано Милованом Ђиласом в романе *Страна без права*. О русских, преподававших ему, он рассказывал: *Их было много, и менялись они часто. Некоторые были очень профессиональны и уравновешены, а были и неучи и потерянные. Но все были несчастны... Их зарплаты были очень маленькими, редко кто из них был преподавателем, опасались они постоянно и каждого, кто был старше их, и власти, и даже граждан. Еда наша была для них чужой... И наши горы были чужими для них, это было очевидно. Это был не их исполнинский и тяжёлый Кавказ, а что-то более обширное и разорванное, что-то, что распрывало небо и разрезало горизонты. Они никогда не ходили в наши горы и не купались в наших ледяных реках. И язык наш какой-то ломкий. И люди наши крутого нрава и не знают, что такое слёзы. И городки без интеллигенции, без каких-либо развлечений, лишь горные сёла с безрадостными святосавскими празднованиями и двумя церковными праздниками в год. Это была не их родина. Поэтому жили они замкнуто, закрывшись в своих комнатных... Чем они занимались и что делали, было тяжело понять, но местным жителям они напоминали настоящих чудачков...*

В народной памяти глубокий след оставили доктор Придворский и ветеринар Лебединский, который был всесторонне образован. Он говорил на семи иностранных языках и был одним из самых образованных людей, живших в Колашине. Лебединский жил в Колашине с 1924 г. После Второй мировой войны он работал в Баре и Цетинье, а также

■ Проф. *Николај* Калафатов, сученицима гимназије јуна 1946. (стоји, са црногорском капом)

■ Проф. Николай Калафатов с учениками гимназии в июне 1946 года (стоит в черногорском головномуборе)

свјетског рата радио је у Бару и на Дитину. Био је савјетник у Министарству за пољопривреду у Титограду. Пензионисан је 1955. године. Умро 1966. године и сахранен у Колашину.

Био оженен Зорком Зечевић из Колашина. Имали су два сина. Анотије, звани Тона, електричар и Никола, звани Кола, лекар. Живе у Београду.

Виноградски др Иван, специјалиста интерне медицине и хигијене. Био војни лекар у грађанском рату у Руској. У Краљевину СХС дошао је 1921. године. Промјенио је седам мјеста службована. У Колашину је радио 1937. године.

Калафатов Лазаревич Николаро-вић 1888. године у Павловграду. Дошао у Колашин 1923. године. Предавао је у колашинским школама више предмета. Умро је 26. новембра 1950. године и сахранен на градском гробљу. Није се женио. Оставио

был и советником в Министерстве сельского хозяйства в Титограде. Вышел на пенсию в 1955 г., а умер и похоронен в Колашине в 1966 г.

Он был женат на Зорке Зечевич из Колашина. У них было двое сыновей - Анотий, Тоня, - электрик, и Николай, Коля, - доктор, который сейчас живёт в Белграде.

Доктор Иван Виноградский, специјалист терапевтической медицины и гигиены. Был военным врачом во время Гражданской войны в России. В королевство СХС приехал в 1921 г. Поменял семь мест работы. В Колашине работал в 1937 г.

Калафатов Николай Лазаревич родился в 1888 г. в Павлограде. В Колашин приехал в 1923 г. Преподавал несколько предметов в колашинских школах. Умер 26 ноября 1950 г. и был похоронен на городском кладбище. Не был женат. Он оставил завещание, в котором говорится, что все личные вещи он дарит семье Лебединских.

је тестамент КојНМ је личне ствари покло-
нно породици Лебедински. Тестамент је
сачуван и налази се у Подручном од)ел>е-
н>у Државног архива у Колашину.

Кравченко, име заборавл>ено. Ро1)ен
у Украјини. Потпуковник у Царској Вој-
сци. Предавао гимнастику и цртање у Ко-
лашинској гимназији.

Крестел>евски је остао упамб>ен само
код Ђиласа у Бесудно} земл>и. Ђилас каже:

... Нзегову породицу су побили у рево-
луцији. У почетку Крестел,евског су исми-
љавали, затим мрз}ели, а на **Крају**- пошто-
вали, због н^еговог испосничког живота,
због **саејесНости** и строгости, усрпавно-
сти у свему и ненаметл>ивости, због по-
Моћи Коју је одеајао од сеојих уста и слао
некоме у далеки **сеијет**. Био је то живи
светац...

У градском гробл>у не посто}и гроб-
но обил>еж}е овога Руса. О н>еговом борав-
ку у Колашину нама писаних доказа, а ни
народно памб>ен>е ННје сачувало траг.

Кротски или **Короткиј**, у Кола-
циННСКој гимназији предавао математику
од 1945-1947. год.

Лебега)ев, професор француског
језНКа.

Миановски, професор краснописа.
Према Ђиласовом св}едочен>у предавао је
и француски.

Новицки др Семон, поотје доласка
у Југославију проми}енио име у Симеон.
Као л>екар је радио у школско} амбуланти
у Колашину од 1933-1938. године.

Побизајее Алексце, професор ли}е-
пог писан>а у Колашинској гимназији.

Потемкин Костатина Власмир,
ро!)ен 1895. у Очакову (Б)елоруси)а). Као
војни л>екар је радио три године у КН}е-
ву. У Колашин је дошао 1920. године. У
Југославији је узео ново име - Владимир.

Ето завешчание сохранилось и сейчас нахо-
дится в местном отделении Государствен-
ного архива в Колашине.

Кравченко (имя забыто). Родился на
Украине. Служил подполковником в цар-
ской армии. Преподавал гимнастику и ри-
сование в колашинской гимназии.

Крестелевский упоминается только у
Джиласа в Стране без права. Джилас пишет:

...Его семья была убита во время рево-
люции. В начале все смеялись над Крестелев-
ским, затем ненавидели его, а в конце стали
уважать из-за его скромной отшельниче-
ской жизни, из-за совестливости и строго-
сти, прямоты во всём и ненавязчивости, из-
за помощи, которую, лишая сам себя, слал он
кому-то. Это был настоящий святой...

На городском кладбище не существу-
ет могилы с именем этого русского. О его
пребывании в Колашине нет никаких пись-
менных доказательств, и даже в народной
памяти не сохранилось никаких упомина-
ний о нём.

кротский или **Короткий** преподавал
математику в Колашине с 1945 по 1947 года.

Лебегаев был преподавателем фран-
цузского языка.

Миановский был преподавателем чи-
стописания. По свидетельству Джиласа, он
также преподавал и французский язык.

Доктор Семён Новицкий после при-
езда в Югославию поменял имя на Симеон.
Он работал врачом в школьном медпункте
в Колашине с 1933 по 1938 гг.

Побизаев Алексей, преподаватель
чистописания в гимназии Колашина.

**Власмир Константинович Потём-
кин** родился в 1895 г. в Очаково (Белорус-
сия). Три года работал военным врачом в
Киеве. В Колашин приехал в 1920 г. В Юго-
славии он взял себе новое имя - Владимир.
Умер в Прелепе. Его сына Волю, родивше-

■ Проф. Алексеј Шагин (први с десна) с колеџицом гимназије 1962.

■ Профессор Алексей Шагин (первый справа) с коллегией гимназии, 1962 год

Умро је у Прилепу. Неговог сина Волџу, рођеног 1915. године 1944. стрељали су партизани као заробљеног припадника њемачке војске. Светозар, син Волџин, службеник ЈАТ-а умро је у Београду без потомства.

Придворски др Борис, рођен 1903. у Петербургу. У Београд дошао 1920. године. Завршио медицински факултет у Београду 1929. године. По налогу Министарства здравља у Колашину радио као лекар од 1933-1939. године. Радио је у више градова Србије, Црне Горе и Македонке. Пензионисан је 1960. године у Сремској Каменици. Оженен Колашкином Маром Радовић. Имао је сина Косту и двије кћерке. Једна је професорица, а друга лекарка. Коста има викендицу у Колашину рђије борави током лета.

Др Придворски је умро 1988. године.

гося в 1915 г., взяли в плен и расстреляли партизаны в 1944 г., так как он воевал на стороне немецких войск. Светозар, сын Воли, был работником авиакомпании ЮАТ и умер в Белграде, не оставив после себя потомков.

Доктор Борис Придворский родился в 1903 г. в Петербурге. В Белград приехал в 1920 г. Здесь же он закончил медицинский факультет в 1929 г. По направлению министерства здравоохранения работал в Колашине врачом с 1933 по 1939 г. Работал во многих городах Сербии, Черногории и Македонии. Вышел на пенсию в 1960 г. в Сремской Каменице. Был женат на колашинке Маре Радович, у них был сын Костя и две дочери, одна из них была преподавателем, а вторая доктором. Косте принадлежит дачный домик в Колашине, в который он приезжает летом.

Доктор Придворский умер в 1988 г.

Трифунџ др Иван, рођен у Дудучану, Херсонска губернија. Завршио студије стоматологе у Кијеву 1916. године. Радио као стоматолог у школској амбуланти од 1938-1940. год. Из Колашина 1940. године одселио у Слано код Дубровника, где је остао до Краја живота.

Шашин Алексеј Иванович, рођен 1899. год у Баки, Костровски округ. Емигрант од 1920. год. Завршио филозофски факултет у Београду 1931. год. У Колашин се доселио 1934. године из Пећи. Од 1945. године је био професор руског језика, физике и математике.

Умро је 1975. године и сахрањен на градском гробљу.

Јира/ Ђорђе, рођен 1888-умро 21. јуна 1960, пише на надгробном споменику на гробљу у Смаилагића Пољу код Колашина. По занимању је био радник. Био је ожењен Славком Перовић.

Николај Равич Шчебро, рођен у Украјини. Професор у Колашинској гимназији од 1932-1934. године

Доктор Иван Трифунџ родио се у Дудучане у Херсонској губернији. Он завршио факултет стоматологије у Кијеву 1916 г. С 1938 по 1940 г. радио је стоматологом у школском медпункту. Из Колашина у 1940 г. пресељен у Слано поред Дубровника, где и остао живети до краја својих дана.

Алексеј Иванович Шашин родио се 1899 г. у градци Баки, Костровског округа. Емигрирао у 1920 г. У 1931 г. завршио филозофски факултет у Белграду. У Колашин пресељен у 1934 г. из Пече. С 1945 г. радио је предавателем руског језика, физике и математике. Умро у 1975 г., био сахрањен на градском гробљу.

Георгиј Шириј, родио се 1888 г., а умро 21 јуна 1960 г., како је написано на надгробној плочи на гробљу у Смаилагића Пољу, поред Колашина. Он је био радником. Био је женат на Славци Перовици.

Николај Равич Шчебро родио се у Украјини. Предавач Колашинског гимназије с 1932 по 1934 г.

РУСИ У ПУЉЕВЛАИМА

РУССКИЕ В ПЛЕВЛЯ

■ Мјесто ејеННОЗ починка Казанових

■ Место вечного покоя Казанових

Грофица Марија И Офицер Михаил

На брду изнад Плевала, на заравни зарасло] у папрат и шибле саМују двије хумке. На једној, скромно надгробно обилежје, на којем пише - грофица Марња Казанцева, на другој само огромна, безимена громада. Старији Плевлаци памте да је то гроб Маријиног животног сапутника, племића и официра Царске Војске Михаила Казанцева.

Много година раније, у сјају одаја царског двора, среди су се погледи грофице Марње Шаховске и младог племића, гардијског официра Михаила Казанцева. Срца зу затреперила лубавлу. Искра се претворла у свјетлост сунца. Потекли су сребрни дани. Дом Казанцевих испуњава ла је снага пет синова Којом је процвета ла Маркина и Михайлова лубав. Родители су их у мислима видјели снажне и велике како наоружани знанием и образовањем на престижним школама тога времена служе на част матушки Русји.

Двојица старших синова већ су били дорасли до конја и бритке сабле кад је у

Графиня Мария И Офицер Михаил

На горе над Плевля, на небольшом плато, покрывом высокой травой и кустарником, одиноко стоят две могилки. На одной из них скромная надгробная плита, на которой написано - графиня Мария Казанцева, а на другой просто огромная безымянная глыба. Старые жители Плевля помнят, что это могила спутника жизни Марии, дворянина и офицера царской армии Михаила Казанцева.

Многими годами ранее, в блеске покоев царского двора встретились взгляды графини Марии Шаховской и молодого гвардейского офицера Михаила Казанцева. В сердцах их вспыхнула любовь. Эта искра превратилась в свет солнца. Пошли своей чередой счастливые дни. Дом Казанцевых наполнила сила пяти сыновей, с рождением которых ещё краше расцвела любовь Марии и Михаила. В своих мечтах родители видели их сильными и взрослыми, вооружёнными знаниями в самых престижных учебных заведениях того времени, честно служащими на благо матушки - России.

вихор Првог свјетског рата, у Русији, грунуо оркан црвеног октобра.

Смрт, смрт, смрт-на сваком кораку. За племиће, грофовске породице, за све Русе Вјерне царској круни иије било милости. Из Русје је потекла лудска река бола, поноса, наде, страдан>а.

Двојица старших синова Казанцевих бјеже у Јапан. Михаил и Марија са три сина, три дјечака, укрцавају се на брод Којн плови према Медитерану. На броду, човјек на човјека. Брод се луду на узбурканом мору. Људска тијела се сударају, падају. Борба за живот искаче из лудског у инстинктивно. Умрле болеснике и угушену Дјецу санитарци бацају у море.

Марија и Михаил грле три Своја мртва сина, прНВНјају их уз себе, уВНјају као да су живи. Срца им Јече, јану, душа јеија. Суза на око не СМНје. Хоће Своју дјецу да донесу до копна, да их у земљу поКонају, да им некад, кад се стиша лудско лудило хумке помете и освијетле треперавим сјајем сВНјеће.

У турској луци златом плаћају да им дјеца буду покопана. ТјениН их нада, да ће преживјети синови одбјегли у ЈанаН.

Марију храни јојн једна нада. Као веома млада била је у прилици да борави на Црногорском двору на Цетињу. Вјерује помоћи ће им црногорска краљевска породица. Јојн једна узалудна нада. На Цетинју није било више ни двора, ни дворске свите.

Троше последње златнике, продају накит. Од града до града су у потрази за послом. У Фочи, Михаил добија посао обрачуноског чиновника. Рада се ТренТаж варливе наде, у повратак, у Домовину, у сусрет са дворцом синова, у одлазак на гроб покопаној дјеци на турској обали. Узалуд.

Поново се ратни облаци раширише Европом. Страхоте окупације, грађанског рата и револуције свратише у живот грофице Марије и племића Михаила. Високи руководицац Комунистичке партије Југославије Моша Пијаде, приликом боравка

Двое старших синовеј уже били достаточнио взрослими, чтобы сестъ на коня и взятъ в руки острую саблю, когда в вихрь Первой мировой войны ворвалась гроза Красного октября.

Смерть, смерть, смерть - на каждом шагу. Ни для дворян, ни для аристократических семей, ни для кого из верных царской короне русских милости не было. Из России хлынула человеческая река боли, гордости, надежды, страданий.

Двое старших синовеј Казанцевых бегут в Японию. Михаил и Мария с тремя сыновьями, тремя мальчиками, садятся на корабль, направляющийся к Адриатике. На корабле было слишком тесно. Корабль качало в бурном море. Тела людей на нём сталкиваются, падают. Борьба за жизнь превращала всё человеческое в инстинктивное. Умерших больных и задохнувшихся детей санитары бросают в море.

Мария и Михаил держат в объятьях своих трёх мёртвых синовеј, прижимают их к себе, закутывают их, как будто они ещё живы. Сердца их стонут, плачут, душа разрывается. Но слёзы не смеют течь. Хотят они своих детей довести до берега, чтобы в землю закопать, чтобы когда-нибудь придти на их могилу, когда стихнет это людское безумие, чтобы осветить её трепещущим светом свечи.

В турецком порту золотом они платят за то, чтобы дети их были похоронены. Утешает их лишь одна надежда, что выживут сыновья, бежавшие в Японию.

Мария живёт ещё одной надеждой. Будучи ещё очень молодой, она побывала в Черногорском дворе в Цетинье. Она верила, что черногорская королевская семья поможет ей. Ещё одна пустая надежда. В Цетинье больше не было ни двора, ни королевской свиты.

Они тратят последние золотые червонцы, продают драгоценности. Из города в город переезжают они в поисках работы. В Фоче Михаил получает место чиновника-счетовода. Рождается искорка обманчивой надежды на возвращение на Родину, на встречу с двумя любимыми сыновьями, на посещение могил похороненных на турец-

---

Врховног штаба у Фочи, позива Михаила на разговор и даје му инструкције како да помогне ослободилачку борбу. Због тога сусрета морао је да бежи из Фоче кад је Војска Драже Михаиловића, Вјерна караулу Петру загосподарила тим простором.

Плевица опасана бодљикавом жичом, под њемачком страховладом. У Градцу, недалеко од града Михаил почиње нову борбу са Мартија и он преживе. Припрема Мјештанима дрва, копа гробове за сахрану умрлих и погинулих и скрива свој руски идентитет док је Трајао рат. Ту је, једног хладног децембарског дана, док је копао гроб сазнао од руских заробљеника да су сви његови у Одеси стријелани.

Срце је још једном јекнуло али племићки је поклекнуо.

После ослобођења Југославије, Михаил ради као обрачунашки радник у шведском руднику Педантан, прецизан, тачан - стекао је симпатије Плевелица. Напорно ради, јер хоће да до Краја Нацистичке обећање дато грофици Марији у сјају Царског двора, да она никад неће морати да ради.

Кад је 1957. године Мартија умрла, Михаил јој је подигао скромно гробно обележје. Дест године касније њега су сачували мјештани поред његове Грофице. Припремљену мермерну плочу, коју су урадили његове колеге из Рудника, нико није поставио изнад хумке.

Безимена камена громада, на заравни обраспој коровом и трњем, на брду изнад Певелица није мога свједочи о великој љубави, стравичном страдању, злочину и ОПОМИНАЊЕ.

ких берегах детей. Но всё напрасно.

Снова в Европе начала шириться военная угроза. Ужасы оккупации, гражданской войны и революции опять возвращаются в жизни графини Марии и Михаила. Высокопоставленный руководитель Коммунистической партии Югославии, во время своего приезда в Фочу, вызывает Михаила на разговор и даёт ему инструкции, касающиеся того, как помочь в освободительной борьбе народа. Из-за этой встречи русскому эмигранту пришлось бежать из Фочи, когда войска Драже Михайловича, верные королю Петру, заняли эти края.

Плевица опоясана колючей проволокой и находится под страшным немецким правлением. В местечке Градец, недалеко от города, Михаил опять начинает борьбу за их с Марией выживание. Он колет дрова для местных жителей, копает могилы для умерших и убитых, скрывая своё русское происхождение, пока идёт война. Здесь же, в один из холодных декабрьских дней, копая одну из могил, он узнал от русского пленного, что все его близкие в Одессе были расстреляны.

Его сердце сжалось ещё раз, но офицер не упал духом и не покорился.

После освобождения Югославии Михаил работает счетоводом на плевельском руднике. Педантичный, ответственный, точный - он завоевал симпатии плевельцев. Он тяжело трудится, потому что хочет до конца выполнить обещание, данное графине Марии в окружении блеска царского двора, что ей никогда не придётся работать.

Когда в 1957 году Мария умерла, Михаил поставил на её могиле скромную надгробную плиту. Десять лет спустя местные жители похоронили и Михаила рядом с его любимой графиней. Подготовленную мраморную плиту, которую сделали его коллеги из рудника, никто не поставил на могилу.

Безымянная каменная глыба на плато, покрытом терновником и бурьяном, на горе, возвышающейся над Плевлицами, является неммым свидетелем великой любви, невероятных страданий, человеческих судеб и НАПОМИНАНИЕМ.

РУСИ У БЕРАНАМА

РУССКИЕ В БЕРАНАХ

Почетном тридестих година у Беране су почели да пристижу руски емигранти, вебином образовани луди, међу којима су доминирали професори, инженери, официри и технички кадар. Радећи, у значајнијем броју у школама, ширином образована, сручним квалификацијама и општом културом подигли су ниво наставе, а кроз ваннаставне активности у областима музичког, ликовног, спортског и техничког стваралаштва допринијели укупном друштвеном и културном развоју Берана. Према подацима, Које је прикупио Бранислав Оташевић, већина руских емиграната примила је држављанство Краљевине Југославије, чиме су правно били изједначени са домицилним становништвом. Поједини наставници у Беранској гимназији, у нади да ће се вратити у Русију, нијесу примили ново држављанство чиме су били у знатно неповољнијем положају у заснивању радног односа. Они нијесу, измену осталог, могли остварити право на пензију.

У документима Беранске гимназије помине се да су у међуратном периоду ту радила 22 наставника руског поријекла. Међутим, о знатном броју тих људи нема писаних трагова.

Први постављени Рус, професор у Беранској гимназији био је *Александар Крижановски*.

Ајексејее Николај Владимира, рођен 1882. год. у Одеси. Завршио правни факултет на одеском Универзитету. На

Вначале тридцатих година у Беране почели прибављати руски емигранти, већина из којих била образовани људи, среди них больше всего было преподавателей, инженеров, офицеров и технического персонала. Работая в школах, широтой своего образования, профессиональными качествами и общей культурой русские эмигранты поднимали уровень обучения, а благодаря внеклассным занятиям в области музыки, рисования, спорта и техники внесли свой вклад в общественное и культурное развитие всего Беране. По данным, собранным Браниславом Оташевичем, большинство русских эмигрантов приняло гражданство Королевства Югославии, благодаря чему они юридически получили те же права, что и местные жители. Некоторое учителя гимназии в Беране, надеясь вернуться когда-нибудь в Россию, не приняли нового гражданства, тем самым поставив себя в очень невыгодное положение, когда речь шла о принятии на работу. Кроме того, у них не было прав на получение пенсии.

В документах беранской гимназии упоминается, что в период между двумя войнами здесь работало 22 учителя русского происхождения. Между тем, о многих из них нет никаких письменных упоминаний.

Первым русским, принятым на службу в беранскую гимназию, стал *Александр Крижановский*.

Николай Владимирович Алексеев родился в 1882 г. в Одессе. Он закончил юридический факультет Одесского универ-

истом Универзитету завршио је вишу музичку школу. У **ВераНСКОј** гимназији и **ВераНСКОј** учитељској школи предавао је пјесмање и свирање. Био је хоровода првог градског певачког друштва "Лимски вал".

Након стицања држављанства Краљевине Југославије престао је да се бави професорским радом. Био је писар, па потом судски приправник. У Беранама је остао до 1936. године, када је прешао у Пријеполје где је био судија Окружног суда. Био је ожењен Зорком Милинковић са којом је имао кћерку Олгу, удату Благојевић, која живи у Београду. Николај је умро 6. фебруара 1940. године у Пријеполју.

ситета. Здесь же он закончил и высшее музыкальное училище. В гимназии и педагогической школе города Беране он преподавал пение и игру на музыкальных инструментах. Был хормейстером первого городского песенного общества «Лимский вал». После получения гражданства Королевства Югославии он закончил преподавательскую деятельность и работал писарем, а затем судебным служащим. В Беране он остался до 1936 г., затем переехал в Преполье, где

стал судьёй Окружного суда. Он был женат на Зорке Милинович и имел дочь Ольгу, которая взяла после замужества фамилию мужа Благоевич и живёт сейчас в Белграде. Николай умер 6 февраля 1940 г. в Преполье.

Од Мајанских др Евгеније, рођен је 1896. године у официјерској племићкој породици. У чину капетана борио се у редовима Царске Војске у Првом свјетском рату.

У Југославију је дошао почетком 1920. године. Уписао је студне на медицинском факултету и дипломирао 1929. године.

Завршио је специјализацију из дерматовенерологе.

Лечекарску службу је започео 1934. године у Бијелом Пољу. Годину дана касније премештен је у Беране где је

служио до 6. Маја 1938. године. Из Берана је премештен за лекара у Нови Пазар. После рата ради у Тузли где је основао дерматолошку службу. За допринос здравству у Тузли је одликован Орденом рада са сребрним вијенцем и Спомен плакетом града Тузле.

Доктор Евгений Ойманин родио се 1896 г. у дворянской официјерској породици. У чину капитана он сражао се у редовима царске армије во времена Првој светској рату.

У Југославију он дошао је почетком 1920 г. и поступио на медицински факултет, који је завршио 1929 г. Специјализирао се у дерматовенерологији.

Работатио лекаром почео је 1934 г. у Бијелом Пољу. Кроз годину он је премештен у Беране, где је радио до 6. маја 1938 г. Из Берана је премештен у Нови Пазар.

После рату работатио у Тузли, где основао дерматолошку службу. Кроз допринос здравству у Тузли је одликован Орденом рада са сребрним венком и Спомен плакетом града Тузле.

Мураејое Никола А/еКсејееин, радио је у ВераНСКој гимназији од 1933-1937. године. Поред професорског ангажмана бавио се и научним радом. Објавио је на руском језику стручни рад "Vegetација и флора у сливу Дрине, од ријехе Пиве до ријеке Лима".

За креативан рад и допринос образовању, науци, култури и друштвеном животу одликовани су професори Државне гимназије у Беранама: Алтгов Василице, Кравченко Алексее и Крастилевски Леонид.

Иван Јегорович Сукуренок био је грађевински инжењер и извођач радова на пробијану трасе пута Мурина - Пеги, преко Чагора. Он је пројектовао и под неговим надзором је грађен мост на Лиму, у Мурици. О квалитету грађевине овог моста испредале су се и још трају приче, које имају елементе легенди. Мост је у изворном облику био у функцији све до 1999. године кад је порушен пројектирима НАТО алијансе приликом бомбардовања СР Југославије. Мост је обновљен и поново је у функцији.

Прије приступала грађевина моста, инжењер Сукуренок је студисно проучио слив Лима, од Плава до Мурина, и урадио конструкцију која је успешно одољевала снажним поплавама и робушној снази Лима.

Шта се десило касније са грађевинама овог пута и моста (радови извођени од 1923-1925. год.) нема података.

Силвестер Мали, грађевински инжењер дошао је 1921. са братом Николом у краљевину Југославију. Никола је био коњички официр и задржао се у Призрену.

Силвестер је дошао у Андријевицу. Он је пројектант првог водовода у Андријевици. Бавио се пројектовањем и надзором грађевине путева и мостова на подручју андријевачке општине. пројектовао је Карађорђевог парк у Београду и зграду број 20 у београдској Карађорђевој улици. Оженио се 1927. године Станком Дедо-

Николај Алексејевич Муратов радио је у беранској гимназији од 1933 до 1937 г. Наряду с преподавателском активношћу он занимао се и научном радом. На руском језику он објавио научну радњу «Vegetација и флора у басејну Дрине, од реке Пива до реке Лим».

За творечку радњу и допринос образовању, науци, културу и општественом животу били награђени преподаватели Госуђарственне гимназије у Беране: Алтгов Василий, Кравченко Алексеј и Крастилевски Леонид.

Иван Егорович Сукуренок био је инжењером-строителем и извођачем радова на пробијану пута Мурина - Пеги преко Чагора. Он пројектовао је и руководио строитељством моста преко Лим у Мурици. О квалитету конструкције овог моста појављивали се и приче, које имају елементе легенди. У својој изначалној форми мост био је у експлуатацији вплоть до 1999 г., када га разрушили ракете НАТО во время бомбардировки Србије. Сейчас мост восстановлен и используется снова.

Пре него приступити к изградњи моста, инжењер Сукуренок тщательно изучил бассейн реки Лим от Плава до Мурина и создал конструкцию, которая успешно выстояла и сопротивлялась сильным наводнениям и разрушающей мощи Лима. О том, что случилось затем со строителем этой дороги и моста (работы выполнялись с 1923 по 1925 г.) нет никаких данных.

Силвестер Мали, инжењер-строитељ, приехао у королевство Југославију вместе с братом Николаем в 1921 г. Николай был офицером конницы, он задржался в Призрене.

Силвестер прибыл в Андријевицу. Он был проектировщиком первого водопровода Андријевици. Занимао се пројектовањем и надзором за строитељством дорог и мостов на территории этого муниципалитета. Именно он пројектовао Карађорђевог

вић. У браку су имали кћерку Веру удата за Митра Бакића, и два сина који су умрли као Д'еца.

Силвестер Малџи је дао значајан допринос отварању занатских школа и, уопште, развоју просвете у Андријевици и Беранама.

Алџтов Василиј Иванович, рођен 1. децембра 1896. године. Завршио духовну школу и богословију. На факултету у Ростову завршио једногодишњи педагошки курс за звање професора. Учесник је Првог светског рата и Грађанског рата у Русији. Одликован је за ратне заслуге орденом Св. Станислава и Споменом боравка руске армије на Лемносу 1920 - 1921. године. У Краљевину Југославију дошао је 7. јуна 1921. године. Просветним радом је почео да се бави у Ђуприји, а потом у Плевљама. У Беранску гимназију је дошао 1928. године. Истакао се као веома стручан, радан и одговоран наставник.

Због сарадње са окупатором Партизанске власти су га стрељали 1944. године.

Черноволски Александар Михайлович, професор хемије и физике Беранске гимназије, оснивач метеоролошке станице у Беранама, једне од првих у Зетској бановини. Рођен је у свештеничкој породици 30. августа 1898. године у Шполе. Осморазредну гимназију завршио Маја 1917. године у Полтави. На факултету у Београду, 1927. године дипло-

парк в Белграде и здание под номером 20 на улице Карадјорђевој. В 1927 г. он женился на Станке Дедович. У них была дочь Вера, которая вышла замуж за Митра Бакича, и двое сыновей, умерших в младенчестве.

Силвестр Малџи внёс значительный вклад в развитие просвещения в Андријевице и Беране, особенно в части открытия ремесленных школ.

Алџтов Василиј Иванович рођиося 1 декабря 1896 г. Он закончил ную семинарию и богословскую школу. На факультете в Ростове окончил одногодичные курсы преподавателей. Участник Первой мировой войны и Гражданской войны в России. За военную доблесть был награждён орденом Св. Станислава и медалью в честь прибытия русской армии на Лемнос в 1920-1921 гг. В Королевство Югославии он приехал 7 июня 1921 г. Работой в сфере просвещения начал заниматься в Чуприи, а затем в Плевля. В беранскую гимназию он пришёл в 1928 г. Выделялся благодаря своему профессионализму, трудолюбию и ответственности.

За сотрудничество с немецкими захватчиками он был расстрелян партизанскими властями в 1944 г.

Черновольский Александр Михайлович, преподаватель химии и физики в беранской гимназии, основатель метеорологической станции в Беране, одной из первых в Зетской окраине. Он родился в семье священника 30 августа 1898 г. в Шполе. Восемь классов гимназии окончил в 1917 г. в Полтаве. В 1927 г. получил диплом в области химии, эксперимен-

мирао хемНју, експерименталну физику и физичку хеџмју. У звање професора поставлен је 29. јауара 1933. године.

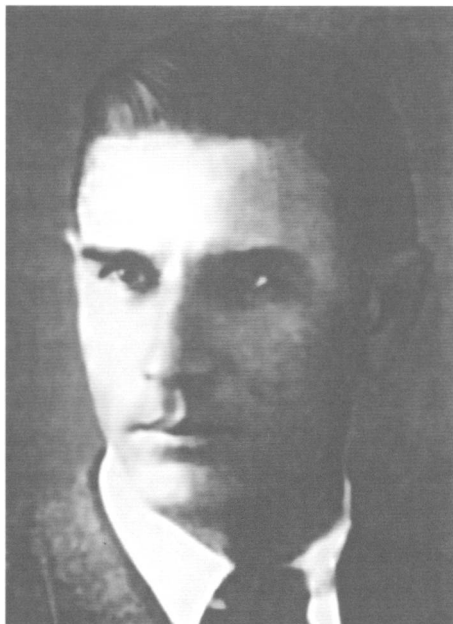
У Беранску гимназију дошао 1928. године, где је радио, са једногодишњим прекидом због рада у Биелополској гимназији, до 1943. године.

Остало је забележено у школским аналима да се одликовао динамичношћу, израженим смислом за креативност. Потпуно је овладао српским језиком. Био је достојанственог понашања, како у Школи, тако и у друштвеном животу.

Током ратних дешавања идеолошки је приступив четничком покрету. Заробљен је од партизана и Маја 1945. године са хиладама црногорских избеглица стријељан у Словенији.

Руфина Мокићевски, супруга Вадима Мокићевског радила је као хонорарни наставник француског језика у Беранама од 1938. до 1940. године. послужила је Другог свјетског рата живјела је у Београду. Седамдесет година двадестог вијека иселила се у Канаду и тамо је умрла.

Судзиловски Весерволд Иванович, наставник цртања. У Сарајеву као члан Кадетског корпуса завршио гимназију, а потом Државну мушкетерску школу у Београду. У Верањској гимназији радио је од 27. септембра 1930. до новембра 1931. године. После Берана службовао је у Биелом Полу, Крушевцу и Чачку. Био је успешан сликар у техници уље на платну. У Биелом Полу је организовао прву сликарску изложбу у овом дијелу Црне Горе.

Пастел, Владимир Игнатјевич, професор физике и хемНје у Верањској гимназији школске 1931-1932. године.

талној физици и физичкој хемији на факултетеу у Белграде. Стао предавателем 29 јануара 1933 г.

У беранску гимназију он пришёл у 1928 г., где работал, с перерывом у один год из-за работы у гимназији Биелого Поля, до 1943 г.

У школних анналах отмечено, что он выделялся динамичношћу и јарко израженној склоношћу к творчествоу. Полностью овладел србским језиком. Вёл себя с большим достоинством, как в школе, так и в обществе.

Во время войны принял идеологию четнического движения. Был взят в плен партизанами в мае 1945 г. и вместе с тысячами черногорских беженцев расстрелян в Словении.

Руфина Мокићевскаја, супруга Вадима Мокићевског, работала преподавателем француског језика на хонорарној основе у Беранах с 1938 по 1940 гг. После Второй мировой войны жила у Белграде. В семидесятыи годы двадцатого века переселилась у Канаду, где и умерла.

Судзиловский Весерволд Иванович, учитель рисования. Как ученик Кадетского корпуса закончил гимназију у Сараево, а затем и Государственную школу искусств у Белграде. У беранској гимназији работал с 27 септембра 1930 г. до ноября 1931 г. После Беране служил у Биелом Поле, Крушевце и Чачке. Был успешным художником и писал маслом на холсте. У Биелом Поле он организовал первую художественную выставку у этой части Черногории.

Пастель Владимир Игнатјевич был преподавателем физики и химии у беранској гимназији у 1931-1932 учебном году.

Родио се у Одеси, у чиновничкој породици. Факултет је завршио у Београду 1928. године. Погинуо је од бомбардовања 1944. године у Лесковцу.

Официри-предавачи у Беранској гимназији

У Беране и Андријевицу стигли су официри Царске Војске Којн су имали техничко образовање. У беранским школама су радили:

Глушченко Михаило Александрович, сликар и архитекта, рођен 1888. године у КИјеВу.

Просветну службу је засновао 14. новембра 1921. године у Краљевицу, где је поред наставе организовао и сликарске курсеве. Службовао је у: Штипу, Куршумлији, Беранама и Бијелом Пољу. Након Другог свјетског рата радио је као професор у чачанској гимназији. У Беранској гимназији је радио од 11. октобра 1931. до 26. Маја 1932. године.

Казмаков Николај Александрович, рођен 7. Маја 1905. године у Кривјанску, Донска област. Средње и високо образовање стекао је по доласку у Југославију. На Београдском универзитету завршио је Теоретску математику, рационалну механику и Теоретску физику. У Беранској гимназији је предавао математику и повремено физику од 1933-1937. године. Током НОБ-а интерниран у Немачку.

Родился в Одессе в семье чиновника. Факультет закончил в Белграде в 1928 г. Погиб во время бомбёжки в Лесковце в 1944 г.

Официры-преподаватели в беранской гимназии

В Беране и Андријевицу прибыли и официры царской армии с техническим образованием. Некоторые из них работали в беранских школах.

Глушченко Михайло Александрович, художник и архитектор, родился в 1888 г. в Киеве. Работать в области просвещения он начал с 14 ноября 1921 г. в Кралево, где наряду со школьным обучением им были организованы и курсы живописи. Он служил в Штипе, Куршумлии, Беранах, в Биелом Поле. После Второй мировой войны работал преподавателем в чачанской гимназии. В беранской гимназии работал с 11 октября 1931 г. по 26 мая 1932 г.

Казмаков Николай Александрович родился 7 мая 1905 г. в станице Кривянской Области Войска Донского. Среднее и высшее образование получил после приезда в Югославию. В Белградском университете он получил знания в области теоретической математики, рациональной механики и теоретической физики. В беранской гимназии с 1933 по 1937 гг. преподавал математику, а иногда и физику. Во время войны был выслан в Германию.

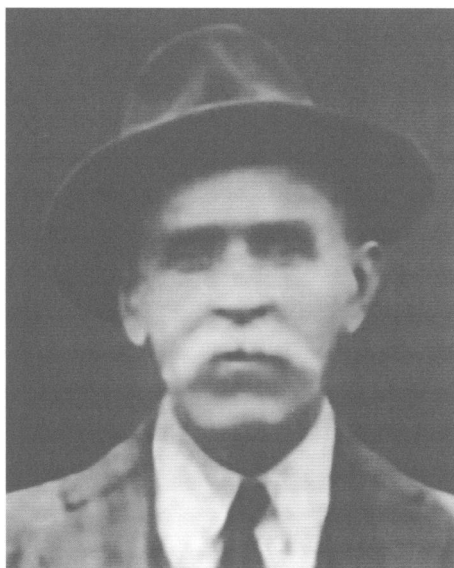

Кравченко Алексис-је Пантелеевич, рођен 17. марта 1893. године у Андрејевску код Одесе. Завршио Духовну академију, СМјер сликарство у Русији. У Југославију дошао 1919. године. Наставничку службу је обављао у: Колашину, Даниловграду, Беранама, Новом Пазару и Пећи. Умро је у Пећи 1944. године.

Кравченко Алексей Пантелеевич родио се 17 марта 1893 г. в Андреевске под Одессой. Окончил в России Духовную академию, отделение живописи. В Югославию приехал в 1919 г. Преподавательской деятельностью занимался в Колашине, Даниловграде, Беранах, Новом Пазаре и Печи. Умер в Печи в 1944 г.

Кристалевски Леонид Иванович, рођен 3. јануара 1866. године у Угличу, Ярославска губернија. Завршио више Војних школа. На Варшавском универзитету завршио физико-математички факултет. У чин пуковника унапређен 1912. године. У Беранској гимназији и повремено Учитељској школи радио је од 1919-1929. године. Умро је 1930. године у Беранама

Кристалевский Леонид Иванович родио се 3 января 1866 г. в Угличе Ярославской губернии. Закончил несколько военных школ. Окончил физико-математический факультет Варшавского университета. Чин полковника получил в 1912 г. В беранской гимназии и в Педагогическом училище работал с 1919 по 1929 гг. Умер в 1930 г. в Беранах.

Крижановски Александар, завршио Велику Војну школу и Школу вјештина цртања барона Штигица 1901. године. У Беранама је од 1920-1925 предавао цртање и каллиграфију. Од 1925-1928. је наставник у Даниловграду. Нема података шта је даље било са њим.

Жановский Александр окончил военное училище и Школу рисования барона Штигица в 1901 г. С 1920 по 1925 гг. преподавал в Беранах рисование и каллиграфию. С 1925 по 1928 гг. работал учителем в Даниловграде. О дальнейшей его судьбе нет никаких данных.

Николај Василевич Машкович, рођен 27. јула 1875. године, у Туљчигу у Подолској губернии. Дипломирао на Императорском универзитету у Одеси 8. августа 1889. године. Струка му је математика, физика са астрономијом и метеорологија, као главни, и француски као споредни предмет.

Николай Васильевич Машкович родио се 27 июля 1875 г. в Тульчине Подольской губернии. Окончил Императорский университет в Одессе 8 августа 1889 г. Его специальностью была математика, физика, астрономия и метеорология как главные предметы, а французский как дополнительный.

Преподавательское место впервые получил в Одессе. Приехав в Югославию,

Прво постављен за професора

имао је у Одеси. По доласку у Југославију службовао је у гимназијама у Пироту, Беранама, у Убу и Цетињу. У Беранама је предавао школске 1923/1924. године.

Умро је на Цетињу 1927. године као професор Цетинске богословие.

Сотонько *Александр*, рођен 24. Маја 1922. године у Харкову. Завршио Математички факултет у Харкову.

У Југославију дошао 1. Маја 1920. године У периоду измену два СВјетска рата радио у гимназијама у: Пироту Новом Пазару, Алексинцу, Беранама, Плевљима, Подгорици, Котору и Бару. У Беранској гимназији је радио од 11. септембра 1926-30.

Маја 1930. године.

Умро је, према непотврђеним подацима, 1951. године у Ужичу, гдје му је било последње запошљавање у тамошњој трговачкој академији.

Георгије М. Обермерк, радио је у Беранској гимназији, прво као привремено, а потом као стални наставник вјештина. Имао је завршен правни факултет, Војну Косичку академију и курс Императорске музичке школе. У Југославију је дошао са чином потпуковника. Беранску гимназију је напустио 1926. године.

Међу руским емигрантима у Беранама, посебно су запамћени лекари, **Новицки др Симон** и **Ошмајански Константин др Евгеније**.

работал в гимназиях в Пироте, Беранах, в Убе и Цетинье. В Беранах преподавал в 1923-1924 учебном году.

Преподавал богословие на Цетинье и умер здесь же в 1927 г.

Александр Сотоньков родиося 24 мая 1922 г. в Харькове. Окончил математический факультет в Харькове.

В Югославию прибыл 1 мая 1920 г. В период между двумя мировыми войнами работал в разных гимназиях - в Пироте, Новом Пазаре, Алексинце, Беране, Плевле, Подгорице, Которе, Баре. В беранской гимназии работал с 11 сентября 1926 г. по 30 мая 1930 г.

По неподтвержденным данным, умер в 1951 г. в Ужиче, где находилось его последнее место работы в местной торговой академии.

Георгий М. Обермерк сначала работал в беранской гимназии как временный преподаватель, а потом был принят на постоянной основе на место учителя искусств. Он закончил юридический факультет, военную Кавалерийскую академию и Императорские музыкальные курсы. В Югославию приехал в чине подполковника. Прекратил работу в беранской гимназии в 1926 г.

Среди русских эмигрантов, живущих в Беранах, благодаря своим человеческим и профессиональным качествам, особенно запомнились **доктор Симон Новицкий** и **Евгений Константинович Ошмајанский**.

Симон Новицки се родио 1889. године у Брест-Литовску у Виленској губернии. Дипломирао је 1913. године на Медицинском факултету у Кшчеву. У Југославију је дошао 1921. године и примљен за хонорарног Војног лекара у Косовској Миртковици. У Беране је дошао 10. августа 1938. године и остао до 1. марта 1943. године када је поднио оставку на дужност управника Дома здравља. О њему последице је подношена оставке, нема никаквих података.

Др Новицки је био веома стручан и дубазан у опхођењу са пацијентима. Био је активан у Црвеном крсту где је организовао женску омладину за пружање прве медицинске помоћи.

Заборављени граничари

Мало је познато да је у стравичној диверзионој масакру у караули Језерце, на Југословенско - албанској караули, средином 1926. године, убијено 26 козака, припадника Армије генерала Врангела Који су по доласку у Краљевину Југославију службовали као граничари на кризним подручјима. Границу на сектору карауле Језерце обезбјеђивали су југословенски жандарми и руски козаци. Трагичне ноћи, према магловитим подацима, диверзантска група, никад није званично саопштено ко је сачињавао, под окрилом ноћу заклала је стражара, неким општим средством омамила граничног пса, а потом ликвидирала козаке на спавању. Преживјела су, само, четворица Руса Који су били у патроли. Жандарми Који су спавали у супротном Крају зграде игром случаја остали су живи.

Страдали граничари су уз високе државне и Војне почести сахрањени на православном гробљу у Гусинју. Над њиховом

Симон Новицкий родио се 1889 г. у Брест-Литовској Виленској губернии. У 1913 г. он завршио медицински факултет у Кијеву. У Југославију Симон дошао 1921 г. и био је приузет на место гонорарног военог врача у Косовској Миртковици. У Беране он дошао 10 августа 1938 г. и остао до 1 марта 1943 г., када поднео оставку с дужности управљајућег поликлиники. После податке оставке о његовој судбини ништа није познато.

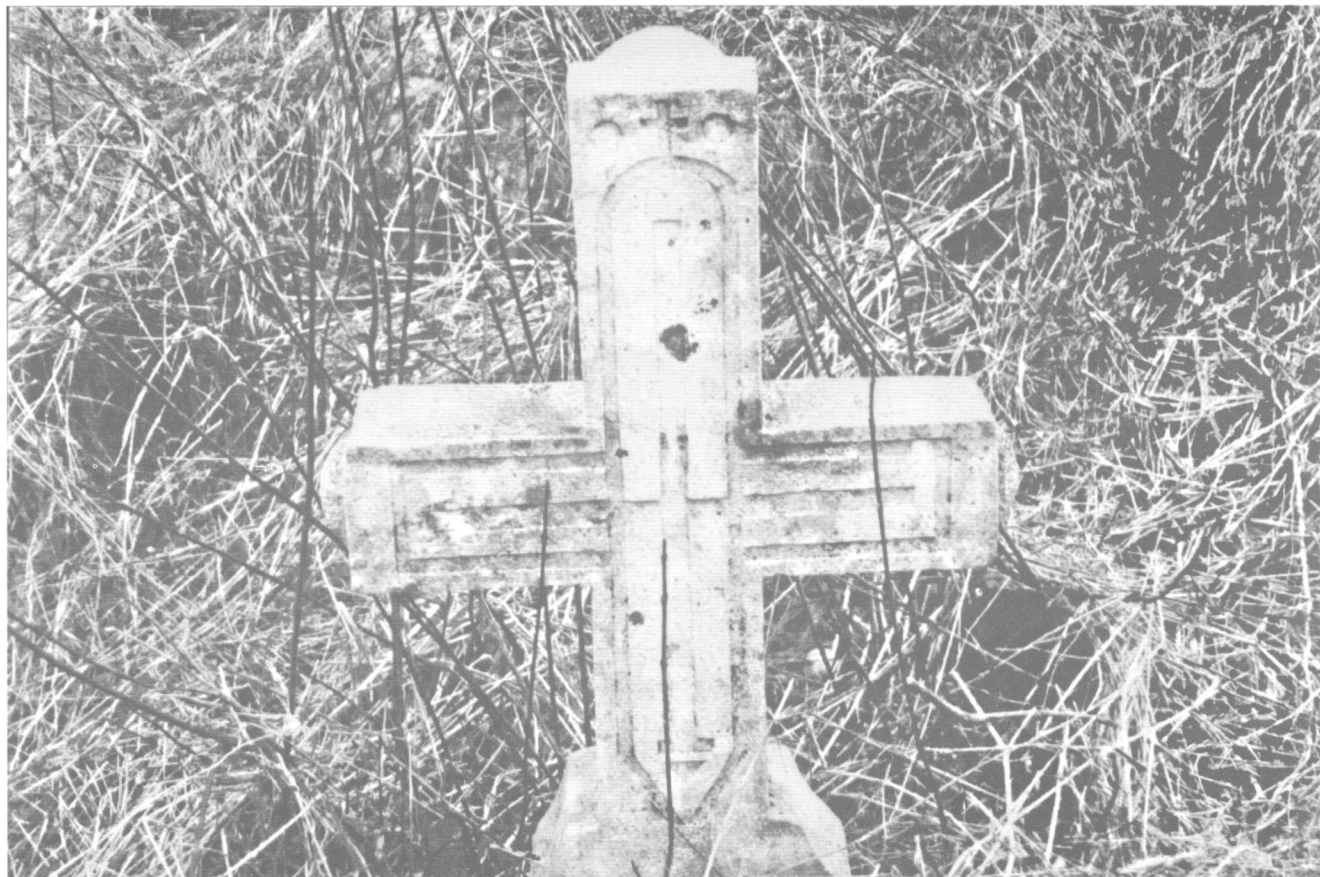
Доктор Новицкий био је веома професионалним врачом, љубезним с пацијентима. Он активно занимао се радом у Црвеном крсту, где обучавао младе жене за прву медицинску помоћ.

Забуте пограничници

Мало познато је да је у ужасној диверзионој масакри - кровавој резни, која догодила се у караулној пошти у мјесту Језерце, на југословенско-албанској граници у средишту 1926 г., било убијено 26 казак из армије генерала Врангела, који су дошли у Краљевину Југославију, служили пограничницима у особо опасним мјестима. Безбедност границе на караулној пошти обезбјеђивали југословенски жандарми и руски казаци. У тој трагичној ноћи, по непотврђеним подацима, диверзантска група непознатих зарезала часовог, какав-то наркотическим средством усыпила пограничну собаку, а затим ликвидирала казак, док они спавали. Выжило само четири руских казак, који у то време патролировали границу. Жандарми, спавали у супротном Крају зграде, по воли случаја остали су живи.

Убитие пограничници били похоронени с највишим државним и војним почестима на православном гробљу у Гусинју. На њиховој братској гробници

■ Скромно обилежјеубицих граничара

заједничком гробницом поставлен је само крст. Племенита идеја да се уради споменик, **није** реализована, **јер** у архивима **нијесу** пронађена имена погинулих Руса.

По православном обичају **свијече** на Задушнице, када се врши помен мртвима, м палили су: Марко Андрее Лончаревић, Андреа Војовић и Максим Лончаревић. Од смрти Алексе Бојовића 1978. године, сви **јеће** пали његов син Сава, **који** са Лакићем Бабовићем одржава заједничку гробницу.

■ Скромный памятник погибшим пограничникам

поставлен лишь один скромный крест. Благородная идея установления памятника не была реализована, так как в архивах не были найдены имена погибших русских.

По православному обычаю, в день поминовения умерших, свечи на их могиле зажигали Марко Андриев Лончаревич, Андрия Бойович и Максим Лончаревич. После смерти Алексе Бояовича в 1978 г. свечи продолжил ставить его сын Сава, который вместе с Лакичем Бабовичем следит за братской могилой.

РУСИ У БИЛЛОМ ПОЛѢУ

РУССКИЕ В БИЕЛО ПОЛЕ

Сунај Федор рођен у Изахарду. Погинуо као борац партизанских јединица у околини Плевља 1. јануара 1945. године. Сахрашен на Илином брду код Плевља.

Благонадежна Васиље, професор без положеног државног испита, предавао у Белопољској гимназији, хемију, физику, природопис и географију од 1926. до Краја 1927. године.

ЕајтумиКун Петар, инженер, предавао цртанге школске 1927/1928 године

■ Почетак радова на путу за Пуњева.
Радове изводи грађевински предузимач
Петар Мотренко.

■ Начало работ на дороге в Плевля. Работы
выполняет строительный подрядчик Петр
Мотренко

Сучај Фёдор родиося в Изахарде. Был бойцом партизанских отрядов и погиб в пригороде Плевля 1 января 1945 года. Похоронен на Илиной горе рядом с Плевля.

Благонадёжный Василий, преподаватель без сданного государственного экзамена. Преподавал в белопольской гимназии химию, физику, природоведение и географию с 1926 до конца 1927 года.

Батюшкин Пётр, инженер, преподавал рисование в 1927/1928 учебном году.

■ Црквени хору цркве светог апостола Петра у Бицелом Полу 1925.
Стоје слијева на десно: пети, професор музике Александар Павловски; шести, Сузнилowski професор физике; седми, МихајАО Глушенко професор цртан>a

Ш Церковный хору церкви Святого апостола Петра в Бело Поле, 1925 год
Слева направо стоят: пятый - преподаватель музыки Александр Павловский, шестой - Сузнилowski, преподаватель физики, седьмой - Михайло Глушенко, преподаватель рисования

Черновоуьски Александар, радио у ВераНСКој и Б]елополско] гимназии. Предавао физику, хеМНју, математику и француски Језик. Нема тачних података колико је радио у Би]елом Пол>у.

Хворостански Н. Витали, роГ>ен 19. октобра 1902. у РусНјп. Био је професор теоријске математике, прими]ен>ене математике и физике. У Б]елопол>ско] гимназии радио је од 24. марта 1932. до 29. августа 1933. године, а потом од 1. октобра 1957. до новембра 1963. године, када је пензионисан.

Шчедрин Лав, професор математике и физике школске 1935/1936. године, био секретар Гимнази]е.

Черновольский Александр работал в беранской и белопольской гимназии. Преподавал физику, химию, математику и французский язык. Нет точных данных о том, сколько времени он проработал в Бело Поле.

Хворостанский Виталий родился 19 октября 1902 года в России. Был преподавателем теоретической математики, прикладной математики и физики. В белопольской гимназии работал с 24 марта 1932 по 29 августа 1933 года, а затем с 1 октября 1957 по ноябрь 1963 года, когда он вышел на пенсию.

Щедрин Лев, преподаватель математики и физики в 1935/1936 учебном году. Был секретарём гимназии.

1 Дувачки оркестар добровољачког ватрогасног друштва Бице/иог Пола.
САијееа на десно: четврти, стоји капелник Александар Павловски.

1 Духовой оркестр добровольного пожарного общества Биело Поле. Слева направо: четвёртым стоит капельмейстер Александр Павловский

Миглевски Владимир професор математике, физике и хемије. У Бјелополској гимназији радио од октобра 1929. до новембра 1931. године.

Кругликов Андреја Јевгенич, рођен 21. јануара 1891. године у Кузмирову. Крајем педесетих година двадесетог вијека радио у више бјелополских осмогодишњих школа. Предавао је руски језик.

Макарова Валентина, дипломирани филозоф, постављена за суплента у Бјелополској гимназији, августа 1939. и након Мјесеца, дана рада премјештена у Ягодину.

Воровски ЈежеНије, апсолвент технике. Радио је као хонорарни наставник у Женској занатској школи и, школске 1945/46 године.

Миглевский Владимир, преподаватель математики, физики и химии. Работал в биелопольской гимназии с октября 1929 по ноябрь 1931 года.

Кругликов Евгений Андреевич родился 21 января 1891 года в Кузмирове. В конце пятидесятых годов двадцатого века работал в нескольких восьмилетних школах в Биело Поле. Преподавал русский язык.

Макарова Валентина, дипломированный философ, в августе 1939 года получила временное рабочее место в биелопольской гимназии, но уже через месяц была переведена в Ягодину.

Боровский Евгений, выпускник технического вуза. Работал учителем на гонорарной основе в Женской ремесленной школе в 1945/46 учебном году.

Железное Јевдокимов Иван, рођен 30. септембра 1896. године у Русији. У Бјелоползској гимназији предавао хемију од 1. септембра 1953. до 1. октобра 1955. године.

Архипавлов <Рјодора Тодор, рођен 1897. године у Одеси. Погинуо као борац партизанског одреда фебруара 1942. године

Петар Василевич ЗаМахајее, рођен 10.07.1898. године, од оца Василија и Мајке Ане, Першино, Нџиждевицк, Воронџеж.

Имо брата Ивана, генерала Црвене армије (касније Сојетске армије) умро 1980. године у Москви и сестру Мару-СНју Васильеву која је била удата у Петро-заводску (Карелска република).

Талас Октобарске револуције раздвоио је породицу - Петар је мобилисан у „Беле“, а брат Иван у „Црвене“.

Петар В. ЗаМахајев је 1921. године бродом „Херсон“ стигао у Солун, а потом у Кралевиноу СХС (Београд) 27.08.1921. године.

Образовани емигрант Петар В. ЗаМахајев (по причи супруге Јасне, професор математике) са Својим другом Сергејем Матикином бива распоређен у општини Бистрица, Срез Бцело Поле. Почетком 1925. оженио се Јасном Шекуларац родом из Горжих села, Беране, срез ВасојеВњи.

У браку рођена три сина: Мирослав - Миле (1926. год), Бранислав - Бранко (1928. год) и Василије - Васо (1930. године).

Петар В. ЗаМахајев умро 1930. године у Савином Полу, Бистрица Срез бјелополски, и ту је сахраиен.

поспје смрти супруга, Јасна преузима врло тешку улогу у одгајању и подизању три малолетна сина.

У немаштини и сиромаштву затиче их и Други светски рат. Сликају се њихова раселаванја и борба за преживљавање. Јасна и три сина су преживјели Други СВјетски рат и у врло тешким поратним условима почивају изградњу куће на згариштима старе у Бистрици. Без обзира на тешку ситуацију и сиромаштво Јасна

Железное Иван Евдокимович родио се 30 септембра 1896 године у Русији. Преподавао хемију у биелополској гимназији с 1 септембра 1953 до 1 октобра 1955 године.

Архипавлов Тодор Фёдорович родио се 1897 године у Одеси. Био је борац партизанског одреда и погинуо у фебруару 1942 године.

Пётр Васильевич Замахаев рођен 10.07.1898 године у селу Василија и Анне Замахаевих у Першино, Нижнедевицке Воронежске области.

У него је био брат Иван, генерал Црвене (а затим и Советске) армије, који је умро 1980 године у Москви, а такође и сестра Маруся Васильева, која је изашла за мужа и живела у Петрозаводску (Карелска република).

Волна Октобарске револуције раздвоио је породицу - Пётр је мобилизован у Белую, а његов брат Иван у Црвену армију.

У 1921 године Пётр Замахаев дошао је на корабле „Херсон“ у Солоники, а затим и у Краљевство СХС (у Београд) 27.08.1921 године.

Образовани емигрант Пётр Замахаев (по причама супруге Јасне, он је био професор математике) заједно са својим другом Сергеем Матикиним распоређен је у општини Бистрица у селу Бело Поле. У почетку 1925 године оженио се Јасном Шекуларац из Горних села, срез ВасојеВњи.

У браку било је три сина - Мирослав-Миле (1926 год), Бранислав-Бранко (1928 год) и Василије-Васо (1930 год).

Пётр Васильевич Замахаев умро је 1930 године у Савином Полу, Бистрица, биелополског округа, где је сахраиен.

После смрти супруга Јасна узима на себе велику заботу о васпитању троје малолетних синова. У бедности и нишети их застиче и Друга Светска војна. Почетком раселеност, борба за преживљавање. Јасна са својим синовима преживела Другу Светску војну и у најтежљивих послевојних условима почели су градити нови дом на остацима старог у Бистрици. Иако је ситуација и нишета, Јасна одлучује да даје образовање својим деци.

одлучује да иКсхнује СВоју Д'ецу.

На|стари)и син Мирослав - Миле завршава само основно образование и курс. Да би помогао маци и мла|о) браћи запошљава се у земљорадничко) задрузи у Бистрици, а касније у гра|евинском предузећу у Бијелом Пољу и ту ради до пензионисана. Умро 2009. у Бистрици, ту је и сахранен.

Мирослав - Миле **ЗаМахајеВ** (1926.) има четири сина: Владимир (живи у Београду), Љубинко (Бјело Поле), Часлав (Краљево) и Иван (Бијело Поље).

Бранислав-Бранко Замахајев(1928.) завршава учителску школу у Херцег Новом, а потом Природно-математички факултет.

Ради као просвјетни радник у Бистрици, префлаје математику и у недостатку наставника префлаје и руски језик. Потом постаје директор ОШ „ Вук Караџић" у Бистрици.

Иницира и руководи изградном новог школског објекта у Бистрици ко)и је и данас у функцији и у добром стану.

Бранислав - Бранко **ЗаМахајеВ** 1964. године напушта Бистрицу и одлази у Крушевац и до пензионисана ради као просвјетни радник, **префлаје** математику. Живи са супругом Миленом, ро|еном Кнежевић (тако)е просвјетни радник у пенз^и). Из заједничког брака има три кћерке: Марина, Тат|ана и Сона.

Василије - Васо Замахајев (1930.) завршава учителску школу у Никшићу. Службује у Затону, Јабланову и Бистрици. Напушта учительски позив и одлази да студира Природно-математички факултет. По завршетку студца враћа се у Бистрицу и у ОШ „Вук Караџић" предаје математику. Године 1966. напушта Бистрицу и одлази у Крушевац гд)е, тако)е, ради као просвјетни радник (предаје математику). Оженен, супруга Мил|а ро|ена Фурунџић, тако)е просвјетни радник. Живи у Крушевцу. Иматро|е|еце, и то: Бил|ана (професор математике), Славица и Зоран.

Старшии сын Мирослав-Миле получае лишь начальное образование и заканчивает курсы. Чтобы помочь матери и младшим братьям, он находит работу в артели земледельцев в Бистрице, а затем и в строительном предприятии в Биело Поле, где и работает до своего выхода на пенсию. Умер в 2009 году в Бистрице, там же и похоронен.

У Мирослава-Миле Замахаева (1926) четверо сыновей: Владимир (живёт в Белграде), Любинко (Биело Поле), Часлав (Краљево) и Иван (Биело Поле)

Бранислав - Бранко Замахаев(1928.) оканчивает педагогическое училище в Герцег Нови, а затем и Природно-математический факультет. Работает в Бистрице в сфере просвещения - преподаёт математику, а из-за недостаточного количества учителей, и русский язык. Со временем становится директором средней школы «Вук Караџић» в Бистрице.

Был инициатором и руководителем строительства здания новой школы в Бистрице, которая и сегодня работает и находится в очень хорошем состоянии.

В 1964 году Бранислав-Бранко Замахаев уезжает из Бистрицы и переселяется в Крушевац в Сербию, где вплоть до выхода на пенсию работает преподавателем математики. Живёт с супругой Миленой, урожденной Кнежевич (также работник просвещения на пенсии). У них трое дочерей - Марина, Татьяна и Соня.

Василие - Васо Замахаев (1930.) оканчивает педагогическое училище в Никшиче. Служит в Затоне, Ябланове и Бистрице. Оставляет учительскую работу и уезжает, чтобы учиться на Природно-математическом факультете. Закончив обучение, он снова возвращается в Бистрицу, чтобы преподавать математику в средней школе «Вук Караџић». В 1966 году переезжает из Бистрице в Крушевац в Сербии, где продолжает работать преподавателем математики. Имеет супругу Милью, урожденную Фурунџић, которая также работник просвещения. Живёт в Крушевце. У него трое детей: Биляна (преподаватель математики), Славица и Зоран.

Иван Иванович Шевченко, рођен у Сан-Петербургу 1891. године. У Југославију је стигао 1918. године са супругом Јулиом и седморо деце. Имао је синове: Павла, Ђорђевића, Владимира, Николу и Александра и кћерке: Раису Евгенију.

По доласку у Југославију кратко су боравили у Горажду, а потом су преселили у Плевља где је Иван умро 1939. године. Недаugo потом Јулија је са кћеркама одселила у Швајцарску, а потом у Америку где живе до краја живота. Павле и Ђорђевић су погинули током Другог светског рата и не зна се где су им гробови.

Владимир је живио и умро у Аустралији. Од њега су остала два сина: Питер и Никола. Никола је живио и умро у Сомбору. Његова кћерка Ирина живи у Немачкој.

Иван Иванович Шевченко родио се у Санкт-Петербургу 1891. године. У Југославију долази 1918. године са супругом Јулијом и децом: Павлом, Георгием, Владимиром, Николаем и Александром и кћеркама Раисой и Евгенией.

После доласка у Југославију некое време живи у Горажди, а затим пресели се у Плевља, где Иван умира 1939. године. Ускоро после тога Јулија са кћеркама одлази у Швајцарску, а затим у Америку где живи до краја живота.

Павел и Георгиј погинули су током Другог светског рата, а где су погинули, не зна се.

Владимир живио и умро је у Аустралији. У њега су остали два сина - Петар и Николај. Николај живио и умро је у Сомбору. Његова кћерка Ирина живи у Немачкој.

✿ Иван Иванович Шевченко

Александар је рођен 1910. године. По доласку у Југославу завршио је Војну школу у Билећи и службовао у Плевљима. Године 1938. склопио је брак са Радојком Недић. Имали су Троје дјеце: Милан, Иван и Иванка. Александар је почетком Другог СВјетског рата био у немачком заробљеништву, а по доласку из заробљеништва, под неразјашњеним околностима, 1946. трагично завршава живот. Сахрањен је у манастирском гробљу у Плевљима.

Иванка и Милан живе у Бијелом Пољу.

Иван је умро 1995. године и сахрањен у Плевљима.

Гаврило Афанисијевић Фисик, рођен је 25. марта 1890. године у Поповическој у Кјубанској области. У Русији су му остале супруга и кћерка, а он је са већим трупом Руса стигао у Косовску Митровицу где се оженио Видосавом Губеринић из околине Андријевице. Имали су четворо дјеце: сина Бориса и кћерке: Ангелину, умрла 1991. године, Марину и Клавдију Које живе у Краљево.

Борис је умро 1999. године. Иза њега је остало Троје дјеце. Син Саша живи у Бијелом Пољу и кћерке Марина и Зорица Које живе у Сутомору.

Марина има сина Јовицу и кћерку Снежану, Који живе у Београду и Звечану. Клавдине кћерке Сонја, Наташа и Сузана живе у Краљево.

Саша има синове Александра и Владимира и кћерку Наталку, студенте у Новом Саду.

Гаврило Афанијевић Фисик је крајем Другог СВјетског рата отпустио са Немцима, плашећи се доласка комуниста. До 1953. године био је у логору у Клагенфурту у Аустрији, кад је емигрирао у Белгију, где је умро 1968. године. Сахрањен је у Бриселу.

Александр родио се 1910. године. После приезда у Југославију завршава војно училиште у Билећи и служи у Плевљу. У 1938. години склања брак са Радојком Недић. У њих било је троје дјеце - Милан, Иван и Иванка. У почетку Другог СВјетског рата Александар је био у немачком заробљеништву, а по ослобођењу и повратку кући 1946. године трагично завршава живот. Сахрањен је у манастирском гробљу у Плевљу.

Иванка и Милан живе у Бијелом Пољу.

Иван умро је 1995. године и сахрањен у Плевљу.

Гаврило Афаназијевић Фисик родио се 25. марта 1890. г. у станици Поповическој у Кубани. У Русији у него остала је супруга и дјевојка. С великом групом руских он дошао је у Косовску Митровицу, где женио се Видосавом Губеринић из Андријевице. У њих било је четворо дјеце - син Борис и дјевојка Ангелина, која умрла је 1991. г., Марија и Клавдија, које живе у Краљево.

Борис умро је 1999. г. У њега било је троје дјеце. Син Саша живи у Бијелом Пољу, дјевојка Марија и Зорица живе у Сутомору.

У Марији је син Јовица и дјевојка Снежана, које живе у Београду и Звечану. Дјевојка Клавдија - Сонја, Наташа и Сузана, живе у Краљево.

У Саше је син Александар и Владимир и дјевојка Наталка, они студенти у Новом Саду.

Гаврило Афаназијевић Фисик у крајем Другог СВјетског рата отпустио је са Немцима, плашећи се доласка комуниста. До 1953. г. био је у логору у Клагенфурту, у Аустрији. Затим емигрирао је у Белгију, где је умро 1968. г. Сахрањен је у Бриселу.

Ајексеј Локтионов Георгиевич

*Носталгија георзија Алексејевича
Локтионова*

Гласнаде миудушиупорно понавља, да тамо гдје никад тијелом нијесам био, а у мислима веома место, на обалама Дона, или Бог зна гдје у просторствима Русије, има МојНх ропака, потомака породице Локтионов. Вихор Октобарске револуције распршио је породичну срећу Мојнх предана, а били су криви само зато што су били богати људи. Дједа Георгаје је убијен у дворишту куће, на очиглед породице. Баку МарНју Митрофановну, рођену Власов, повели су у затвор. Оца Алексеја спасао је Иван Радоичић, 40ВјеК, Којн је побјегао из аустроугарске Војске и предао се Русима.

*Носталгија Георгија Алексејевича
Локтионова*

Голос надежды в моей душе настойчиво повторяет мне, что там, где тело моё никогда не было, но мысли были часто, на берегах Дона, или лишь одному Богу известно, где именно на широких просторах России, живёт моя родня, потомки семьи Локтионовых. Вихрь Октябрьской революции уничтожил семейное счастье моих предков, виноватых лишь в том, что они были богаты. Дед Георгие был убит во дворе своего дома на глазах всей семьи. Бабушку Марию Митрофановну, урождённую Власову, посадили в тюрьму. Моего отца Алексея спас Иван Радоичич, человек, сбежавший из австро-

Склонно је Алексеја ме!)у српске добровољце, а КасННје Марнју, Моју баку, избегао из затвора објаснивши да је то лубав неговог живота и да ће да је води у Југославу. Та лубав ро!)ена у времену смрти и уби)ан>а спасила је дозу Локтионових да Траје у УрНој Гори. МајКа мога оца, МарНја Митрофановна, наставила је живот са Иваном Радојичићем у Суботици. Мој отац се убрзо загледао у ли)епу Суботичанку Даницу Ђуричић. Лубав су крунисали браком. Ја сам се родио у Суботици. Само три године сам растао уз Своје родитеље. МајКа је почела да поболи)ева, па је бригу о мени преузела бака Марнја. О своме мужу, моме д)еди, је мало говорила. О немом ЗаВН4ају причала је веома ли)епо. Замишљао сам у Ђепан4Кој машти ту велику рнјеКу Дон, Воронеж, летн>иковац на Криму, богата и плодна села - имања мога д)еда. Ве36рој пута сам у сновима био тамо, сусретао се са на)ближима. Ту желу је подгри)авала чин>еница да ННјесаМ имао ближенег рода.

МајКа је умрла кад сам имао седам година. Првог ратног дана кад су Н>емци бомбардовали Београд, отац је нестало. Никад ННјесаМ сазнао г)је му је гроб. Тих дана и ја сам имао први блиски сусрет са смрћу. Ма)ари су окупирали Суботицу. Тражили су да свако има, преда оружје. Ја сам понио очев пиштољ, а неко је на улици викнуо: "Ено га Русое син. " ВојННци су уперили пушке у мене. Спасило ме одлично знање ма)арског језНКа. Join једном сам хапшен при)е одласка у партизане 1943. године.

Са Осмом ВојВол)аНСКоМ бригадом прошао сам тежак ратни период, посебно страшно је било на сремском фронту. Тада сам први пут срео руске ВојННке, дивно се Нзихово) неустрашивости и моћном оружју. Знан>е више језика било је повод да ме уврсте као преводиоца у делегацију Која је ишла код маршала Толбухина. Маршал је тражио да се обавезно вратим у Сов)етски Савез, да наставим школовање и, можда, наслиједим дио д)едовине.

венгерској армији и сдавшијася руским. Он спрятао Алексеја среди србских добровољцев, а затем и Марији, моеј бабушци, помогао из тюрме, објаснивши властима, што она лубовь всей его жизни, и што он увезёт её в Югославию. Эта лубовь, родившаяся во времена смерти и убийств, спасла ветвь Локтиновых и сохранила её в Черногории. Мать моего отца, Мария Митрофановна, продолжила совместную жизнь с Иваном Радоичичем в Суботице. А мой отец вскоре влюбился в красивую девушку, суботичанку Даницу Джуричич. Лубовь увенчалась браком. Я родился в Суботице. Всего лишь три года я рос рядом со своими родителями. Мать начала болеть, и заботу обо мне взяла на себя бабушка Мария. О своём первом муже, моём деде, она говорила мало. А о своём родном крае рассказывала очень красиво. В своих детских мечтах я представлял себе реку Дон, Воронеж, дачу в Крыму, богатые и плодородные сёла - имения моего деда. Много раз в своих снах я был там, встречался со своими родными. Это желание ещё больше подогревало тот факт, что у меня не было более близкой родни.

Мать умерла, когда мне было семь лет. В первый день войны, когда немцы бомбили Белград, отец пропал без вести. Я никогда не узнал, где находится его могила. В те дни и я встретился со смертью лицом к лицу. Венгры оккупировали Суботицу. Требовали, чтобы все, у кого было оружие, сдали его. Я нес пистолет, когда кто-то на улице крикнул - «Вот сын русского!». Солдаты начали целиться в меня. Меня спасло лишь отличное знание венгерского языка. Ещё раз меня схватили перед тем, как я пошёл в партизаны в 1943 г.

С Восьмой воеводинской бригадой я прошёл тяжёлый военный период, особенно страшно было на сремском фронте. Там я впервые встретил русских солдат, храбрость, бесстрашие и мощь оружия которых восхитили меня. Моё знание нескольких иностранных языков послужило поводом для включения меня переводчиком в делегацию, которая направлялась к маршалу Толбухину. Маршал говорил, что мне обяза-

---

Из обавезе према Мојој драгој баки Марији нијесам прихватио Тај позив. Како није су ми многи рекли да је да је то била срећа за мене што н'есам прихватио позив, те да бих, НајВјероВатније, као син богаташа завршио у Сибиру. Бог није дао да се затре још једна огранак Локтионових.

После смрти Марије Митрофановне остао сам сасвим сам. Имао сам у цепу диплому угоститеља и бомбонције, знане три језика и вољу да успеем у животу Први пут сам се оженио веома млад. Из тог брака имам кћерку Розалију-Душицу. Она са Својом три сина живи у Суботици. Године 1957. године стигао у Бело Поле.

Сусрет са Белопољком Новком Вујичић унио је у Моју душу својој породичне топлине. Убрзо ми се, како би рекли Црногорци, напунила кућа. Родило нам се син Зоран. Живот ми је први пут добио ружичасту димензију. Услиједиле су године жестоког рада и грађа Куће. У предању напорног рада, да бих што више сазнао о земљи Мојих корчена читао сам руске писце, посебно Шолохова и Тургенева. Првог да бих изворно упознао страхоте грађанског рата и револуције у земљи мојих предака, Тургенева да у душу уселим лепоту руских предела...

Ни Тај период није без рана и ожилака на души и срцу. Године 1989. у Марију ми супруга Новка. Одлука сина Зорана Којни је као морепловац пловио Свјетским морима да се врати у Бело Поле у целина је радост у Моју старост. Убрзо су снаха Веселинка, па потом две прелијепе унуке, Даница и Тарана, напуниле Кућу радосту...

Немам разлога да будем незадовољан. Дивна је ово земља, дивни људи. Пружила ми је шансу као свом дјетету. Син је постао уснаједна пословни човек. Он је овде са породицом Својом на своме, али мени носталгија и своја гризу душу. Хтио бих да сазнам има ли Локтионових тамо још ми је отац свјет угледао, да видим лепоту руске земље, оне чаробне и бајковите предјеле Које сам упознао из

тешко нужно вратити се у Советски Союз, да бих наставио учење и, возможно, добити део наследства мојега деда. Но из-за тога, што ми је потребно било заботити се о својој драгој бабушки Марији, ја не прихватио овог позива. После многи говорили ми, што ми је веома повезло, што ја одбио од позива, јер што, брже све, као син богатог човека, ја би био у Сибиру. Бог не дозволио, да бих још једна грана фамилије Локтионових била уништена.

После смрти Марије Митрофановне ја остало сам једин. У џепу ме лежала диплома ресторатора и кондитера, ја знао три језика и хтео добити у животу успеха. У први пут ја женио се веома млад. Из овог брака у мене је дете Розалија-Душица. Со својим трима синовима она живи у Суботици. Много година ја радио у Босни, а у 1957. г. ја дошао у Бело Поле. Сусрет са белопољком Новком Вујичић попунио моју душу миром и топлином домаћег живота. Веома брзо, како би рекли црногорци, «мој дом попунио се». У нас родио се син Зоран. У први пут мој живот постао безбедним и прекрасним. После година тешког рада и изградња дома. У паузама између тешког рада, да бих знао више о земљи мојих предака, ја читам дела руских писаца, посебно Шолохова и Тургенева. Првог ја читам, да бих из првих извора знао о ужасима револуције и грађанског рата у земљи мојега родног места, а Тургенева читам ја, да бих у мојој души поселила лепота руских простора...

Но и тај период мојега живота не био без рана и шрамова на души и срцу. У 1989. г. умрла је моја супруга Новка. Одлука сина Зорана, који је био морепловац и путовао по свему свету, вратити се у Бело Поле олакшало моју старост. Веома брзо снаха Веселинка, а затим и две прекрасне внуке Даница и Тарана попунили дом радосту...

У мене немају разлога за незадовољство. Ово чудесна земља, чудесни људи. Земља ми је дала шансу, као својој срећи. Син постао успешним деловним човеком. Он со својом фамилијом овде у себи дома, на својој ро-

Тургенэевых кыга, да захватим рука-
ма воде из великог Дона, да одетим душу
матушке Русине...

*Овај лирски трептај душе Георгица
Локтионова заби/ежио је Радомир Пе-
ришић, новинар Побједе 20. октобра 2002.
године. Дана 10. октобра 2004. године упо-
којио се у Господу Георгице Локтионова са
големом тугом на срцу не еидјети зем/бу
сеојих предака.*

*Искра лубави Коју је осјећао према
Русији никада Није нестала, ећ се прени-
јеАа на потомке. Даница, старија унука,
сада је на студицама у Москви, на Москов-
ском Државном Институту Међународ-
них Односа (МГИМО).*

*Трагом срца, возена свјетлошћу зна-
на, стигма је у домовину сеојих предака,
уејереНа да ће посјетити и Воронџ, и да
ће се душе неких предака - праведних му-
ченика, томе радовати.*

дине. А мою душу береди носталгија и гру-
сть. Ја би хотел узнаћ всё о семье Локтионо-
вых, хотел би увидети места, где появился
на свет мой отец, увидети красоти русской
земли, волшебные и сказочные просторы, о
которых я узнал из книг Тургенева, зачерп-
нуть рукой воды из великого Дона, прочув-
ствовать душу матушки- России...

*Етот лирическии порыв души Георг-
гия Локтионова записал Радомир Перишич,
журналист газеты «Победа», 20 октября
2002. года. 10 октября 2004 года Господь
упокоил душу Георгия Локтионова, кото-
рый так и не увидел страны своих предков.*

*Та искра любви к России, которая
была в его сердце, не исчезла никогда - она
перешла и в сердца его потомков. Даница,
старшая внучка, сейчай учится в Москве, в
Московском Государственном Институте
Международных Отношений (МГИМО).*

*По настоянию своего сердца, ведомая
светом знаний, она приехала на родину сво-
их предков, уверенная в том, что посетит и
Воронџ, а души её предков, праведных му-
чеников, будут этому рады.*

Ш Ђорђе Локтионов Алексејевић

✦ *Породица Локтионов, 1925.*

Ово је само дио приче о страдању руских луди ист]ераних из **СВоје** домовине који су уточиште нашли у Црно) Г ори. Заборав и бурна истори)ска дешавана на овим просторима зав^али су **бројНе** трагове, па су у стварану ове книге знача]ну улогу имала **cjehana**, непотпуни новински текстови, школска и ри)етка архивска документација. То је разлог што ову публикаци]у не можемо сматрати потпуном. Напротив, она је поред тога што **he** бити брана даљем забраву, позивница свима КојН има)у податке, фотограф^е, документа, забшьежена **cjeha** на о Русима - страдалницима да нам их доставе и тиме друго допунено издане, учинимо потпуниим.

Прире)ивач се захвал>у)е свим сарадницима КојН су учествовали у стварану ове книге, а посебну пажњу флугује **Марији ЦрниТи** - *Ејејоеић* из *Херцег Новог* и **Леониду Камне** из *Београда*.

Један број потомака избјеглих Руса, и поред упорног инсистирања прире)ивача, није се одазвао позиву на сарадњу. Друго издане - и на них чека, (детимо се поново мудрости - *Бо/ве икад него никад*.

Према страдалницима којима је посве)ена ова книга, учинено је премного неправди. Зато их сачува{мо оне на}теже-**заборава**.

Это лишь часть истории о страданиях русских людей, которые были изгнаны из своей родной страны и нашли прибежище в Черногории. Забвение и бурные исторические события, происходившие в этих местах, запутали многочисленные следы, поэтому в создании этой книги значительную роль сыграли воспоминания, неполные газетные статьи, школьные и редкие архивные материалы. По этой причине мы не можем считать эту книгу полной. Напротив, она не только послужит плотинкой от забвения, но и приглашением для всех людей, располагающих разными данными, фотографиями, документами, письменными воспоминаниями о русских страдальцах, предоставить нам их, и тем самым сделать второе дополненное издание действительно полнее.

Составитель выражает свою искреннюю благодарность всем сотрудникам, принимавшим участие в создании этой книги, а особенно **Марии Црнич-Пейович** из *Герцег Нови* и **Леониду Камне** из *Белграда*.

Некоторые потомки русских беженцев, несмотря на настоятельные просьбы составителя книги, не отозвались на приглашение к сотрудничеству. Второе издание подождёт и их. Давайте вновь вспомним мудрость - *Лучше поздно, чем никогда*.

Много несправедливости пришлось пережить русским страдальцам, о которых написана эта книга. Поэтому защитим их от самого страшного - **забвения**.

САРАДНИЦИ

Марија ЦрниЛ - Фјејоеић

Леонид Кампе

Марко Кампе

АрКадиде Шумилин

Предраг ВукиЋ

Серееј Волков

Николај Карпински

Горан СекуловиЋ

Ђорђе Сухих

Свјатослав К^ујее

Предраг ШПепановиИ

Душан Вранеи

Бранислав Отаиееић

Тадиде БоиковиП

Еатрић Ракочевил

Лзубинко ЗаМахајее

Сашиа Фисик

Милан Шевченко

САДРЖАЈ
СОДЕРЖАНИЕ

ОД ПАТНѐЕ ДО НЕЗАБОРАВА ОТ СТРАДАНИЈ К ВЕЧНОЈ ПАМЈАТИ.....	11
РУСКИ ЕМИГРАНТИ У БОКИ КОТОРСКОЈ РУССКИЕ ЭМИГРАНТЫ В БОКЕ КОТОРСКОЙ.....	13
ВЕЧИТИ ГИОКОЈ У ВРАТСКОЈ ЗЕМЛИ ВЕЧНЫЙ ПОКОЙ В БРАТСКОЙ ЗЕМЛЕ.....	47
РУСКИ ИНВАЛИДСКИ ДОМ НЕГОВОГО КРАЛѐВСКОГ ВИСОЧАНСТВА КНЕЗА ПАВЛА РУССКИЙ ДОМ ИНВАЛИДОВ ЕГО КОРОЛЕВСКОГО ВЫСОЧЕСТВА КНЯЗЯ ПАВЛА.....	48
РУСКА ЕМИГРАЦЦА НА ЦЕТИЊЬУ ИЗМЕЃУ ДВА СВЈЕТСКА РАТА (1921-1945) РУССКАЯ ЭМИГРАЦИЯ В ЦЕТИНЬЕ В ПЕРИОД МЕЖДУ ДВУМЯ МИРОВЫМИ ВОЙНАМИ (1921 - 1945).....	77
РУСИ У ПОДГОРИЦИ РУССКИЕ В ПОДГОРИЦЕ.....	84
РУСИ У КОЛАШИНУ РУССКИЕ В КОЛАШИНЕ.....	98
РУСИ У БЕРАНАМА РУССКИЕ В БЕРАНАХ.....	106
РУСИ У БИЕЛОМ ПОЛЗУ РУССКИЕ В БИЕЛО ПОЛЕ.....	116

*Книга је објављена уз подршку Владаине комисије Руске Федерације за
сународнике у иностранству*

*Книга издана при подршци Правителственној комисији по делима
соотечественников за рубежом*

CIP - Каталогизација у публикацији
Централна народна библиотека Црне Горе, Цетиње

ISBN 978-9940-604-00-4 («Цар Николај»)
ISBN 978-86-7792-279-5 (Пегаз)

COBISS.CG-ID 18947344